

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
832

Ρ. Σ. ΓΟΡΙΛΙΤΣΑ
Φιλολόγου Καθηγητού

ΓΕΩΡ. Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Δημοδιδασκάλου

Γραμματική ΚΑΘΑΡΕΥΣΗΣ

Γοργιζίτσα

Γεωργίου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΤΣΙΛΙΝΑΚΟΥ & ΣΙΑ

ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ) 47

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

67 213
ΓΡΗΓ. Σ. ΓΟΡΓΟΛΙΤΣΑ
Φιλολόγου Καθηγητού

ΓΕΩΡ. Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Δημοδιδασκάλου

Γοργολίτσα (Πρ.) Γεωργίου (Πρ.)

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 52974/1950 ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

Διά τούς μαθητάς Ε' και ΣΤ' τάξεωσ Δημ. Σχολείωσ

*Πέτρος Πατσίλινακος
2826, 50*

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΤΣΙΛΙΝΑΚΟΥ & ΣΙΑ
ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ) 47
ΑΘΗΝΑΙ 1950

95

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
832

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρον τὰς
ὑπογραφὰς τῶν συγγραφέων.

Γεωργίου Παπαγιάννη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὅρισμός καὶ διαίρεσις τῆς Γραμματικῆς.

Ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς διέκρινε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα εἶναι ὁ λόγος, ἡ ὁμιλία. Ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς ὑποχρεωμένος νὰ καλυτερεύσῃ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἠναγκάσθη νὰ καλλιεργήσῃ αὐτὸν τὸν λόγον. Ἡ τοιαύτη καλλιέργεια ἔλαβε σιγὰ σιγὰ δύο κατευθύνσεις, μίαν πρὸς τὸν προφορικὸν λόγον καὶ μίαν πρὸς τὸν γραπτὸν λόγον. Προφορικὸς λόγος εἶναι κάθε ὁμιλία μας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γραπτὸς δὲ λόγος εἶναι κάθε τι ποὺ γράφομεν. Ἡ διὰ τῶν λέξεων λοιπὸν ἔκφρασις τῶν διανοημάτων μας γενικῶς λέγεται λόγος. Ἐνας λόγος (προφορικὸς ἢ γραπτὸς) δύναται νὰ εἶναι ὀλίγον ἢ πολὺ σύντομος, ἀλλὰ δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀρκετὰ μακρὸς, ὅπως π. χ. μία ὁμιλία εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μία ἀγόρευσις εἰς τὸ δικαστήριον κ.λ.π.

Ὁ λόγος αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλα μέρη, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **προτάσεις**. Αἱ προτάσεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρότερα μέρη, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **λέξεις**. Αἱ λέξεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερον μικρὰ μέρη, τὰ ὁποῖα λέγονται **συλλαβαί**, αὐταὶ δὲ πάλιν ἀπὸ πολὺ μικρότερα μέρη, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **φθόγγοι ἢ γράμματα**.

Τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει πῶς σχηματίζονται αἱ λέξεις καὶ πῶς πλέκονται ἀναμεταξύ των, ὥστε νὰ σχηματίζεται ὁ λόγος, λέγεται **Γραμματικὴ**. Ἡ Γραμματικὴ διαιρεῖται εἰς τὴν **ἰδίως Γραμματικὴν** καὶ εἰς τὸ **Συντακτικόν**.

ΙΔΙΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

2. Φθόγγοι—γράμματα καὶ διαίρεσις αὐτῶν.

Διὰ τὰ προφέρωμεν μίαν λέξιν π.χ. χαρά, χρειαζόμεθα τέσσαρας ἀπλᾶς φωνάς, χ-α-ρ-α. Αἱ ἀπλαῖ αὐταὶ φωναί, ἀπὸ τὰς ὁποίας σχηματίζονται αἱ λέξεις ὀνομάζονται **φθόγγοι**. Ὄταν δὲ τὰς φωνάς αὐτάς τὰς γράφωμεν, τὰ σημεῖα μὲ τὰ ὁποῖα τὰς παριστάνομεν λέγονται **γράμματα**.

Τὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (ἀρχαίας καὶ νέας) ὀνομάζονται **ἄλφάβητον** καὶ εἶναι 24.

- 1) Μικρά: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω.
- 2) Μεγάλα ἢ κεφαλαῖα: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω.

Ἄλλ' οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐπρόφερον ὅλα τὰ γράμματα ἀκριβῶς ὅπως τὰ προφέρομεν ἡμεῖς οἱ νέοι Ἕλληνες. Διὰ τοῦτο πολλὰς φορὰς ὁ ἴδιος φθόγγος (π.χ. ὁ φθόγγος ι) παριστάνεται εἰς διαφόρους λέξεις ἢ διαφόρους συλλαβάς τῆς ἰδίας λέξεως μὲ διάφορα γράμματα (π.χ. μὲ η ἢ υ) π.χ. **δικαιοσύνη, μυστήριον**. Εἰς τὰς λέξεις αὐτάς, ἐνῶ γράφομεν υ καὶ η, ἐν τούτοις προφέρομεν ι. Δηλ. ἐνῶ γράφομεν τρία γράμματα, προφέρομεν μόνον ἓνα. Οἱ ἀρχαῖοι ὁμῶς ἐπρόφερον οὕτως ὥστε διεκρίνοντο τρεῖς φωναί.

Ἀπὸ τὰ 24 αὐτὰ γράμματα τὰ 7: α, ε, η, ι, ο, υ, ω λέγονται **φωνήεντα**, διότι τὰ προφέρομεν μὲ δυνατὴν φωνήν. Καὶ μόνα τῶν ἐκφωνούμενα ἀποτελοῦν φωνήν π.χ. ἄ-ε-τός. Τὰ ὑπόλοιπα 17: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ λέγονται **σύμφωνα**, διότι ἀκούονται ἰ ὄνον, ὅταν τὰ προφέρωμεν μαζὶ μὲ τὰ φωνήεντα π.χ. μα-θη-τής.

3. Διαίρεσις τῶν φωνηέντων.

Ἐκ τῶν 7 φωνηέντων τὸ ε καὶ τὸ ο λέγονται **βραχέα**, διότι οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἐπρόφερον εἰς βραχὺν (σύντομον) χρόνον· τὸ η καὶ τὸ ω λέγονται **μακρά**, διότι τὰ ἐπρόφερον εἰς παρατεταμένον χρόνον· δηλ. τὸ η ὡς εε καὶ τὸ ω ὡς οο περίπου. Τὰ δὲ α, ι, υ λέγονται **δίχρονα**, διότι εἰς ἄλλας μὲν συλλαβὰς ἐπρόφεροντο βραχέα (σύντομα), εἰς ἄλλας δὲ μακρά (παρατεταμένα).

Σημείωσις: Ὄταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι τὸ δίχρονον φωνὴν μῆκος συλλαβῆς εἶναι βραχύ, γράφομεν ὑπεράνω αὐτοῦ τὸ σημεῖον \sim , μακρὸν δὲ τὸ σημεῖον $\bar{\quad}$ π.χ. μῆλα, ὄρα.

4. Διαίρεσις τῶν συμφώνων.

Ἐκ τῶν 17 συμφώνων.

1) ἑννέα, ἦτοι τὰ σύμφωνα κ, γ, χ—π, β, φ—τ, δ, θ λέγονται **ἄφωνα**, διότι δὲν ἔχουν φωνήν·

2) πέντε, ἦτοι τὰ σύμφωνα μ, ν, —λ, ρ—σ λέγονται **ἡμίφωνα**, διότι ἔχουν μισὴν φωνήν· καὶ

3) τρία, ἦτοι τὰ σύμφωνα ζ, ξ, ψ λέγονται διπλά, διότι γίνονται ἀπὸ δύο σύμφωνα· ἦτοι τὸ ζ ἀπὸ τὸ σ + δ, τὸ ξ ἀπὸ τὸ κ + σ ἢ γ + σ ἢ χ + σ, καὶ τὸ ψ ἀπὸ τὸ π + σ ἢ β + σ ἢ φ + σ.

Τὰ 9 ἄφωνα διαιροῦνται εἰς

3 οὐρανικὰ κ, γ, χ, διότι προφέρονται κυρίως μὲ τὸν οὐρανίσκον·

3 χειλικὰ π, β, φ, διότι προφέρονται κυρίως μὲ τὰ χεῖλη·

3 ὀδοντικὰ τ, δ, θ, διότι προφέρονται κυρίως μὲ τοὺς ὀδόντας.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ 9 ἄφωνα δὲν προφέρονται καὶ μὲ τὴν ἰδίαν πνοήν, ἀλλ' ἄλλοτε μὲ λεπτήν (ψιλήν), ἄλλοτε μὲ παχεῖαν (δασειαν) καὶ ἄλλοτε μὲ μεσαίαν, διαιροῦνται πάλιν εἰς:

3 ψιλὰ κ, π, τ, διότι προφέρονται μὲ λεπτήν φωνήν·

3 δασέα χ, φ, θ, διότι προφέρονται μὲ παχεῖαν φωνήν·

3 μέσα γ, β, δ, διότι προφέρονται μὲ μεσαίαν φωνήν.

Τὰ 5 ἡμίφωνα διαιροῦνται εἰς:

2 ἔνρινα μ, ν, διότι τὰ προφέρομεν μὲ τὴν ρῖνα (μύτη).

2 ὕγρα λ, ρ.

1 συριστικὸν σ (ς), διότι προφέρεται μὲ συριστικὴν φωνήν.
Σημείωσις. *Ἐνρινον εἶναι καὶ τὸ γ, ὅταν εὐρίσκεται πρὸ τῶν οὐρανικῶν π.χ. ἄγκυρα, ἀγκῶν.

Διὰ τὴν ἐνθυμούμεθα τὰς διαιρέσεις αὐτὰς τῶν συμφώνων, ἔχομεν τὸν παρακάτω πίνακα.

" Α φ ω ν α 9				Ἑμίφωνα 5	Διπλᾶ 3
Οὐρανικά	Ψιλὰ κ	Μέσα γ	Δασέα χ	ἔνρινα μ, ν ὕγρα λ, ρ συριστικὸν σ (ς)	ζ
Χειλικά	π	β	φ		ξ
Ὀδοντικά	τ	δ	θ		ψ

Ἀσκήσις. Νὰ ἀντιγράψετε τὸν παραπάνω πίνακα καὶ νὰ ἀποστηθίσετε αὐτόν.

Β. Δίφθογοι.

εἶμαι, οἶνος, οὐρανός, εὐτυχής, αὐγή.

Εἰς τὰς παραπάνω λέξεις βλέπομεν ὅτι τὰ δύο φωνήεντα εἰ, αἰ, οἰ, οὐ, εὐ, αὐ, προφέρονται μὲ μίαν μόνον φωνήν καὶ ὄχι χωριστὰ κάθε φωνήεν.

*Ὅταν δύο φωνήεντα προφέρωνται μὲ μίαν φωνήν, λέγονται **δίφθογοι**.

Αἱ δίφθογοι εἶναι ὀκτὼ κύριαι ἤτοι: αἰ, εἰ, οἰ, υἰ, αὐ, εὐ, ηῦ, οὐ καὶ τρεῖς καταχρηστικαὶ ἤτοι: αῖ, ηῖ, ωῖ.

Δεύτερον φωνήεν τῶν διφθόγγων εἶναι τὸ ι ἢ τὸ υ. Αἱ κύριαι ἔχουν τὸ ι προσγεγραμμένον, αἱ δὲ καταχρηστικαὶ τὸ ἔχουν ὑπογεγραμμένον.

Σημείωσις. *Ὅταν θέλωμεν νὰ προφέρωμεν χωριστὰ τὰ δύο φωνήεντα μιᾶς διφθόγγου, θέτομεν ἐπὶ τοῦ δευτέρου φωνήεντος τὰ διαλυτικά σημεῖα (δύο στιγμάς) π. χ. προϊόντα, αὐπνος, προϋπάρχει.

*Ὅλαι αἱ δίφθογοι εἶναι μακραὶ ἐκτὸς τῆς αἰ καὶ οἰ, αἱ ὅποια θεωροῦνται ὡς βραχεῖαι, ὅταν εὐρίσκωνται ἐντελῶς εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως π. χ. χῶραι, κῆποι.

Ἀσκήσις. Τὸ σχολεῖόν μας εἶναι νεόκτιστον. Εἰς τὴν οὐλήν τοῦ σχολείου μας εἶναι φυτευμένα ὠραῖα δένδρα. *Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τὰ ποτίζομεν καὶ τὰ περιποιούμεθα, ὅσον πρέπει. *Ἐπίσης ἔχομεν φυτεύσει καὶ εὖσση ἀνθη, τὰ ὅποια κάνουν τὴν οὐλήν μας πολὺ εὐμορφν.

Νὰ ἀντιγράψετε τὰς παραπάνω λέξεις καὶ νὰ ὑπογραμμίσετε ὅλας τὰς διφθόγγους.

ΣΥΛΛΑΒΑΙ — ΛΕΞΕΙΣ

6. Συλλαβή.

Φῶς, γά-λα, ἄ-ε-τός, αἶ-θου-σα, ἄ-να-γνω-στι-κόν.

Ἐν ἡ περισσότερα σύμφωνα, προφερόμενα μαζί μὲ φωνῆεν ἢ δίφθογγον, ἀποτελοῦν συλλαβήν. Καί ἔν μόνον φωνῆεν ἢ μία δίφθογγος ἀποτελεῖ συλλαβήν. Κατὰ ταῦτα συλλαβὴ εἶναι μέρος τῆς λέξεως, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ἢ περισσότερα σύμφωνα μαζί μὲ ἓν φωνῆεν ἢ δίφθογγον ἢ καί ἓν φωνῆεν ἢ δίφθογγος μόνον. Αἱ συλλαβαὶ σχηματίζουσι τὰς λέξεις, αἱ δὲ λέξεις σχηματίζουσι ἀπλᾶς σκέψεις δηλ. **προτάσεις**.

Ὅσαι λέξεις ἔχουσι μίαν συλλαβὴν λέγονται **μονοσύλλαβοι** (π.χ. πῦρ, φῶς)· ὅσαι ἔχουσι δύο συλλαβὰς λέγονται **δισύλλαβοι** (π.χ. γά-λα, κῆ-πος)· ὅσαι ἔχουσι τρεῖς συλλαβὰς λέγονται **τρισύλλαβοι** (π.χ. σχο-λεῖ-ον, θρα-νί-ον)· ὅσαι δὲ ἔχουσι περισσότερας ἀπὸ τρεῖς συλλαβὰς λέγονται **πολυσύλλαβοι** (π.χ. ὦ-ρο-λό-γι-ον, ξε-νο-δο-χεῖ-ον).

Ἡ τελευταία συλλαβὴ λέξεως, ἢ ὁποία ἔχει πολλὰς συλλαβὰς, λέγεται **λήγουσα**, ἢ πρὸ αὐτῆς λέγεται **παραλήγουσα** καὶ ἢ πρὸ τῆς παραληγούσης λέγεται **προπαραλήγουσα**· π.χ. εἰς τὴν λέξιν θρανίον ἢ -ον εἶναι λήγουσα, ἢ -νί- εἶναι παραλήγουσα καὶ ἢ θρα- προπαραλήγουσα.

Ἄσκησις. 1) Νὰ γράψετε πέντε μονοσυλλάβους, πέντε δισυλλάβους, πέντε τρισυλλάβους καὶ τρεῖς πολυσυλλάβους λέξεις. 2) Νὰ σημειώσετε μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 1, 2, 3 τὴν λήγουσαν, παραλήγουσαν καὶ προπαραλήγουσαν αὐτῶν.

7. Χρόνος τῶν συλλαβῶν.

ἄ-νε-μος, ἄ-ε-τός, νέ-ος.

κρού-ω, κώ-δων, μα-θη-τής, πέ-τρα.

Ἡ συλλαβὴ λέγεται:

Βραχεῖα, ὅταν ἔχη βραχὺ φωνῆεν καὶ **μακρά**, ὅταν ἔχη

μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον. Ἐὰν δὲ ἔχη βραχὺ φωνῆεν πρὸ δύο συμφώνων ἢ πρὸ διπλοῦ, λέγεται **θέσει μακρά**· π.χ. πέ-τρα, πρό-ξε-νος. Ὅσαι συλλαβαὶ ἔχουν δίχρονον φωνῆεν θὰ εἶναι ἢ βραχεῖται ἢ μακράι.

Ἀσκησις. Σήμερον ἔχομεν σχολικὴν ἑορτήν. Πολλοὶ μαθηταὶ θὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν.

Νὰ ἀντιγράψετε τὰς παραπάνω προτάσεις καὶ νὰ σημειώσετε μὲ τὰ σημεῖα τοῦ μακροῦ καὶ βραχείου (ˉ, ˘) τὰς μακράς καὶ τὰς βραχείας συλλαβάς.

8. ΣΥΛΛΑΒΕΙΣΜΟΣ.

Ὅταν γράφωμεν, συμβαίνει καμμιά φορὰ εἰς τὸ τέλος τῆς σειρᾶς τοῦ τετραδίου μας νὰ μὴ χωρῆ ὀλόκληρος ἡ λέξις. Τότε κατ' ἀνάγκην τὴν χωρίζομεν μὲ μίαν παῦλαν (-) καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τὸ γράφομεν εἰς τὴν ἄλλην σειράν.

Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τῆς λέξεως εἰς τὰς συλλαβάς της λέγεται **συλλαβισμὸς** καὶ γίνεται ὡς ἑξῆς:

α) Ἐν σύμφωνον, ὅταν εὐρίσκεται μεταξύ δύο φωνηέντων (ἢ διφθόγγων), συλλαβίζεται μὲ τὸ δεύτερον (δεξιὰ) φωνῆεν (ἢ δίφθογγον)· π.χ. ἔ-χο-μεν, ρό-δον, δοῦ-λοι.

β) Δύο σύμφωνα ὅμοια χωρίζονται π.χ. ἵπ-πος, ἄγ-γε-λος.

γ) Δύο σύμφωνα, ὅταν εὐρίσκωνται μεταξύ δύο φωνηέντων (ἢ διφθόγγων), συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερον (δεξιὰ) φωνῆεν (ἢ δίφθογγον), ἂν ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο σύμφωνα ἀρχίζῃ Ἑλληνικὴ λέξις (τῆς καθαρευούσης)· π.χ. πέ-τρα (διότι ἀπὸ τ ρ ἀρχίζει Ἑλληνικὴ λέξις τρόπος), δί-σκος (διότι ἀπὸ σ κ ἀρχίζει Ἑλληνικὴ λέξις σκιά).

Ἄλλιῶς χωρίζονται· π.χ. ἄρ-τος (διότι ἀπὸ ρ τ δὲν ἀρχίζει Ἑλληνικὴ λέξις), ἄρ-μα (διότι ἀπὸ ρ μ δὲν ἀρχίζει Ἑλληνικὴ λέξις).

δ) Ὅταν ἀπὸ τὰ δύο σύμφωνα τὸ πρῶτον εἶναι ἄφωνον καὶ τὸ δεύτερον μ, ν, τότε συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερον (δεξιὰ) φωνῆεν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχη Ἑλληνικὴ λέξις, ἢ ὅποια νὰ ἀρχίζῃ ἀπ' αὐτὰ τὰ σύμφωνα· π.χ. δά-φνη, στα-θμὸς πρᾶ-γμα, ἀ-ρι-θμὸς.

ε) Τρία σύμφωνα, ὅταν εὐρίσκωνται μεταξύ δύο φωνηέντων, συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερον φωνῆεν, ἂν ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ

σύμφωνα ἢ τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα ἀρχίζη 'Ἑλληνικὴ λέξις' π. χ. ἄ-στρον (στρατός), ἐ-χθρὸς (χθές).

'Ἀλλιῶς χωρίζονται καὶ τὸ πρῶτον σύμφωνα συλλαβίζε-ται μὲ τὸ παραπάνω (ἀριστερά) φωνῆεν, τὰ δὲ δύο ἄλλα μὲ τὸ παρακάτω (δεξιὰ) φωνῆεν' π. χ. ἄρ-κτος, ἄν-τρον.

στ) Αἱ σύνθετοι λέξεις (δηλ. δύο λέξεις μαζὺ) χωρίζονται εἰς τὰ συνθετικά των μέρη' π.χ. προσ-καλῶ, προσ-φέρω, ἔξ-οδος.

ζ) Τὸ σύμφωνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔγινε ἔκθλιψις συλ-λαβίζεται μὲ τὸ παρακάτω φωνῆεν' πα-ρέ-χω (παρά-ἔχω).

Ἀσκησις. Νὰ χωρίσετε εἰς τὰς συλλαβάς των τὰς λέξεις: Σίτος, οἰκία, οὐρανός, Πέρσης, μεγαλοπρεπής, λάκκος, στιγμή, ἄγνωστος, ἄλμυρός, φάτνη, βαθμός, βᾶθρον, συγχωρῶ, ὑπάρχω, γλῶσσα, Ἀμβρα-κία, ἀστραπή, ἄκτις, πρωταγωνιστής.

9. Τόνοι.

Ὁ καλὸς μαθητὴς μελετᾷ.

Ὅταν διαβάζωμεν τὰς παραπάνω λέξεις, μίαν συλλαβὴν αὐτῶν προφέρομεν δυνατώτερα ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ ἐπάνω εἰς τὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς αὐτῆς θέτομεν ἓν σημεῖον, τὸ ὅποιον λέγεται **τόνος**. Εἰς τὰς διφθόγγους τὸν τόνον θέτομεν εἰς τὸ δεῦτερον φωνῆεν' π. χ. αὔριον ἀνοίγουν τὰ σχολεῖα.

Ἐπὶ τῶν συμφώνων δὲν θέτομεν ποτὲ τόνον.

Οἱ τόνοι εἶναι ἡ ὀξεῖα (´) καὶ ἡ περισπωμένη (˘).

Σημείωσις. Οἱ διαφορετικοὶ τόνοι δὲν ἀλλάζουν τὴν προφορὰν τῶν φωνηέντων ἢ τῶν διφθόγγων σήμερον' π. χ. (τῶν) δῶρων—τὸ δῶρον.

Τὴν ὀξεῖαν θέτομεν εἰς τὴν :

- α) λήγουσαν καὶ τότε ἡ λέξις λέγεται **ὀξύτονος**· π. χ. ναός·
- β) παραλήγουσαν καὶ τότε ἡ λέξις λέγεται **παροξύτονος ἢ βαρύτονος**· π. χ. δένδρον·
- γ) προπαραλήγουσαν καὶ τότε ἡ λέξις λέγεται **προπαροξύτονος**· π. χ. ἄνθρωπος.

Τὴν περισπωμένην θέτομεν εἰς τὴν :

- α) λήγουσαν καὶ τότε ἡ λέξις λέγεται **περισπωμένη**· π. χ. ἀγαπῶ·
- β) παραλήγουσαν καὶ τότε ἡ λέξις λέγεται **προπερισπωμένη**· π. χ. μήλον.

Ἀσκησις. Νὰ γράψετε πέντε λέξεις ἀπὸ τὴν κάθε μίαν παραπά-νω κατηγορίαν ἢτοι 5 ὀξυτόνους, 5 βαρυτόνους κλπ.

ΙΟ. Κανόνες τονισμού.

Α'. Πότε τίθεται ἡ ὀξεῖα.

1) Ἡ βραχεῖα συλλαβὴ θέλει πάντοτε ὀξεῖαν' π. χ. λέγω, μόνος.

2) Ἡ προπαραλήγουσα θέλει πάντοτε ὀξεῖαν' π. χ. ἄνθρωπος, ἄγγελος. Πέραν ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσαν δὲν τίθεται ποτὲ τόνος' π. χ. φιλόανθρωπος, σωτήριος.

3) Μακρὰ παραλήγουσα πρὸ μακρᾶς ληγούσης θέλει ὀξεῖαν' π. χ. μήτηρ, κώδων, πεύκη.

Β'. Πότε τίθεται ἡ περισπωμένη.

1) Μακρὰ παραλήγουσα πρὸ βραχείας ληγούσης θέλει περισπωμένην' π. χ. κήπος, δῶρον, μῆλον, δοῦλος. Ἐξαιροῦνται τὰ ὄσπε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἴθε.

2) Ὅσαι λέξεις τελειώνουν εἰς -ευ καὶ -ου (πλὴν τοῦ ἰδοῦ) καὶ τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν θέλουν περισπωμένην' π. χ. ναοῦ, παντοῦ, ἱερεῦ.

Ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρὰ, ἡ προπαραλήγουσα δὲν τονίζεται' τότε ὁ τόνος τῆς κατεβαίνει εἰς τὴν παραλήγουσαν π. χ. (πόλεμος) πολέμου—πολέμω.

Ἡ θέσει μακρὰ συλλαβὴ λαμβάνεται ὡς βραχεῖα κατὰ τὸν τονισμόν' π. χ. αὔλαξ.

Ἡ συνηρημένη λήγουσα μιᾶς λέξεως, ὅταν τονίζεται περισπᾶται' π. χ. (τιμάω) τιμῶ, (συκέα) συκῆ' (ἐκτὸς ἐὰν πρὸ τῆς συναιρέσεως ἢ δευτέρα συναιρουμένη συλλαβὴ ὠξύνετο' π. χ. κληῖς=κλῆς ἢ κλείς=κλειδί).

Ἄσκησις. Νὰ ἀντιγράψετε καὶ νὰ τονίσετε τὰς λέξεις τῶν κάτωθι προτάσεων.

Ἡ Ἑλλάς εχει πολλὰς νησοῦς. Εἰς τὰς νησοῦς καὶ ἄκτας τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν ναυταί. Τους ναυτὰς τῆς Ἑλλάδος στολιζει ἡ τολμη. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν καὶ γεωργοί, οἱ ὅποιοι εἶναι φιλοπονοί. Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθηναί. Πανταχοῦ εἶναι γνωστόν τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων.

ΙΙ. Ἄτονοι λέξεις.

Ὁ μαθητὴς καὶ ἡ μαθήτρια φοιτοῦν εἰς τὸ σχολεῖον. Οἱ καλοὶ μαθηταί καὶ αἱ καλαὶ μαθήτρια ἀμείβονται ἐκ μέρους

τοῦ διδασκάλου. Χθές ἐπέστρεψεν ὁ πατήρ μου ἐκ τοῦ ταξιδίου ὡς τὸν εἶδον, ἐχάρην. Ὁ ἀδελφός μου διαμένει ἐν τῇ πόλει.

Αἱ ὀκτὼ λέξεις : ὁ, ἡ, εἷς, οἷ, αἱ, ἐκ, ὡς, ἐν προφέρονται τόσον στενὰ μὲ τὴν παρακάτω λέξιν, ὥστε ἀποτελοῦν σχεδὸν μίαν λέξιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν τονίζονται καὶ λέγονται ἄτονοι λέξεις.

Ἡ ἐκ πρὸ φωνήεντος γίνεται ἐξ' π. χ. ἐξ Ἀθηνῶν, ἐξ Ἀγρινίου.

Ἀσκησις. Νὰ εὑρετε εἰς τὸ σημερινὸν μάθημα τοῦ Ἀναγνωστικοῦ σας ὄλας τὸς ἀτόνους λέξεις καὶ νὰ τὰς ἀντιγράψετε.

12. Ἑγκλιτικαὶ λέξεις.

Δός μου, παρακαλῶ σε, τὸ βιβλίον σου διὰ νὰ μελετήσω. Πάρε τὰ πράγματά σου. Ἀνθρωποὶ τινες εἶναι πολὺ καλοὶ.

Αἱ λέξεις μου, σε, σου, εἰς τὴν πρώτην πρότασιν χάνουν τὸν τόνον των. Αἱ λέξεις σου, τινες, εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην πρότασιν, ἀναβιβάζουν τὸν τόνον των εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως. Αἱ μονοσύλλαβοι ἢ δισύλλαβοι αὐταὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι προφέρονται πολὺ στενὰ μὲ τὰς προηγουμένας, ὥστε ὁ τόνος των ἢ ἀποβάλλεται ἢ ἀναβιβάζεται εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως ὡς ὀξεῖα, λέγονται ἐγκλιτικαὶ λέξεις ἢ ἀπλῶς ἐγκλιτικά. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ ἑξῆς :

α) Οἱ τύποι τῶν ἀντωνυμιῶν μοῦ, μοί, μέ, σοῦ, σοί, σέ (μᾶς, σᾶς), τοῦ, τόν, τῆς, τήν, τό, τῶν, τούς, τάς, τὰ π. χ. ἄφησέ με ὁ πατήρ μας ἢ προσκαλῶ σε ἢ γράψε τον ἢ γράψε την ἢ γράψε τους ἢ γράψε τας.

β) Ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τίς, τί, εἰς ὄλους τοὺς τύπους π. χ. νέος τις, μαθηταὶ τινες.

γ) Τὰ ἀόριστα ἐπιρρήματα πού, πῶς, ποτέ, π. χ. ἤτό ποτε γέρων.

δ) Τὰ μόρια δέ, πέρ, τέ.

Α'. Αἱ ἐγκλιτικαὶ λέξεις χάνουν τὸν τόνον των, ὅταν αἱ προηγούμεναι λέξεις εἶναι ὀξύτονοι ἢ περισπώμεναι π. χ. καλός τις ἦλθε, ἀγαπῶ σε ὡς φρόνιμον.

Β'. Αἱ ἐγκλιτικαὶ λέξεις ἀναβιβάζουν τὸν τόνον των ὡς ὀξεῖαν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως, ὅταν αὐτὴ εἶναι προπαροξύτονος, προπερισπωμένη ἢ ἄτονος π. χ. ἄνθρω-

πὸς τις ἀπέθανε. Πλοῖόν τι ἔφθασεν ἕκ τινος λιμένος εἰς τὸν ἰδικόν μας.

Ὅταν εἶναι πολλὰ ἐγκλιτικά εἰς τὴν σειράν, τότε τὸ ἔν ἀναβιβάζει τὸν τόνον του εἰς τὸ ἄλλο καὶ τὸ τελευταῖον μένει ἄτονον· π.χ. Ἦλθέ ποτέ τις. Δός μου το.

Γ'. Τὰ δυσύλλαβα ἐγκλιτικά φυλάττουν τὸν τόνον των, ὅταν αἱ προηγούμεναι λέξεις παροξύνονται, ἐνῶ τὰ μονοσύλλαβα τὸν ἀποβάλλουν· π.χ. φίλους τινὰς εἶδον σήμερον. Φίλος τις ἦλθε χθές εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Σημειώσεις. Μερικαὶ ἐγκλιτικάὶ λέξεις ἐνώνονται μὲ τὴν προηγούμενην λέξιν εἰς μίαν· π.χ. ὥστε, οὔτε, ὅσπερ, ὅπερ. Ὡς πρὸς τὸν τονισμόν διατηροῦν τὸν ἀρχικόν των τόνον.

Ἀσκήσεις. Νὰ κάμετε τὴν ἐγκλισιν τοῦ τόνου εἰς τὰς κάτωθι προτάσεις: Ἐμποροὶ τινὲς πωλοῦν τὰ εἶδη των εἰς ὑπερβολικὰς τιμάς. Προχθὲς εἰσηλθον εἰς τὸν ἀγρόν μας πρόβατα τινὰ καὶ ἔφαγαν τὸν χόρτον. Ὁ πατέρας μου τὰ κατεδίωξε μέχρι τινὸς καὶ συνέλαβε τινὰ. Δόσε μου σὲ παρκαλῶ τὸ τετράδιόν σου.

13. Πνεύματα.

Αὔριον ἔχομεν σχολικὴν ἑορτήν.

Εἰς τὰς παραπάνω λέξεις παρατηροῦμεν ὅτι, ὅσαι ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν ἢ δίφθογγον παίρνουν ἓν σημεῖον (·) τὸ ὁποῖον λέγεται πνεῦμα. Καὶ τὸ μὲν · πνεῦμα λέγεται ψιλῆ, διότι οἱ παλαιοὶ ἐπρόφερον τὸ φωνῆν πὺ εἶχε τὸ πνεῦμα αὐτὸ μὲ λεπτήν (ψιλὴν) φωνήν, τὸ δὲ * πνεῦμα λέγεται δασεῖα, διότι ἐπρόφερον τὸ φωνῆν μὲ παχεῖαν (δασεῖαν) φωνήν. Ἡ δασεῖα ἐπρόφερετο περίπου σάν τὸ σύμφωνον χ' π.χ. ἵππος (χίππος).

Εἰς τὰς διφθόγγους τὸ πνεῦμα τίθεται εἰς τὸ δεύτερον φωνῆν, ὅπως καὶ ὁ τόνος· π.χ. αὐγή, εὐρίσκω, οἶκος.

Κανονικῶς παίρνουν δασεῖαν ὅλαι αἱ λέξεις, πὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ' π.χ. ὕπνος, ὑπόσχομαι, ὑπάρχω. Ἀπὸ τὰς ἄλλας λέξεις αἱ περισσότεραι ψιλοῦνται, δηλ. παίρνουν ψιλὴν καὶ ὀλίγα δασύνονται, δηλ. παίρνουν δασεῖαν.

Ἀσκήσεις. Νὰ εὑρετε εἰς τὸ σημερινὸν μάθημα τοῦ Ἀναγνωστικοῦ σας ὅλας τὰς δασυνομένας λέξεις καὶ νὰ τὰς γράψετε κατ' ἀλφabetικὴν σειράν· δηλαδή χωριστὰ ὅσας ἀρχίζουν ἀπὸ α, χωριστὰ ἀπὸ ε κ.τ.λ. Τὸ ἴδιο θὰ κάνετε εἰς κάθε μάθημα, διὰ νὰ μάθετε τὰς λέξεις πὺ παίρνουν δασεῖαν.

14. Σημεῖα τῆς στίξεως.

Ἐκτός ἀπὸ τὰ διαλυτικά, τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα εἰς τὸν γραπτὸν λόγον χρησιμοποιοῦνται καὶ μερικά ἄλλα σημεῖα, τὰ ὅποια ἐπενόησαν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες. Αὐτὰ λέγονται σημεῖα τῆς στίξεως καὶ εἶναι :

1) Τὸ κόμμα (,). Χωρίζει τὰς δευτερευούσας προτάσεις ἀπὸ τὰς κυρίας· π.χ. Χθὲς τὸ σχολεῖόν μας ἐπήγεν ἐκδρομὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος ὅλοι οἱ μαθηταί.

2) Ἡ τελεία (.). Χωρίζει τὰς περιόδους δηλ. τὰ τέλεια νοήματα τοῦ γραπτοῦ λόγου· π.χ. Τὸ σχολεῖόν μας ἔχει ὠραῖον γυμναστήριον. Εἰς αὐτὸ γυμνάζονται ὅλοι οἱ μαθηταί.

Πάντοτε μετὰ τὴν τελείαν τὸ πρῶτον γράμμα τὸ γράφομεν κεφαλαῖον.

3) Ἡ ἄνω τελεία (^). Χωρίζει τὰ μέρη τῆς περιόδου, τὰ ὅποια ἔχουν ὀπωσδήποτε τέλειον νόημα· π.χ. Ὁ διδάσκαλος διδάσκει· οἱ μαθηταί μανθάνουν.

4) Τὸ ἐρωτηματικὸν (;). Τὸ γράφομεν εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ἢ προτάσεως ἢ περιόδου, ὅταν θέλωμεν νὰ ἐρωτήσωμεν. π.χ. Πότε ἦλθες; Διατί;

5) Τὸ θαυμαστικὸν (!). Τὸ γράφομεν εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ἢ προτάσεως ἢ περιόδου διὰ νὰ ἐκφράσωμεν θαυμασμόν, χοράν, λύπην κ.λ.π. π.χ. Τί ὠραῖον ἄγαλμα! Τί κακὸ ἐπάθαμεν!

6) Τὰ ἀποσιωπητικά (.). Δι' αὐτῶν φανερόνομεν, ὅτι παραλείπομεν λέξιν ἢ λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν θέλομεν νὰ εἰπώμεν: π.χ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι

7) Ἡ παρένθεσις (()). Ἐντὸς αὐτῆς κλείνομεν μίαν λέξιν ἢ ὀλόκληρον φράσιν πρὸς ἐπεξήγησιν ἢ συμπλήρωσιν ἄλλων λέξεων ἢ φράσεων. π.χ. Ὁ Χάνδαξ (δηλ. τὸ Ἡράκλειον) εἶναι πόλις τῆς Κρήτης.

8) Ἡ παύλα (—). Τὴν γράφομεν ὅταν διακόπτωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου.

9) Τὰ εἰσαγωγικά (« »). Δι' αὐτῶν κλείνομεν τὸν λόγον τρίτου τινὸς αὐτολεξεῖ. π.χ. Ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς σημεῖα :

1) Ἡ ἀπόστροφος ('), σημεῖον τῆς ἐκθλίψεως, καθὼς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

2) Ἡ κορωνίς (^), σημεῖον τῆς κράσεως, καθὼς-θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

3) Τὰ διαλυτικά (¨). Αὐτὰ τὰ θέτομεν ἐπὶ τοῦ ι καὶ υ διὰ νὰ φανερώσωμεν, ὅτι τὸ ι ἢ τὸ υ δὲν ἀποτελεῖ δίφθογγον μὲ τὸ ἀμέσως προηγούμενον φωνῆεν τῆς ἰδίας λέξεως· π.χ. προὔπαρχω, ἐμποροῦπάλληλος. Τὰ διαλυτικά εἶναι περιττά, ὅταν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς φωνήεντος ὑπάρχη τόνος ἢ πνεῦμα· π.χ. ἄυλος, ἀίδιος.

4) Ἡ ὑποδιαστολή (,). Δι' αὐτῆς διακρίνομεν τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν ὅ,τι ἀπὸ τὸν σύνδεσμον ὅτι· π.χ. Κάμνετε ὅ,τι θέλετε.

Ἄσκησις. Ἐπὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ.

ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΘΟΙΓΓΩΝ

Α. ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

ΙΒ. Χασμωδία.

Όταν κατά την όμιλίαν αναγκαζώμεθα νά προφέρωμεν δύο φωνήεντα ή δύο διφθόγγους τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, τὸ στόμα μας μένει ἀνοικτὸν ἐπὶ πολὺ καὶ προκαλεῖται μία κακοφωνία, ἢ ὁποία λέγεται **χασμωδία**. Διὰ νά ἀποφεύγουν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ ἔκαμαν διαφόρους μεταβολὰς εἰς τοὺς φθόγγους τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι λέγονται **φθογγικὰ πάθη**. Τὰ συνηθέστερα δὲ εἶναι τὰ ἑξῆς.

α'. Ἐκθλιψις.

Αἱ διακοπαὶ ἐτελείωσαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἀνοίξουν τὰ σχολεῖα.

Όταν προφέρωμεν δύο φωνήεντα, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, τὸ στόμα μας μένει ἀνοικτὸν περισσότερον χρόνον καὶ τοιοῦτοτρόπως προκαλεῖται κακοφωνία (χασμωδία). Ἀποφεύγεται ὁμως ἡ κακοφωνία αὐτὴ μετὰ τὴν ἔκθλιψιν. Δηλαδή τὸ τελικὸν βραχὺ φωνήεν τῆς λέξεως μετὰ ἀποβάλλεται πρὸ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τῆς ἐπομένης λέξεως ὀλίγας καὶ λέγομεν: μετ' ὀλίγας.

Ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ βραχέος φωνήεντος α, ε, ι, ο μιᾶς λέξεως πρὸ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τῆς ἐπομένης λέξεως λέγεται **ἐκθλιψις**. Σημεῖον τῆς ἐκθλίψεως εἶναι ἡ ἀπόστροφος ('). Εἰς τὰς συνθέτους λέξεις δὲν τίθεται ἡ ἀπόστροφος μετὰ τὴν ἔκθλιψιν' π.χ. παρά-ἔχω=παρέχω, ἀπό-ἔρχομαι=ἀπέρχομαι.

Ἐάν μετὰ τὴν ἔκθλιψιν μείνη εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ἄφωνον ψιλὸν (κ, π, τ) ἢ δὲ παρακάτω λέξις δασύνεται, τότε τὸ ψιλὸν ἄφωνον τρέπεται εἰς δασὺ (τὸ κ εἰς χ, τὸ π εἰς φ καὶ τὸ τ εἰς θ). π.χ. ὑπὸ ἡμῶν=ὕφ' ἡμῶν, κατὰ ἐκάστην=καθ' ἐκάστην.

Δὲν ἐκθλίβεται ποτὲ 1) τὸ τελικὸν φωνῆεν τῶν προθέσεων πρὸ καὶ περὶ· π.χ. περὶ αὐτοῦ, πρὸ ὀλίγου. 2) Τὸ τελικὸν α καὶ ο τῶν μονοσυλλάβων λέξεων· π.χ. τὰ ἄλλα, τὸ ἔργον. Καὶ 3) τὸ ι τῶν ἀντωνυμιῶν τί, τί, ὅ, τι καὶ τοῦ εἰδικοῦ συνδέσμου ὅτι· π.χ. τί ἔκαμες; λέγω ὅτι ὁ Γεώργιος εἶναι καλὸς μαθητῆς.

Ἄσκησις. Κάμετε τὴν ἐκθλιψιν εἰς τὰς κάτω φράσεις.

Κατὰ ἐκάστην ἡμέραν ἔρχομαι εἰς τὸ σχολεῖον. Ἄπὸ ὅτου ἤρχισαν τὰ μαθήματα μελετῶ ἐπιμελῶς αὐτά. Πολλὰς φοράς συνεργάζομαι μετὰ ἄλλων συμμαθητῶν μου. Κατὰ ἐξάμηνον γράφομεν διαγωνισμοῦς. Ἐλπίζω κατὰ ἔτος νὰ προάγωμαι.

β'. Ἀφάιρσεις.

Ἐγὼ ἐφάνην=ἐγὼ φάνην. Ἄπὸ ἐδῶ=Ἄπὸ δῶ.

Ἐδῶ δηλαδὴ, ἀντὶ νὰ ἀποβληθῇ τὸ τελικὸν φωνῆεν τῆς πρώτης λέξεως, ἀποβάλλεται τὸ πρῶτον τῆς δευτέρας λέξεως.

Ἡ ἀποβολὴ λοιπὸν τοῦ ἀρχικοῦ βραχέος φωνήεντος μιᾶς λέξεως, ὅταν προηγῆται λέξις ποὺ τελειώνει εἰς φωνῆεν, λέγεται ἀφάιρσεις. Σημεῖον τῆς ἀφαιρέσεως εἶναι ἡ ἀπόστροφος.

γ'. Συναίρσεις.

Ἄθηνά-α=Ἄθηνᾶ, γαλέ-α=γαλῆ, νόος=νοῦς, ἀγαπάο-μεν=ἀγαπῶμεν, ἀγαπάει=ἀγαπᾷ.

Εἰς τὰς παραπάνω λέξεις, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν χασμωδίαν, συγχωνεύομεν τὰ δύο φωνήεντα (αα—εα—οο—αο) ἢ τὸ φωνῆεν καὶ τὴν δίφθογγον (αι) εἰς ἓν μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον (α, η, ου, ω, ς). Ἡ συγχώνευσις ἐντὸς τῆς ἰδίας λέξεως δύο φωνήεντων ἢ ἐνός φωνήεντος καὶ μιᾶς διφθόγγου εἰς ἓν μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον λέγεται συναίρσεις.

Αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται μετὰ τὴν συναίρσιν, λέγονται συνηρημένα. Αὐταῖ ὅταν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν περισπῶνται. Ἐκτὸς ἐάν πρὸ τῆς συναίρέσεως, καθὼς γράφομεν παραπάνω εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τονισμοῦ, ἢ μία ἐκ τῶν συναιρουμένων συλλαβῶν ὠξύνετο· π.χ. κληῖς=κλής ἢ κλείς.

Ἡ συλλαβὴ, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἐκ συναιρέσεως, κανονικῶς τονίζεται, ἐάν πρὸ τῆς συναιρέσεως ἐτονίζετο μία ἐκ τῶν δύο συλλαβῶν, αἱ ὁποῖαι συνηρέθησαν· π.χ. ἀγαπάομεν=ἀγαπῶμεν, ἐνῶ ἔθνεα=ἔθνη.

Ἄν ἡ συναιρουμένη δίφθογγος ἔχη ι, τοῦτο ὑπογράφεται εἰς τὸ συνηρημένον φωνῆεν· π.χ. τιμάει=τιμᾷ.

Ἄσκησις. 1) Νὰ κάμετε τὴν συναίρσιν εἰς τὰς ἐξῆς ἀσυναίρέ-

τους λέξεις· τιμάω, τιμάεις, τιμάει, αγαπάομεν, αγαπάετε, επαινέομεν, καλέουν, ἀδικέετε, ὀστέον, διάπλοος, ὄρεα, δάσρα.

2) Νά εὔρετε τοὺς ἀσυναϊρέτους τύπους τῶν λέξεων: βορῶς, ἡαυσικᾶ, συκῆ, χρυση. ἀργυρᾶ, νικῶμεν, πονοῦμεν, ποιοῦν.

δ'. Κρᾶσις.

τὸ ὄνομα=τοῦνομα, τὰ ἀγαθὰ=τάγαθὰ
τοῦ ἀνδρὸς=τάνδρὸς, τοῦ οὐρανοῦ=τοῦρανοῦ.

Εἰς τὰς παραπάνω λέξεις συγχωνεύεται τὸ τελευταῖον φωνῆν ἢ δίφθογγος τῆς λέξεως μὲ τὸ ἀρχικὸν φωνῆν ἢ δίφθογον τῆς ἐπομένης λέξεως καὶ σχηματίζεται μία λέξις.

Ἡ συγχώνευσις τοῦ τελικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου μιᾶς λέξεως μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἐπομένης λέξεως καὶ ὁ σχηματισμὸς τοιοῦτοτρόπως μιᾶς λέξεως λέγεται **κρᾶσις**.

Σημεῖον τῆς κράσεως εἶναι ἡ κορωνίς (´).

Μετὰ τὴν κρᾶσιν ὁ τόνος τῆς πρώτης ἐκ τῶν συγχωνευομένων λέξεων ἀποβάλλεται.

Ἀσκησις. Νά κάνετε τὴν κρᾶσιν, ὅπου εἶναι ἀνάγκη, ἐπὶ τῶν κάτωθι προτάσεων:

Ὁ θεὸς ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὄλα τὰ ἀγαθὰ, διὰ νὰ ζοῦν καλά. Ἀκόμη καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὁ θεὸς τρέφει μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά τοῦ θεοῦ.

Ὁ Γεώργιος ἐκλαιε, διότι ὁ πατέρας του δὲν τοῦ ἔδωκε χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἐλάχιστον ὀλίγα κάστανα. Ἐλυπήθην καὶ ἐγὼ διὰ τοῦτο.

β'. ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ.

1. Τὸ ν πρὸ τῶν ὀδοντικῶν δὲν μεταβάλλεται· π. χ. συνδέω, συντείνω, συνθέτω.

2. Τὸ ν πρὸ τῶν χειλικῶν (καὶ τοῦ ψ) μεταβάλλεται εἰς μ· π. χ. (συν-βάλλω)—συμβάλλω, (συν-πονῶ)—συμπονῶ, (συν-φέρω)—συμφέρω, (συν-ψηφίζω)—συμψηφίζω.

3. Τὸ ν πρὸ τῶν οὐρανικῶν καὶ τοῦ ξ μεταβάλλεται εἰς γ· π. χ. (συν-γράφω)—συγγράφω, (συν-καλῶ)—συγκαλῶ, (συν-χέω)—συγχέω, (συν-ξέω)—συγξέω.

4. Τὸ ν πρὸ τῶν ὕγρῶν καὶ τοῦ μ ἀφομοιοῦται πρὸς αὐτὰ·

π.χ. (συν-λέγω)—συλλέγω, (συν-ράπτω)—συρράπτω, (έν-μένω)—έμμένω.

5. Τὸ ἀρκτικὸν ρ διπλασιάζεται α) μετὰ τὴν αὔξησιν ἢ τὸν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. (ράπτω) ἔρραπτον, ἔρραψα, (ἔρραμμένος).
β) Εἰς τὰς συνθέτους λέξεις, ὅταν πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχη φωνῆεν· π.χ. (ρῆμα) ἐπί-ρρημα, (ρέω) ἀπο-ρρέω.

6. Τὸ σ μεταξὺ φωνηέντων ἀποβάλλεται· π.χ. τοῦ γένεσ-ος=γένους.

7. Ὀδοντικὸν πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται· π.χ. τάπητ-ς=τάπης.

8. Ὀδοντικὸν μὲ ν πρὸ αὐτοῦ (ἦτοι νι, νδ, νθ) πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται, τὸ δὲ προηγούμενον φωνῆεν ἐκτείνεται εἰς μακρόν· π.χ. λέοντ-σι=λέουσι.

9. Τὰ οὐρανικά (κ, γ, χ) πρὸ τοῦ σ ἐνοῦνται εἰς ξ· π.χ. (κόρακ-ς) κόραξ, (ὄνυχ-ς) ὄνυξ.

10. Τὰ χειλικά (π, β, φ) πρὸ τοῦ σ ἐνοῦνται εἰς ψ· π.χ. ("Αραβ-ς) "Αραψ, (γράφ-σω) γράψω.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΥΠΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΓΕΝΙΚΩΣ

Όταν όμιλώμεν ή γράφωμεν, μεταχειριζόμεθα χιλιάδας λέξεις. Όλοι δέ αύται αί λέξεις έχουν δέκα όνομασίας, αί όποϊ-αι λέγονται **μέρη του λόγου**. Δηλαδή κάθε λέξις του προφορικοῦ ή γραπτοῦ λόγου φέρει τό όνομα ένός από τά δέκα μέρη του λόγου, τά όποϊα είναι τά έξής:

Άρθρον, όνομα οὐσιαστικόν, όνομα επίθετον, άντωνυμία, ρήμα, μετοχή, πρόθεσις, επίρρημα, σύνδεσμος και επίφώνημα.

16. Διαίρεσις τῶν μερῶν τοῦ λόγου.

Ό Θεός αγαπᾷ πάντοτε τοὺς δικαίους ανθρώπους. Νά σέβεσαι τόν Θεόν πανταχοῦ και πάντοτε. Οί αρχαίοι Έλληνες επίστευον εἰς πολλοὺς θεούς. Οί ναοὶ τῶν αρχαίων θεῶν ἦσαν θαυμάσιοι.

Έκ τῶν άνωτέρω φράσεων παρατηροῦμεν, ότι μερικαὶ μὲν λέξεις (π.χ. ό θεός) μεταβάλλονται εἰς τάς διαφόρους προτάσεις, άλλαι όμως (π.χ. πάντοτε, πανταχοῦ) δέν μεταβάλλονται, αλλά έχουν μίαν μόνον μορφήν.

Όσαι μεταβάλλονται λέγονται κλιτᾶ μέρη τοῦ λόγου δηλ. κλίνονται και εἶναι τό άρθρον, τό οὐσιαστικόν, τό επίθετον, τό ρήμα και ή μετοχή. Όσαι δέ δέν μεταβάλλονται λέγονται άκλιτᾶ δηλ. δέν κλίνονται και εἶναι ή πρόθεσις, τό επίρρημα, ό σύνδεσμος και τό επίφώνημα.

Α΄. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΛΙΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

α΄. Άρθρον.

Χάρτης—ό χάρτης, Κιμωλία—ή κιμωλία. Θρανίον—τό θρανίον.

Όταν λέγωμεν, χάρτης, κιμωλία, θρανίον, δέν φανερώνομεν

ώρισμένον χάρτην ἢ κιμωλίαν ἢ θρανίον. Ὅταν ὁμοῦς εἴπωμεν ὁ χάρτης, ἡ κιμωλία, τὸ θρανίον, ἐννοοῦμεν ὠρισμένα πράγματα. Λοιπὸν :

Αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις ὁ, ἡ, τό, τὰς ὁποίας θέτομεν πρὸ τῶν ὀνομάτων, διὰ τὸ νὰ κάνωμεν αὐτὰ γνωστὰ καὶ ὠρισμένα, λέγονται ἄρθρα.

β'. Οὐσιαστικόν.

ἄνθρωπος, πρόβατον, θρανίον, εὐτυχία, ἀρετή, ἐργασία.

Αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι φανερώουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα ἢ κατάστασιν, ἰδιότητα καὶ πρᾶξιν λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά.

γ'. Ἐπίθετον.

Ὁ λευκὸς ἄρτος. Τὸ ἄκακον ἄρνιον. Τὸ ὑψηλὸν ὄρος.

Αἱ λέξεις λευκός, ἄκακον, ὑψηλὸν φανερώουν ποίας λογῆς εἶναι τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα προσδιορίζουν, δηλαδὴ ποία εἶναι ἡ ποιότης ἢ ἰδιότης τοῦ οὐσιαστικοῦ. Λοιπὸν :

Αἱ λέξεις μὲ τὰς ὁποίας φανερώνομεν τὴν ποιότητα ἢ ἰδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν λέγονται ἐπίθετα.

δ'. Ἀντωνυμία.

Ἐγὼ (ὁ Παῦλος) γράφω, σὺ (ὁ Σταῦρος) παίζεις, αὐτὸς (ὁ Δημήτριος) μελετᾷ.

Ἐντὶ τῶν ὀνομάτων Παῦλος, Σταῦρος, Δημήτριος μεταχειριζόμεθα τὰς λέξεις ἐγὼ, σὺ, αὐτός.

Αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας μεταχειριζόμεθα ἐντὶ τῶν ὀνομάτων λέγονται ἀντωνυμίαι.

ε'. Ρῆμα.

Ὁ ἐργάτης σκάπτει τὸν ἀγρὸν. Τὸ δένδρον κλαδεύεται ὑπὸ τοῦ κηπουροῦ. Ὁ Γεώργιος λούεται. Ὁ ἵππος τρέχει.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἡ λέξις σκάπτει φανερώνει, ὅτι ὁ ἐργάτης (πρόσωπον) κάτι κάμνει. Εἰς τὴν δευτέραν ἡ λέξις κλαδεύεται φανερώνει, ὅτι τὸ δένδρον (πρᾶγμα) κάτι παθαίνει. Εἰς τὴν τρίτην ἡ λέξις λούεται φανερώνει, ὅτι ὁ Γεώργιος κάτι κάμνει καὶ ἡ ἐνέργειά του ἐπιστρέφει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Εἰς τὴν τετάρτην ἡ λέξις τρέχει φανερώνει, ὅτι ὁ ἵππος (ζῶον) εὐρίσκεται εἰς μίαν κατάστασιν. Λοιπὸν :

Αί λέξεις, αἱ ὁποῖαι φανερώουν, ὅτι κατὰ τινα χρόνον ἐν πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἢ εὔρισκεται εἰς μίαν κατάστασιν, λέγονται **ρήματα**.

στ'. Μετοχή.

ὁ παίζων μαθητής· ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος

Ἐδῶ αἱ λέξεις παίζων καὶ ἐργαζόμενος εἶναι ρήματα, διότι φανερώουν ἐνέργειαν. Εἶναι ὁμως καὶ ἐπίθετα, διότι ἔχουν 3 γένη καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα. Αἱ λέξεις, λοιπόν, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ ρήματα καὶ ὀνόματα (δηλ. μετέχουν καὶ τοῦ ρήματος καὶ τοῦ ἐπιθέτου) λέγονται **μετοχαί**.

Ἄσκησις. Νὰ εὑρετε ἐκ τοῦ Ἐναγνωστικοῦ καὶ νὰ γράψετε 5 ὀνόματα οὐσιαστικά, 5 ἐπίθετα, 5 ἀντωνυμίας, 5 ρήματα καὶ 5 μετοχάς.

Β'. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΚΛΙΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

α'. Προθέσεις.

Κάθε πρῶτῃ μεταβαίνω εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκεῖ διδάσκομαι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διάφορα μαθήματα. Ἐπειτα ἐπιστρέφω εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Αἱ ἄκλιτοι λέξεις, αἱ ὁποῖαι τίθενται συνήθως πρὸ τῶν κλιτῶν λέξεων ἢ ἐνώνονται μὲ αὐτάς καὶ κάμνουν τελειότεραν τὴν ἔννοιαν λέγονται **προθέσεις**.

Αἱ προθέσεις εἶναι 18 κύρια λεγόμενα, διότι ἄλλοτε μὲν ἐνώνονται μὲ ἄλλας λέξεις καὶ κάμνουν λέξεις συνθέτους, ἄλλοτε δὲ ἐκφέρονται χωριστὰ (ἐν συντάξει). Ἐξ αὐτῶν 6 εἶναι μονοσύλλαβοι: ἐν, εἰς, ἐκ (πρὸ συμφώνου) καὶ ἐξ (πρὸ φωνήεντος), σύν, πρὸς, πρὸ. Αἱ 12 εἶναι δισύλλαβοι: ἀνά, κατὰ, διά, μετὰ, παρά, ἀντί, ἐπί, ἀμφί, περί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ 8 **καταχρηστικαὶ** προθέσεις, διότι αὐταὶ τίθενται μόνον χωριστὰ εἰς τὸν λόγον (ἐν συντάξει): ἄνευ, ἔνεκα, ἢ ἔνεκεν, ἄχρι, μέχρι, χωρὶς, πλὴν, ἅμα, χάριν.

Τὰ τελικὰ φωνήεντα τῶν προθέσεων α, ο, ι (ἐκτός τοῦ ι τῆς περι καὶ τὸ ο τῆς πρὸ) ἐκθλίβονται, ὅταν ἀκολουθῆ ἄλλο φωνήεν· π. χ. παρ' ἐμοῦ, ἀντ' αὐτοῦ κ.λ.π. ἐνῶ περι οὐδενός, πρὸ ἄλλου.

Αί ἄκλιτοι λέξεις μὲ τὰς ὁποίας ἐκφράζομεν τὰ αἰσθη-
ματά μας, ἥτοι χαράν, λύπην, θαυμασμόν κ. λ. π. λέγονται
ἐπιφωνήματα.

Συνηθέστερα ἐπιφωνήματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ θαυμαστικά· π.χ. ᾶ, ὦ!

β) Τὰ γελαστικά· π.χ. ἄ, ἀά, χά, χαχά.

γ) Τὰ ἐκφράζοντα λύπην ἢ πόνον (σχετλιαστικά)· π.χ. ἄχ,
ὄχ, πωπώ, ἀλλοίμονον.

δ) Τὰ ἐπαινετικά· π. χ. εὔγε, μπράβο.

ε) Τὸ κλητικόν· ὦ.

Ἄσκησις. Εἰς τὰς παρακάτω προτάσεις νὰ διακρίνετε τοὺς συν-
δέσμους καὶ τὰ ἐπιφωνήματα καὶ νὰ τὰ καταγράψετε ξεχωριστά.

Ἀγάπα τὰ γράμματα, ἵνα γίνης σοφός. Εὔγε, διότι καλῶς
ἐμελέτησας. Οὔτε ἤλθες, οὔτε ἔπαιξες. Ἐγὼ μὲν διδάσκω, σὺ
δὲ παίζεις. Ἀλλοίμονον! πόσον κακός εἶσαι· θὰ μετανοήσης
λοιπόν, ἀλλ' ἄργά. Σοῦ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι πρέπει νὰ μελετᾷς.
Ἦ κάθισε ἢ φύγε.

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

17. Πτωτικά καὶ παρεπόμενα αὐτῶν.

α'. Κλίσεις—Πτώσεις.

Ὁ μαθητὴς γράφει. Τοῦ μαθητοῦ τὸ βιβλίον εἶναι καθαρὸν. Τῷ καλῷ μαθητῇ δίδομεν δώρα. Τὸν ἐπιμελῆ μαθητὴν ἐπαινοῦμεν. Εὖγε, μαθητά, διὰ τὴν ἐπιμέλειάν σου.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω φράσεις παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ λέξις μαθητῆς ἔλαβεν εἰς τὴν λήγουσαν πέντε διαφόρους μορφάς, αἱ ὁποῖαι λέγονται τύποι.

Ἡ μεταβολὴ αὐτῆ τοῦ ὀνόματος λέγεται κλίσις. Οἱ διαφοροὶ δὲ τύποι, δηλ. αἱ μορφαὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας παρουσιάζεται τὸ ὄνομα κατὰ τὴν κλίσιν, λέγονται πτώσεις. Τὰ πέντε κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἦτοι τὸ ἄρθρον, τὸ οὐσιαστικόν, τὸ ἐπίθετον, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ μετοχὴ ἔχουν πτώσεις καὶ λέγονται διὰ τοῦτο πτωτικά. Τὸ ρῆμα δὲν ἔχει πτώσεις.

Αἱ κλίσεις εἶναι τρεῖς, πρώτη, δευτέρα, τρίτη. Ὀνομάζονται δὲ τὰ ὀνόματα ἐξ αὐτῶν πρωτόκλιτα, δευτερόκλιτα, τριτόκλιτα.

Αἱ πτώσεις εἶναι πέντε, ὀνομαστική, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική.

1) Τὴν ὀνομαστικὴν μεταχειριζόμεθα ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν τίς; (τίς ἦλθεν; ὁ Πέτρος).

2) Τὴν γενικὴν μεταχειριζόμεθα ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν τίνος; (τίνος εἶναι τὸ βιβλίον; τοῦ Πέτρου).

3) Τὴν δοτικὴν μεταχειριζόμεθα ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν εἰς ποιὸν; (εἰς ποιὸν ἔγραψες; τῷ Πέτρῳ—εἰς τὸν Πέτρον).

4) Τὴν αἰτιατικὴν μεταχειριζόμεθα ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν ποιὸν; (ποιὸν θέλετε; τὸν Πέτρον).

5) Τὴν κλητικὴν μεταχειριζόμεθα, ὅταν θέλωμεν νὰ καλέσωμεν κάποιον: Πέτρε, φίλε.

Σημ. Ἡ ὀνομαστικὴ καὶ κλητικὴ λέγονται εὐθεῖαι ἢ ὀρθαὶ πτώσεις, ἡ δὲ γενικὴ, δοτικὴ καὶ αἰτιατικὴ λέγονται πλάγια.

β'. Γένος.

Ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνή, τὸ παιδίον.

Εἰς τὰ διάφορα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ παρατηροῦμεν, ὅτι ἄλλα μὲν εἶναι ἀρσενικά, ἄλλα δὲ θηλυκά καὶ ἄλλα οὔτε ἀρσενικά οὔτε θηλυκά, δηλαδή οὐδέτερα.

Λοιπὸν: Ὁ τύπος, ὁ ὁποῖος φανερώνει τὸ φυσικὸν γένος τῶν δημιουργημάτων λέγεται γένος. Εἶναι δὲ τὰ γένη τρία, ἀρσενικόν, θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον. Ὅσα ὀνόματα ἔχουν πρὸ αὐτῶν τὸ ἄρθρον ὁ εἶναι γένους ἀρσενικοῦ, ὅσα ἔχουν τὸ ἄρθρον ἢ εἶναι γένους θηλυκοῦ καὶ ὅσα ἔχουν τὸ ἄρθρον τὸ εἶναι γένους οὐδετέρου· π.χ. ὁ ἵππος, ἡ πέτρα, τὸ ξύλον.

Σημ. Πολλὰ οὐσιαστικά, ἐνῶ εἶναι ἐκ φύσεως οὐδέτερα, κατὰ τὸν ἄρσενικὸν ἢ θηλυκὸν· π.χ. ὁ λίθος, ἡ οἰκία. Ἡ Γραμματικὴ ἐξετάζει τὸ κατὰ τύπον γένος (ἄξι τὸ φυσικόν), τὸ ὁποῖον λέγεται γ ρ α μ μ α τ ι κ ὸ ν γ έ ν ο ς.

γ'. Ἀριθμός.

Οἱ μαθηταὶ γράφουν. Τῶν μαθητῶν τὰ βιβλία εἶναι καινουργῆ. Τοῖς καλοῖς μαθηταῖς δίδομεν δῶρα. Τοὺς μαθητὰς διδάσκομεν. Ὡ μαθηταὶ προσέχετε.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμεν, ὅτι πρόκειται περὶ πολλῶν μαθητῶν, ἐνῶ εἰς τὰ προηγούμενα περὶ ἑνὸς μαθητοῦ. Ἐκαστον λοιπὸν ὄνομα φανερώνει ἓν ἢ πολλά.

Ὁ τύπος, ὁ ὁποῖος φανερώνει τὸ ποσὸν τῶν ὄντων λέγεται ἀριθμός.

Εἶναι δὲ οἱ ἀριθμοὶ δύο, ὁ ἐνικός, ὁ ὁποῖος φανερώνει ἓν καὶ ὁ πληθυντικός, ὁ ὁποῖος φανερώνει πολλά.

Ἡ κλίσις, ἡ πτώσις, τὸ γένος καὶ ὁ ἀριθμὸς λέγονται παρεπόμενα τῶν πτωτικῶν, διότι παρακολουθοῦν αὐτά.

Ἀσκησις. 1) Νὰ χωρίσετε τὰ παρακάτω ὀνόματα κατὰ γένη εἰς τρεῖς στήλας: Πρόβατον, νῆσος, ἄνθος, αὐλή, ἔλαφος, ζῶον, κιμωλία, θρανίον, βαθμός, ὕδωρ, πηγὴ, εἰκὼν, πολίτης, ἀετός, στρατιώτης, χάρτης, πτηνόν.

2) Νὰ καταγράψετε ἀπὸ τὰ παρακάτω ὀνόματα εἰς μίαν στήλην, ὅσα εἶναι ἐνικοῦ ἀριθμοῦ καὶ εἰς ἄλλην ὅσα εἶναι πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: ὁ κῆπος, τὰ ρόδα, τὸ δένδρον, αἱ ἡμέραι, ἡ τράπεζα, ὁ οὐρανός, ἡ ἱστορία, οἱ ποταμοί, τὰ μῆλα.

18. Μέρη τῶν πτωτικῶν.

<i>Δέξις</i>	<i>θέμα</i>	<i>κατάληξις</i>	<i>χαρακτήρ</i>
μαθητῆς	μαθητ—	—ης	τ

Τὸ μέρος τῆς λέξεως, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν κλίσιν δὲν ἀλλάσσει λέγεται **θέμα** καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος καὶ μεταβάλλεται, **κατάληξις**.

Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος (φωνῆεν ἢ σύμφωνον) λέγεται **χαρακτήρ**. Πολλὰ πτωτικά ἔχουν δύο θέματα, **ἰσχυρὸν** καὶ **ἀσθενές**· π.χ. τοῦ ρήτωρ ἰσχυρὸν θέμα εἶναι τὸ ρητωρ καὶ ἀσθενές τὸ ρητορ.

Σημείωσις. Ἀπὸ τὸ ἀσθενές θέμα συνήθως λείπει ἐν ἡ περισσότερα γράμματα ἢ τὸ μακρὸν φωνῆεν γίνεται βραχύ· π.χ. λαμβάνω, ἰσχυρὸν θέμα λαμβ— ἀσθενές λαβ—, δαίμων ἰσχ. θέμα δαίμων, ἀσθενές δαιμον—.

19. Κλίσεις τοῦ ἄρθρου.

Ἐνικὸς Ἀριθμὸς

<i>Πτώσεις</i>	<i>Ἀρσενικόν</i>	<i>Θηλυκόν</i>	<i>Οὐδέτερον</i>
Ὄνομαστικῆ	ὁ	ἡ	τὸ
Γενικῆ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Δοτικῆ	τῷ	τῇ	τῷ
Αἰτιατικῆ	τόν	τήν	τό
Κλητικῆ	ὦ	ὦ	ὦ

Πληθυντικὸς Ἀριθμὸς

Ὄνομαστικῆ	οἱ	αἱ	τά
Γενικῆ	τῶν	τῶν	τῶν
Δοτικῆ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Αἰτιατικῆ	τούς	τάς	τά
Κλητικῆ	ὦ	ὦ	ὦ

Παρατηρήσεις : Τὸ ἄρθρον δὲν ἔχει κλητικὴν. Συνήθως δὲ τίθεται πρὸ τῆς κλητικῆς τῶν ὀνομάτων τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ.

Αἱ πτώσεις τῶν ἄρθρων, ποὺ ἀρχίζουσιν ἀπὸ φωνῆεν δασύονται. Π.χ. ὁ κῆπος, οἱ κῆποι, ἡ φωνή, αἱ φωναί.

Μόνον ἡ κλητικῆ τοῦ ἄρθρου ὦ παίρνει ψιλὴν, διότι εἶναι κλητικὸν ἐπιφώνημα.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

20. Διέξεις τῶν οὐσιαστικῶν.

Ἄριστοτέλης, μαθητής, ἐργάτης, στρατιώτης. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν ἓν πρόσωπον.

Ἴππος, πρόβατον, λύκος. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν ἓν ζῷον.

Θρανίον, μελανοδοχεῖον, χάρτης. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν ἓν πρᾶγμα.

Θερισμός, σπορά, γραφή, μελέτη. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν μίαν πρᾶξιν (ἐνέργειαν).

Ὑπνος, εὐτυχία, χαρά, λύπη. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν μίαν κατάστασιν.

Φιλία, ἀνδρεία, δειλία. Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερῶνουν μίαν ἰδιότητα.

Τὰ οὐσιαστικά τὰ ὅποια φανερῶνουν πρόσωπα, ζῶα καὶ πράγματα, τὰ ὅποια ἀντιλαμβάνομεθα μὲ τὰς αἰσθήσεις ἢ μὲ τὸν νοῦν λέγονται **συγκεκριμένα**. Ὅσα δὲ φανερῶνουν πρᾶξιν ἢ κατάστασιν ἢ ἰδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα**.

Φίλιππος (ὁ Μακεδῶν), Κέρβερος (σκύλος, φύλαξ Ἄδου), Ὀλυμπος (τὸ ὄρος). Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερῶνουν ἓν ὠρισμένον πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο λέγονται **κύρια**.

Ἐργάτης, Ἴππος, λίθος. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερῶνουν κάθε ἐργάτην, κάθε Ἴππον, κάθε λίθον. Διὰ τοῦτο λέγονται **προσηγορικά**. Λοιπόν: Τὰ συγκεκριμένα οὐσιαστικά εἶναι δύο εἰδῶν· κύρια καὶ προσηγορικά. Κύρια οὐσιαστικά λέγονται ὅσα φανερῶνουν ἓν ὠρισμένον πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα. Προσηγορικά δὲ λέγονται ὅσα φανερῶνουν ἓν σύνολον προσώπων, ζῶων ἢ πραγμάτων τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Κύρια ὀνόματα θεωροῦνται καὶ τὰ ἐξῆς: 1) Τὰ ἐθνικά· π.χ. Ἀμερικανός, Ἕλλην, Τοῦρκος. 2) Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, ἡμερῶν καὶ ἐορτῶν· π.χ. Μάρτιος, Τρίτη, Πάσχα. 3) Τὰ ὀνό-

ματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας· π.χ. Ἰλιάς, Ὀδύσσεια κ.λ.π.

Σημ. Τὸ πρῶτον γράμμα τῶν κυρίων ὀνομάτων γράφεται πάντοτε κεφαλαῖον.

Ἄσκησις. 1) Ἐκ τῶν παρακάτω λέξεων νὰ γράψετε χωριστὰ τὰ κύρια ὀνόματα καὶ χωριστὰ τὰ προσηγορικά.

Χωρίον, ἄκτῆ, στῦλοι, Ἀχελῷος, χοῖρος, συκῆ, Νικόλαος, Πάτριαι, στήλη, Παρθενών, ὁδός, Ἀσία, ποταμός, Ἀμερικανός, Χριστοῦγεννα.

2) Ἐκ τῶν παρακάτω λέξεων νὰ γράψετε χωριστὰ τὰ συγκεκριμένα ὀνόματα καὶ χωριστὰ τὰ ἀφηρημένα.

Νίκη, πολίτης, κτηματίας, ἐπιμέλεια, εὐσέβεια, ἀρετή, οἶνος, τοῖχος, λέων, δικαιοσύνη, πτερόν, μῆλον, κάλλος, ὕδωρ, πρόβατον, πίστις, τιμή.

3) Νὰ εὑρετε πέντε οὐσιαστικὰ νὰ φανερώουν πρόσωπα, πέντε ζῶα καὶ πέντε πράγματα.

21. Πρώτη κλίσις.

1. Ἄσυναίρετα.

ὁ ταμίας, ὁ πολίτης, ἡ φρουρά, ἡ φωνή.

Ἡ πρώτη κλίσις ἔχει ὀνόματα ἀρσενικά, ποὺ τελειώνουν εἰς -ας καὶ -ης καὶ θηλυκά, ποὺ τελειώνουν εἰς -α καὶ -η.

Αἱ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων τῆς πρώτης κλίσεως εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ἐνικὸς Ἀριθμὸς		Πληθυντ. Ἀριθμὸς	
Πτώσεις	Ἀρσενικά	Θηλυκά	Ἀρσενικά καὶ θηλυκά
Ὀνομαστικῆ	-ας -ης	-α -η	-αι
Γενικῆ	-ου -ου	-ας ἢ ης -ης	-ων
Δοτικῆ	-α -η	-α ἢ η -η	-αις
Αἰτιατικῆ	-αν -ην	-αν -ην	-ας
Κλητικῆ	-α -η ἢ α	-α -η	-αι

Παραδείγματα.

α'. Ἀρσενικά.

Ἐνικὸς

Ὀνομ.	ὁ	κτηματίας	εἰρηνοδίκης	μαθητῆς
Γενικῆ	τοῦ	κτηματίου	εἰρηνοδίκου	μαθητοῦ
Δοτικῆ	τῷ	κτηματίᾳ	εἰρηνοδίκῃ	μαθητῇ
Αἰτιατ.	τόν	κτηματίαν	εἰρηνοδίκην	μαθητήν
Κλητικῆ	ὦ	κτηματία	εἰρηνοδίκη	μαθητά

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

᾽Ονομ.	οί	κτηματῖαι	εἰρηνοδίκαι	μαθηταί
Γενική	τῶν	κτηματιῶν	εἰρηνοδικῶν	μαθητῶν
Δοτική	τοῖς	κτηματῖαις	εἰρηνοδικαῖς	μαθηταῖς
Αἰτιατ.	τούς	κτηματίας	εἰρηνοδικας	μαθητάς
Κλητική	ὦ	κτηματῖαι	εἰρηνοδίκαι	μαθηταί

᾽Ασκησις. Νά κλίνετε τὰ ὀνόματα: ὁ ταμίας, ὁ κοχλίας, ὁ λοχίας, ὁ ξιφίας, ὁ νεανίας, ὁ βουλευτής, ὁ δικαστής, ὁ ὀπλίτης, ὁ τεχνίτης, ὁ ἐργάτης, ὁ προδότης, ὁ νομάρχης, ὁ ἀρτοποιῶλης, ὁ Ἀτρείδης, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Πέρσης, ὁ Σπαρτιάτης.

β'. Θηλυκὰ με α καθαρόν.

Ἐ ν ι κ ό ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

᾽Ον.	ἡ	οἰκία	φρουρά	βοήθεια	αἱ	οἰκίαι	φρουραί	βοήθειαι
Γεν.	τῆς	οἰκίας	φρουρᾶς	βοηθείας	τῶν	οἰκιῶν	φρουρῶν	βοηθειῶν
Δοτ.	τῇ	οἰκίᾳ	φρουρᾷ	βοηθείᾳ	ταῖς	οἰκίαις	φρουραῖς	βοηθείαις
Αἰτ.	τὴν	οἰκίαν	φρουράν	βοήθειαν	τάς	οἰκίας	φρουράς	βοηθείας
Κλ.	ὦ	οἰκία	φρουρά	βοήθεια	ὦ	οἰκίαι	φρουραί	βοήθειαι

᾽Ασκησις. Νά κλίνετε τὰ ὀνόματα: ἡ γενεά, ἡ πλευρά, ἡ ἐργασία, ἡ ζημία, ἡ ὥρα, ἡ ὠφέλεια, ἡ σημασία, ἡ ἀσφάλεια, ἡ χώρα, ἡ ἐλαία.

γ'. Θηλυκὰ με α μη καθαρόν.

Ἐ ν ι κ ό ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

᾽Ον.	ἡ	ρίζα	γλώσσα	ἄμαξα	αἱ	ρίζαι	γλώσσαι	ἄμαξαι
Γεν.	τῆς	ρίζης	γλώσσης	ἀμάξης	τῶν	ριζῶν	γλωσσῶν	ἀμάξων
Δοτ.	τῇ	ρίζῃ	γλώσσῃ	ἀμάξῃ	ταῖς	ρίζαις	γλώσσαις	ἀμάξαις
Αἰτ.	τὴν	ρίζαν	γλώσσαν	ἄμαξαν	τάς	ρίζας	γλώσσας	ἀμάξας
Κλ.	ὦ	ρίζα	γλώσσα	ἄμαξα	ὦ	ρίζαι	γλώσσαι	ἄμαξαι

δ'. Θηλυκὰ εἰς -η

Ἐ ν ι κ ό ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

᾽Ον.	ἡ	σκηνή	λύπη	δίκη	αἱ	σκηναί	λύπαι	δίκαι
Γεν.	τῆς	σκηνῆς	λύπης	δίκης	τῶν	σκηνῶν	λυπῶν	δικῶν
Δοτ.	τῇ	σκηνηῖ	λύπη	δίκη	ταῖς	σκηναῖς	λύπαις	δίκαις
Αἰτ.	τὴν	σκηνήν	λύπην	δίκην	τάς	σκηνάς	λύπας	δίκας
Κλητ.	ὦ	σκηνή	λύπη	δίκη	ὦ	σκηναί	λύπαι	δίκαι

᾽Ασκησις. Νά κλίνετε τὰ ὀνόματα: ἡ δόξα, ἡ μοῦσα, ἡ χλαῖνα, ἡ πέλις, ἡ μέλισσα, ἡ τράπεζα, ἡ αὐλή, ἡ πηγὴ, ἡ στήλη, ἡ λίμνη, ἡ πρύμνα, ἡ νύσσα, ἡ κώμη, ἡ φωνή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Όλα τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης κλίσεως ἔχουν τὰς ἰδίας κατάληξεις εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν.

2) Ἡ κατάληξις -ας εἶναι πάντοτε μακρὰ εἰς τὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα π.χ. τῆς χώρας, τὰς γλώσσας, τοὺς ναύτας, τῆς εὐσεβείας (καταβαίνει ὁ τόνος διότι ἡ κατάληξις -ας, δηλ. ἡ λήγουσα εἶναι μακρά).

3) Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπᾶται. Π.χ. τῶν κτηματιῶν, τῶν θαλασσῶν, τῶν χωρῶν, τῶν δικῶν.

4) Τὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ὅταν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν ὀξύνονται π.χ. ὁ μαθητῆς—τὸν μαθητὴν—ὧ μαθητά. Οἱ μαθηταί—τοὺς μαθητάς— ὧ μαθηταί· ἡ τιμὴ—τὴν τιμὴν—ὧ τιμή. Αἱ τιμαί—τὰς τιμάς—ὧ τιμαί.

Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει μὲ τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν πτώσει ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: π.χ. τοῦ μαθητοῦ—τῷ μαθητῇ. Τῶν μαθητῶν—τοῖς μαθηταῖς. Τῆς τιμῆς—τῇ τιμῇ. Τῶν τιμῶν—ταῖς τιμαῖς.

5) Ἀπὸ τὰ ἀρσενικά πρωτόκλιτα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν κατάληξιν -ης σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ εἰς -α (βραχὺ) τὰ ἔξης.

α) Τὰ ἔθνικα (ὅσα φανερώνουν ἀπὸ ποῖαν χώραν κατὰγεται τις) π.χ. Πέρσης (ὧ Πέρσα), Σκύθης (ὧ Σκύθα).

β) Τὰ εἰς -της π.χ. ὁ πολίτης (ὧ πολῖτα), ὁ δικαστής (ὧ δικαστά).

γ) Τὰ εἰς -άρχης, -μέτρης, -τρίβης, -πώλης, -ώνης, ποὺ εἶναι σύνθετα καὶ ἔχουν δεύτερον συνθετικὸν ῥῆμα π.χ. ὧ γυμνασιάρχα, γεωμέτρα, παιδοτρίβα, βιβλιοπῶλα, τελῶνα.

Τὸ ὄνομα δεσπότης εἰς τὴν κλητικὴν ἀναβιβάζει τὸν τόνον, ὧ δέσποτα.

Όλα τὰ ἄλλα ὀνόματα, ποὺ τελειώνουν εἰς -ης πλὴν τῶν παραπάνω τριῶν κατηγοριῶν σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς -η π.χ. ὧ Ἀτρεΐδη, ὧ εἰρηνοδίκη.

6) Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα εἰς -α 1) ὅσα ἔχουν πρὸ τοῦ -α φωνῆν ἢ ρ φυλάττουν τὸ -α εἰς ὅλας τὰς πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ -α τοῦτο λέγεται καθαρὸν

καί εἶναι μακρόν· π. χ. ἐλαία, χῶρα, ὥρα, οἰκία, καρδία.

2) Ὅσα ἔχουν πρὸ τοῦ -α σύμφωνον πλὴν τοῦ ρ τρέπουν τὸ -α εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ εἰς -η. Διὰ τοῦτο τὸ -α αὐτὸ λέγεται μὴ καθαρὸν καὶ εἶναι βραχὺ· π. χ. πείνα, γλῶσσα, κλῶσσα, μοῦσα.

Σημ. Τὸ καθαρὸν α εἶναι βραχὺ κατ' ἐξαιρέσιν :

1) Εἰς τὰ προπαροξύτονα ὀνόματα· π. χ. εὐσέβεια, οἰκογένεια, ἀμέλεια, ἀλήθεια.

2) Εἰς τὰ ὀνόματα γραῖα, μαῖα, μυῖα (μυῖγα).

3) Εἰς τὰ ἐξῆς δισύλλαβα εἰς -ρα : μοῖρα, πείρα, πρῶρα, σφαῖρα, καὶ σφῦρα.

Θέμα. Ὁ καλὸς κτηματίας ἐργάζεται με φιλοπονίαν. Ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν τὸν ἐνοχλήσῃ, αὐτὸς εἶναι σκληρὸς ὡσὰν γρανίτης εἰς τὰς σκέψεις του. Ἐπιθυμεῖ πάντοτε νὰ εἶναι καθαρὸς ὡς καθρέπτῃς εἰς ὅλας τὰς σχέσεις του. Διὰ τοῦτο τοὺς κλέπτας μισεῖ πολὺ, ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπαινεῖ τοὺς καλοὺς ἐργάτας. Μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ρίζαν ἐνὸς δένδρου τῆς αὐλῆς του εἶδε τρεῖς κοχλίας νὰ βασανίζωνται ὑπὸ τριῶν μαθητῶν. Ἄφησε τὴν ἀξίνην του καὶ ἔτρεξε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Μαζὶ με τοὺς μαθητὰς ἦτο καὶ εἰς μικρὸς βιβλιοπώλης, ὁ ὁποῖος εἶχε στηρίξει τὴν πρόχειρον θήκην του ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ ὑποστέγου. Δύο λοχίαι κατὰ τύχην διερχόμενοι ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ κτηματίου εἶδον τοὺς μαθητὰς καὶ ἐχαίροντο διὰ τὴν ἀφέλειάν των, διότι δὲν ἔβλεπον εἰς αὐτοὺς κακὴν πρόθεσιν. Ὁ συνετὸς κτηματίας ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς νὰ ἀγαποῦν τὰ ζῶα, ἐχαιρέτησε τοὺς λοχίαι, πῆρε τὴν ἀξίνην του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐργασίαν του.

Ἄσκησις. 1) Νὰ εὑρετε ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς Α' κλίσεως, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ παραπάνω θέμα καὶ νὰ γράψετε εἰς ποῖαν πτώσιν, γένος καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὸ καθένα.

2) Νὰ μεταφέρετε ὅσα ὀνόματα εἶναι εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν, εἰς τὸν πληθυντικὸν καὶ τὸ ἀντίθετον· π. χ. τῆς οἰκίας εἶναι γενικὴ πτώσις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ· πρέπει νὰ τὸ μεταφέρετε εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ δηλ. τῶν οἰκιῶν. Ἐπίσης τοὺς λοχίαις πρέπει νὰ τὸ μεταφέρετε τὸν λοχίαν.

Τὰ δίχρονα τῆς παραληγοῦσης- τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων.

Μεγάλην δυσκολίαν παρουσιάζουν κατὰ τὸν τονισμὸν τὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰς τὴν παραλήγουσαν δίχρονον (α, ι, υ,) διότι καθὼς γνωρίζομεν, τὰ δίχρονα ἄλ-

λοτε εἶναι βραχέα καὶ ἄλλοτε μακρά. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθωμεν, ὅτι τὰ δίχρονα εἶναι μακρά :

1) Εἰς τὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα πού τελειώνουν εἰς —άτης καὶ φανερώνουν τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατάγεται τις, δηλαδὴ τὰ ἐθνικά· π.χ. Σπαρτιάτης, Τεγεάτης.

2) Εἰς ἐκεῖνα, πού τελειώνουν εἰς -ιτης καὶ -υτης καὶ παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὀνόματα· π.χ. ὀπλίτης (παράγεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ὄπλον), τεχνίτης (ἀπὸ τὸ ὄνομα τέχνη), πρεσβύτης=γέρος (ἀπὸ τὸ ὄνομα πρέσβυς=γέρων, σεβάσμιος, ἱερός).

Τούναντίον τὰ δίχρονα εἶναι βραχέα :

1) Εἰς τὰ πρωτόκλιτα πού τελειώνουν εἰς -ατης, -ιτης καὶ -υτης καὶ παράγονται ἀπὸ ρήματα· π.χ. ἀναβάτης (ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀναβαίνω), κριτής (ἀπὸ τὸ ρῆμα κρίνω), θύτης (ἀπὸ τὸ ρῆμα θύω).

Σημ. Ἀπὸ τὰ ἄλλα πρωτόκλιτα ὀνόματα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης μακρὸν τὰ: αἰσχύνη, ἀξίνη, λύπη, μᾶζα, νίκη, σφῦρα, ὕλη (δάσος).

Ἀσκησις. 1) Νὰ εὑρετε διὰ ποῖον λόγον τὰ οὐσιαστικά τοῦ παρακάτω θ-ματος τονίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Θέμα. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπολέμησαν ὑπὲρ πατρίδος. Ὁ πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν στρατὸς τῶν Περσῶν δὲν ἐφόβιζε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ἔγινεν αἰτία νὰ δοξασθῇ ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὀπλίται. Ὁ Δαίδαλος ὁ Ἀθηναῖος ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἐνδόξων τεχνιτῶν. Οἱ καλοὶ πολῖται ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν κυκλοφοροῦν πολλοὶ διαβάται. Θύτης ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐκεῖνος πού ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς.

2) Νὰ κλίνετε τὰ ὀνόματα: Σπαρτιάτης, ὀπλίτης, τεχνίτης, διαβάτης, θύτης.

II. Σ υ ν η ρ η μ ἔ ν α .

Ὁ βορρέας = βορρᾶς, ὁ Ἑρμέας = Ἑρμῆς, ἡ Ἀθηναία = Ἀθηναῖα, ἡ σικέα = σικῆ.

Τὰ συνηρημένα οὐσιαστικά τῆς πρώτης κλίσεως λήγουν τὰ μὲν ἀρσενικά εἰς -ας καὶ -ης τὰ δὲ θηλυκὰ εἰς -ᾶ καὶ -ῆ. Λέγονται συνηρημένα διότι ἡ κατάληξις αὐτῶν σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συγχώνευσιν (συναρῆσιν) δύο φωνηέντων.

α. Ἀρσενικά

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ὁ	βορράς	Ἐρμῆς	ὁ	βορράς	οἱ	Ἐρμαῖ
Γεν.	τοῦ	βορροῦ (βορρά)	Ἐρμοῦ	δὲν	ἔχει	τῶν	Ἐρμῶν
Δοτ.	τῷ	βορρά	Ἐρμῆ	πληθυντ.		τοῖς	Ἐρμαῖς
Αἰτ.	τὸν	βορράν	Ἐρμῆν			τούς	Ἐρμάς
Κλητ.	ὦ	βορρά	Ἐρμῆ			ὦ	Ἐρμαῖ

β. Θηλυκά

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ἡ	μνά	συκῆ	αἱ	μναῖ	συκαῖ
Γεν.	τῆς	μνάς	συκῆς	τῶν	μνῶν	συκῶν
Δοτ.	τῇ	μνά	συκῆ	ταῖς	μναῖς	συκαῖς
Αἰτ.	τὴν	μνάν	συκῆν	τάς	μνάς	συκάς
Κλητ.	ὦ	μνά	συκῆ	ὦ	μναῖ	συκαῖ

Σημ. Ὁ Ἐρμῆς = ὁ θεὸς Ἐρμῆς, οἱ Ἐρμαῖ = στήλαι με κεφαλὴν Ἐρμοῦ, μνά=νόμισμα τῶν ἀρχαίων ἀξίας 100 δραχμῶν.

Ἀσκησις. Νά κλίνετε τὰ ὀνόματα· ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ναυσικᾶ, (εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθ.) ἡ γαλῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ λεοντῆ, ἡ χρυσοῆ, ἡ διπλῆ, ἡ θυγατριδῆ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τὰ συνηρημένα ὀνόματα οὐσιαστικά τῆς Α' κλίσεως τονίζονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπῶνται, διότι ἡ λήγουσα προέρχεται ἐκ συναιρέσεως. Συνηρημένα ὀνόματα εἶναι: 1) Μερικὰ κύρια ὀνόματα· π. χ. Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ. 2) Ὅσα φανερόνουν δέρμα ζώου· π.χ. ἀλώπεκῆ=δέρμα ἀλώπεκος, λεοντῆ=δέρμα λέοντιος κ. λ. π. 3) Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἰς -πλή, δηλ. ἐκεῖνα ποὺ φανερόνουν ἀπὸ πόσα μέρη ἀποτελεῖται κάτι· π. χ. ἀπλή, διπλή, τριπλή, καὶ 4) τὰ ἐπίθετα ποὺ φανερόνουν ἀπὸ ποιά ὕλη ἢ ποῖο χρῶμα εἶναι κατασκευασμένον κάτι· π. χ. χρυσοῆ, ἀργυροῆ, χαλκῆ, πορφυροῆ (=κόκκινη).

Θέμα. Ὁ Ἐρμῆς ὀδηγεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἄδην. Ἡ ἐλαία ἦτο δῶρον τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ἡ δὲ λύρα τοῦ Ἐρμοῦ. Τοῦ Ἐρμοῦ ὑπῆρχον πολλαὶ στήλαι εἰς τὰς ἀγοράς καὶ εἰς τὰς

όδους δηλαδή οί Έρμαϊ. Τό δέρμα τής άλώπεκος λέγεται άλω-
πεκῆ. Εἰς τόν βορρᾶν ἀντίθετος εἶναι ὁ νότος. Ἐχθρός τῶν
ποντικῶν εἶναι ἡ γαλῆ. Ἡ ἀμυγδαλῆ ἀνθίζει πρό τής ἀνοίξεως.
Αἱ θύραι τῶν οἰκιῶν εἶναι ξύλιναι ἢ σιδηραῖ ἢ χαλκαῖ. Ἡ μόρ-
φωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ἀπλῆ.

Ἀσκησις. Νά ἀναγνωρίσετε τά συνηρημένα ὀνόματα εἰς τὸ
παραπάνω θέμα καί νά μεταφέρετε, ὅσα εἶναι εἰς τόν ἐνικόν ἀρι-
θμόν, εἰς τόν πληθυντικόν καί τὸ ἀντίθετον· δηλ. τὸ άλωπεκῆ θά
τὸ μεταφέρετε εἰς τόν πληθυντικόν άλωπεκαῖ. Τὸ σιδηραῖ θά τὸ
μεταφέρετε εἰς τόν ἐνικόν σιδηρᾶ.

22. Δευτέρη κλίσις.

I. Ἄσυναίρετα.

Ὁ πόλεμος, ἡ νῆσος, τὸ θρανίον.

Ἡ δευτέρα κλίσις περιέχει ὀνόματα ἀρσενικά μὲν καί θη-
λυκά λήγοντα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν εἰς -ος, οὐδέτερα δὲ εἰς -ον,
δηλαδή καί τῶν τριῶν γενῶν. Τά ὀνόματα τῆς δευτέρας κλίσεως
ὅπως καί τῆς πρώτης ἔχουν ἴσας συλλαβάς εἰς ὅλας τὰς πτώ-
σεις καί διὰ τοῦτο λέγονται ἰσοσύλλαβα.

Καταλήξεις τῶν ὀνομάτων τῆς δευτέρας κλίσεως.

	Ἐνικὸς Ἀριθμὸς	Πληθυντικὸς Ἀριθμὸς		
	Ἄρσενικά	Θηλυκά	Οὐδέτερα	ἀρσενικά·θηλυκά οὐδέτερα
Ὄνομ.	—ος	—ον	—οι	—α
Γεν.	—ου	—ου	—ων	—ων
Δοτ.	—ω	—ω	—οις	—οις
Αἰτ.	—όν	—όν	—ους	—α
Κλητ.	—ε	—ον	—οι	—α

α'. Ἄρσενικά.

Ἐνικὸς Ἀριθμὸς

Ὄν.	ὁ	ἀγρός	κῆπος	πόνος	πόλεμος	θάνατος
Γεν.	τοῦ	ἀγροῦ	κῆπου	πόνου	πολέμου	θανάτου
Δοτ.	τῷ	ἀγρῷ	κῆπῳ	πόνῳ	πολέμῳ	θανάτῳ
Αἰτ.	τόν	ἀγρόν	κῆπον	πόνον	πόλεμον	θάνατον
Κλητ.	ὦ	ἀγρέ	κῆπε	πόνε	πόλεμε	θάνατε

Πληθυντικός Ἀριθμός

Ὄν.	οἱ	ἄγροί	κῆποι	πόννοι	πόλεμοι	θάνατοι
Γεν.	τῶν	ἄγρῶν	κῆπων	πόννων	πολέμων	θανάτων
Δοτ.	τοῖς	ἄγροῖς	κῆποις	πόννοις	πολέμοις	θανάτοις
Αἰτ.	τούς	ἄγρους	κῆπους	πόννους	πολέμους	θανάτους
Κλητ.	ῶ	ἄγροί	κῆποι	πόννοι	πόλεμοι	θάνατοι

Ἀσκησις. Κλίνετε τὰ ἐξῆς ὀνόματα: ὁ καρπός, ὁ στρατός, ὁ μισθός, ὁ ἰατρός (ὀξύτονα), ὁ τοίχος, ὁ ὦμος, ὁ οἶνος, ὁ ἵππος, ὁ λίθος (προπερισπώμενα καὶ παροξύτονα), ὁ ἄνεμος, ὁ θόρυβος, ὁ ἔμπορος, ὁ διδάσκαλος, ὁ ἔπαινος (προπαροξύτονα).

β'. Θηλυκά.

Ἐνικός

Ὄν.	ἡ	ὁδός	νήσος	τάφος	ἄμπελος	ἔλαφος
Γεν.	τῆς	ὁδοῦ	νήσου	τάφρου	ἀμπέλου	ἐλάφου
Δοτ.	τῇ	ὁδῶ	νήσῳ	τάφρῳ	ἀμπέλῳ	ἐλάφῳ
Αἰτ.	τὴν	ὁδὸν	νήσον	τάφρον	ἄμπελον	ἐλαφον
Κλητ.	ῶ	ὁδέ	νήσε	τάφρε	ἄμπελε	ἐλαφε

Πληθυντικός

Ὄν.	αἱ	ὁδοί	νήσοι	τάφροι	ἄμπελοι	ἔλαφοι
Γεν.	τῶν	ὁδῶν	νήσων	τάφρων	ἀμπέλων	ἐλάφων
Δοτ.	ταῖς	ὁδοῖς	νήσοις	τάφροις	ἀμπέλοις	ἐλάφοις
Αἰτ.	τάς	ὁδοὺς	νήσους	τάφρους	ἀμπέλους	ἐλάφους
Κλητ.	ῶ	ὁδοί	νήσοι	τάφροι	ἄμπελοι	ἔλαφοι

Ἀσκησις. Κλίνετε τὰ ἐξῆς ὀνόματα: ἡ δοκός, ἡ ἀτραπός, (=μονοπάτι), ἡ κιβωτός (ὀξύτονα), ἡ ψῆφος, ἡ Δῆλος, ἡ βῶλος, ἡ βῆτος, ἡ δρόσος, ἡ ἄμμος, ἡ ράβδος, ἡ πλίνθος (προπερισπώμενα καὶ παροξύτονα), ἡ ἠπειρος, ἡ κάμηλος, ἡ εἴσοδος, ἡ ἐξοδος, ἡ ἀνοδος ἡ χερσόνησος (προπαροξύτονα).

γ'. Οὐδέτερα.

Ἐνικός

Ὄν.	τὸ	πτηνόν	δῶρον	δένδρον	τετράδιον	θέατρον
Γεν.	τοῦ	πτηνοῦ	δώρου	δένδρου	τετραδίου	θεάτρου
Δοτ.	τῷ	πτηνῷ	δώρῳ	δένδρῳ	τετραδίῳ	θεάτρῳ
Αἰτ.	τὸ	πτηνόν	δῶρον	δένδρον	τετράδιον	θέατρον
Κλητ.	ῶ	πτηνόν	δῶρον	δένδρον	τετράδιον	θέατρον

Πληθυντικοὺς

Ὄν.	τὰ	πηγὰ	δῶρα	δένδρα	τετράδια	θέατρα
Γεν.	τῶν	πηγῶν	δώρων	δένδρων	τετραδίων	θεάτρων
Δοτ.	τοῖς	πηγοῖς	δώροις	δένδροις	τετραδίοις	θεάτροις
Αἰτ.	τὰ	πηγὰ	δῶρα	δένδρα	τετράδια	θέατρα
Κλητ.	ᾧ	πηγὰ	δῶρα	δένδρα	τετράδια	θέατρα

Ἄσκησις. Κλίνατε τὰ ἐξῆς ὀνόματα: τὸ φυτόν, τὸ πτερόν (ὄξυ-
τονα), τὸ πλοῖον, τὸ μῆλον, τὸ ζῶον, τὸ σχολεῖον, τὸ ὄπλον, τὸ ξύλον,
τὸ βιβλίον, τὸ ρόδον (προπερισπώμενα καὶ παροξύτονα), τὸ φάρμακον,
τὸ ἄροτρον, τὸ κιβώτιον, τὸ μάρμαρον (προπαροξύτονα).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ὀνόματα τῆς δευτέρας κλίσεως ἔχουν τὰς ἰδίας καταλήξεις.

2) Τὰ οὐδέτερα ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὁμοίας τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

3) Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ὄλων τῶν ὀνομάτων τῆς δευτέρας κλίσεως, ὅταν τονίζεται εἰς τὴν λήγουσαν ὀξύνεται· π.χ. ὁ ἀγρός, ἡ ὁδός, τὸ πτηνόν—τὸν ἀγρόν, τὴν ὁδόν, τὸ πτηνόν—ᾧ ἀγρέ, ᾧ ὁδέ, ᾧ πτηνόν, οἱ ἀγροί, αἱ ὁδοί, τὰ πτηνά—τούς ἀγρούς, τὰς ὁδοὺς, τὰ πτηνά—ᾧ ἀγροί, ᾧ ὁδοί, ᾧ πτηνά. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει μὲ τὴν γενικήν καὶ δοτικήν πτώσιν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: τοῦ ἀγροῦ, τῆς ὁδοῦ, τοῦ πτηνοῦ—τῷ ἀγρῷ, τῇ ὁδῷ, τῷ πτηνῷ,—τῶν ἀγρῶν, τῶν ὁδῶν, τῶν πτηνῶν—τοῖς ἀγροῖς, ταῖς ὁδοῖς, τοῖς πτηνοῖς.

4) Ἡ κατάληξις α τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχεῖα· π.χ. τὰ μῆλα, τὰ δῶρα, τὰ σχολεῖα.

5) Τὰ προπαροξύτονα ὀνόματα καταβιβάζουν τὸν τόνον εἰς τὴν παραλήγουσαν εἰς ὅσας πτώσεις ἢ λήγουσα εἶναι μακρά. Διότι κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ τονισμοῦ, ὅταν ἢ λήγουσα εἶναι μακρά, δὲν τονίζεται ἢ προπαραλήγουσα π.χ. τοῦ ἀγγέλου—τῷ ἀγγέλῳ, τοῦ πολέμου—τῷ πολέμῳ, τοῦ θανάτου—τῷ θανάτῳ, τοῦ ἀνθρώπου—τῷ ἀνθρώπῳ, τῶν ἀγγέλων—τοῖς ἀγγέλοις, τοὺς ἀγγέλους, τῶν πολέμων—τοῖς πολέμοις—τοὺς πολέμους, τῶν θανάτων—τοῖς θανάτοις—τοὺς θανάτους, τῶν ἀνθρώπων—τοῖς ἀνθρώποις—τοὺς ἀνθρώπους.

Χρειάζεται λοιπόν προσοχή μεγάλη, όταν πρόκειται να κλίνωμεν ἕν ὄνομα προπαροξύτονον εἴτε ἀρσενικόν εἴτε θηλυκόν εἴτε οὐδέτερον.

Θέμα. Τὸ ἄχυρον σκορπίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Τὰ δῶρα τῶν ἐχθρῶν εἶναι ἄδωρα. Ὁ ναὸς εἶναι οἶκος τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἔργον μου ἐκτελῶ ἐν τῷ σχολείῳ. Οἱ ναῦται καὶ οἱ κάτοικοι τῶν νήσων μεταναστεύουν. Τὰ τετράποδα ζῶα στεροῦνται λόγου. Τὸ μῆλον, τὸ σῦκον, τὸ ροδάκινον εἶναι ὀπωρικά. Ὁ θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους ἀνθρώπους.

Ἄσκησις. Νὰ μεταφέρετε τὰς παραπάνω φράσεις, ὅσας εἶναι εἰς τὸν ἐνικόν ἀριθμόν, εἰς τὸν πληθυντικόν καὶ τὰνάπαλιν.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης τῶν δευτεροκλίτων ὀνομάτων

1) Τὰ εἰς -ινος ἔχουν τὸ ι μακρόν. Π.χ. Ταραντῖνος, Ἀμοργῖνος πλὴν τοῦ καρκίνος.

2) Τὰ πλέον συνηθισμένα δευτερόκλιτα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρόν εἶναι τὰ : ὁ βῆκος ὁ γριῖφος, ὁ γῦρος, ὁ θρυλος (=διάδοσις), ὁ μῦθος, ὁ πῖλος, ὁ πρῖνος (=τὸ πρινάρι δένδρον), τὸ πῦον (=σάπιο αἶμα), ὁ σῖτος, τὸ σκυλον (=τὸ λάφυρον), ὁ σπῖλος (=ἡ λέρα), ὁ στῦλος, τὸ σῦκον, ἡ Σῦρος (νήσος), ἡ Σκυρος (νήσος), ὁ σχῖνος (φυτόν), ὁ τῦφος (ἀσθένεια), τὸ φύλον.

II. Σ υ ν η ρ η μ ἔ ν α.

ὁ πλόος = πλοῦς τὸ ὄστοον = ὄστουν.

Τὰ συνηρημένα οὐσιαστικά τῆς δευτέρας κλίσεως λήγουν τὰ μὲν ἀρσενικά καὶ θηλυκά εἰς -οῦς, τὰ δὲ οὐδέτερα εἰς -οῦν. Λέγονται δὲ συνηρημένα διότι συναιροῦν τὴν κατάληξιν μὲ τὸν χαρακτήρα ο ἢ ε.

Ἐ ν ι κ ὸ ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὄνομ.	ὁ πλοῦς	τὸ ὄστουν	οἱ πλοῖ	τὰ ὄστᾱ
Γεν.	τοῦ πλοῦ	τοῦ ὄστοῦ	τῶν πλῶν	τῶν ὄστῶν
Δοτ.	τῷ πλῶ	τῷ ὄστῳ	τοῖς πλοῖς	τοῖς ὄστοις
Αἰτ.	τὸν πλοῦν	τὸ ὄστουν	τοὺς πλοῦς	τὰ ὄστᾱ

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω κλίνονται καὶ τὰ ἐξῆς ὀνόματα. 1) ὁ νοῦς, ὁ θροῦς (= τὸ θρόϊσμα), ἡ πρόχους, ὁ ροῦς (= τὸ ρεῦμα), ὁ χοῦς (= τὸ χῶμα), ὁ χνοῦς (= τὸ χνοῦδι), τὸ κανοῦν (= τὸ κάνιστρον).

2) Τὰ ἐπίθετα ποῦ φανερώνουν τὴν ὕλην ἐκ τῆς ὁποίας γίνεται τι ἢ τὸ χρῶμα, ὡς χρυσοῦς, πορφυροῦς (= κόκκινος)

3) Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἰς -πλοῦς, ὡς διπλοῦς, τριπλοῦς.

4) Τὰ σύνθετα εἰς -νοῦς, -ροῦς, -χροῦς, -πλοῦς, -πνοῦς δικατάληκτα ἐπίθετα, ὡς εὔνοῦς, εὔροῦς, εὔχροῦς, εὔπλοῦς, ἄπνοῦς.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὸ οὐσιαστικὸν κάνεον—κανοῦν καὶ τὰ ἐπίθετα εἰς -εος -εον (π.χ. χρύσεος—χρυσοῦς) συναιρούμενα περισπῶνται παρὰ τὸν κανόνα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν (πλὴν τῆς αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ) π.χ. ὁ χρύσεος—χρυσοῦς, τὸν χρύσειον—χρυσοῦν, οἱ χρύσειοι—οἱ.

2) Τὰ εἰς -οος -οῦς σύνθετα ἐπίθετα συναιρούμενα παροξίζονται εἰς ὅλας τὰ πτώσεις· π.χ. ὁ εὔνοῦς — τοῦ εὔνου — τῷ εὔνω κ.λ.π.

3) Τὰ συνηρημένα δευτερόκλιτα δὲν ἔχουν κλητικὴν.

4) Τὰ σύνθετα ἐπίθετα δὲν συναιροῦν τοὺς τύπους εἰς -οα τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων· π.χ. τὰ ἄχροα, τὰ εὔνοα.

Θέμα. Πλοῦτος ἄνευ νοῦ δὲν φέρει εὐτυχίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ λύκοι τρώγουν ἀκόμη καὶ τὰ ὀσῆα τῶν ζῴων. Ὁ ροῦς τῆς θαλάσσης προξενεῖ πολλοὺς κινδύνους κατὰ τὸν πλοῦν. Αἱ παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν ἔφερον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς κανᾶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των.

Ἀσκησις. Νὰ εὔρετε ὄλα τὰ συνηρημένα ὀνόματα τῆς δευτέρας κλίσεως καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὸν ἐνικὸν νὰ τὰ μεταφέρετε εἰς τὸν πληθυντικὸν καὶ τὰνάπαλιν. Δηλ. ροῦς νὰ γίνῃ ροῖ.

23. Τρίτη κλίσις.

Τὸ σῶμα, τὸ μέλι, τὸ γόνυ, ἡ ἠχώ

Ὁ ἀγών, ὁ κλητήρ, ἡ πατρίς, ὁ κόραξ, ὁ Ἄραψ.

Τὰ παραπάνω ὀνόματα κλίνονται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν.

τῆς μᾶστιγος κτυπῶμεν τοὺς ἵππους. Ἐπὶ τοῦ πίνακος γράφομεν. Ὁ βῆξ εἶναι πολὺ ἐνοχλητικὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀσκησις. Νὰ κλίνετε ὅλα τὰ οὐρανικόληκτα ὀνόματα, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὰς παραπάνω φράσεις.

2. Χειλικόληκτα.

Ἐνικός

Ὄν.	ὁ	γὺψ	κώνωψ	Ἄραψ
Γεν.	τοῦ	γυπὸς	κώνωπος	Ἄραβος
Δοτ.	τῷ	γυπὶ	κώνωπι	Ἄραβι
Αἰτ.	τὸν	γυπα	κώνωπα	Ἄραβα
Κλητ.	ῶ	γύψ	κώνωψ	Ἄραψ

Πληθυντικός

Ὄν.	οἱ	γυπες	κώνωπες	Ἄραβες
Γεν.	τῶν	γυπῶν	κωνώπων	Ἄράβων
Δοτ.	τοῖς	γυψί	κώνωψι	Ἄραψι
Αἰτ.	τούς	γυπας	κώνωπας	Ἄραβας
Κλητ.	ῶ	γυπες	κώνωπες	Ἄραβες

Κατ' αὐτὰ κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : ὁ μύωψ, ὁ Κύκλωψ, ὁ Αἰθίοψ, ὁ μώλωψ (=έλαφρὴ πληγὴ, ἢ λαῖλαψ (=άνεμοστρόβιλος, τρικυμία), ὁ χάλυψ (χάλυβος), ὁ λίψ (λιβός)=(λίβας ἄνεμος) καὶ ἄλλα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχει κατάληξιν ς. Τὸ ς τοῦτο ἐνώνεται μὲ τὸν χαρακτηῖρα π, β, φ καὶ γίνεται ψ· π. χ. κώνωπ-ς=κώνωψ, φλέβ-ς=φλέψ. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ· δηλ. κώνωπ-σι=κώνωψι, φλεβ-σί=φλεψί.

Θέμα. Ὁ Αἰθίοψ εἶναι μαῦρος. Ὁ κώνωψ εἶναι ἐνοχλητικὸν ἔντομον. Εἰς τὰς φλέβας τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει τὸ αἷμα. Διὰ τοῦ χάλυβος κατασκευάζομεν διάφορα ἐργαλεῖα.

Ἀσκησις. Νὰ κλίνετε ὅλα τὰ χειλικόληκτα ὀνόματα, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὰς παραπάνω φράσεις.

3. Ὀδοντικόληκτα.

α) χαρακτήρ τ, δ, θ.

Ἐνικός

Ὄν.	ὁ	γέλως	λέβης	ἡ λαμπάς	πατρίς	ὄρνις	κόρυς
Γεν.	τοῦ	γέλωτος	λέβητος	τῆς λαμπάδος	πατρίδος	ὄρνιθος	κόρυθος
Δοτ.	τῷ	γέλωτι	λέβητι	τῇ λαμπάδι	πατρίδι	ὄρνιθι	κόρυθι
Αἰτ.	τὸν	γέλωτα	λέβητα	τὴν λαμπάδα	πατρίδα	ὄρνιν	κόρυν
Κλ.	ῶ	γέλως	λέβης	ῶ λαμπάς	πατρίς	ὄρνι	κόρυ

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς ·

Ὄν. οἱ γέλωτες λέβητες αἱ λαμπάδες πατρίδες ὄρνιθες κόρυθες
 Γεν. τῶν γελώτων λεβήτων τῶν λαμπάδων πατρίδων ὄρνιθων κορύθων
 Δοτ. τοῖς γέλωσι λέβησι ταῖς λαμπάσι πατρίσι ὄρνισι κόρυσι
 Αἰτ. τοὺς γέλωτας λέβητας τὰς λαμπάδας πατρίδας ὄρνιθας κόρυθας
 Κλ. ᾧ γέλωτες λέβητες ᾧ λαμπάδες πατρίδες ὄρνιθες κόρυθες

Ἐ ν ι κ ό ς

Ὄν. τὸ σῶμα
 Γεν. τοῦ σώματος
 Δοτ. τῷ σώματι
 Αἰτ. τὸ σῶμα
 Κλητ. ᾧ σῶμα

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

τὰ σώματα
 τῶν σωμάτων
 τοῖς σώμασι
 τὰ σώματα
 ᾧ σώματα

Κατὰ τὸ γέλως καὶ λέβης=καζάνι (χαρακτήρ τ) κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ ἔρωσ, ὁ ἰδρώσ, ὁ πένης, (=πτωχός), ὁ τάπησ, ἡ ἔσθης (=φρέμα), ἡ χάρις καὶ ἄλλα.

Κατὰ τὸ λαμπάς καὶ πατρίς (χαρακτήρ δ) κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἡ ἔβδομάς, ἡ ἀγελάς, ἡ Ἑλλάς, ὁ φυγάς, ὁ παῖς (παίδος), ἡ ἀσπίς, ἡ σανίς, ἡ φροντίς, ἡ σταφίς, ἡ ἔρις (ἔριδος)=φιλονικία.

Χαρακτήρα εἰς θ ἔχει τὸ ὄνομα ἡ κόρυς — τῆς κόρυθος=περικεφαλαία καὶ ἡ ὄρνις—τῆς ὄρνιθος=ἡ κότα ἢ ὁ ὄρνις—τοῦ ὄρνιθος=τὸ πτηνόν.

Κατὰ τὸ οὐδέτερον σῶμα κλίνονται τὰ ὀνόματα: τὸ πτῶμα, χῶμα, αἷμα, ἄρμα, βῆμα, ὄνομα, μάθημα, καὶ ἄλλα. Ὅμοίως κλίνονται καὶ τὰ εἰς -ας οὐδέτερα: τὸ κρέας — κρέατος, πέρας (=τέλος), τέρας, γῆρας. Περὶ αὐτῶν θά ὁμιλήσωμεν εἰς ἄλλο μάθημα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ὀδοντοκόληκτων ὀνομάτων ἔχει κατάληξιν ς. Ἀλλὰ τὰ ὀδοντόφωνα τ,δ,θ, πρὸ τοῦ ς ἀποβάλλονται π.χ. ἔσθης-ς=ἔσθης, πατρίδ-ς=πατρίς, ὄρνιθ-ς=ὄρνις. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ δηλ. ἔσθης-σι=ἔσθῃσι, πατρίδ-σι=πατρίσι, ὄρνιθ-σι=ὄρνισι.

2) Τὰ οὐδέτερα ὀδοντοκόληκτα δὲν ἔχουν τὴν κατάληξιν ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, ἀλλ' ἀποβάλλουν τὸν χαρακτήρα τ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ, διότι δὲν ὑπάρ-

χει 'Ελληνική λέξις, ἡ ὁποία νά τελειώνῃ εἰς τ' π. χ. σωματ=σῶμα, χωματ=χῶμα.

3) Τά εἰς -ις καί -υς βαρύτενα (ὅσα τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν) ὀδοντικόληκτα σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ εἰς -ιν καί -υν (κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ φωνηεντόληκτα, καθὼς θὰ ἴδωμεν)· π.χ. ἡ ἔρις, τὴν ἔριν, ἡ χάρις—τὴν χάριν (κατὰ τὸ ἡ πόλις—τὴν πόλιν), ἡ κόρυς—τὴν κόρυν (κατὰ τὸ ὁ πῆχυς—τὸν πῆχυν).

4) Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀνομαστικὴν· π.χ. ἡ ἔσθης—ὦ ἔσθης, ἡ λαμπάς—ὦ λαμπάς. Ἐξαιροῦνται τὰ βαρύτενα εἰς -ις καί -υς· π.χ. ἡ ἔρις—ὦ ἔρι, ἡ χάρις—ὦ χάρι, ἡ κόρυς—ὦ κόρυ. Ἐπίσης ὁ παῖς ἔχει κλητικὴν ὦ παῖ, καί ἡ τυραννίς—ὦ τυραννί. Δηλαδή αὐτὰ ἔχουν τὴν κλητικὴν, ὅπως τὰ φωνηεντόληκτα, ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα, ἀλλ' ἀποβάλλουν τὸν χαρακτῆρα τ,δ,θ. "Ἦτοι ἡ χάρις—ὦ χάριτ—ὦ χάρι, ἡ ἔρις—ὦ ἔριδ—ἔρι, ἡ κόρυς—ὦ κόρυθ—κόρυ. Τοῦτο γίνεται διότι καμμία Ἑλληνικὴ λέξις δὲν τελειώνει εἰς τ,δ,θ.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης τῶν ὀδοντικόληκτων.

1) Τὰ εἰς -μα οὐδέτερα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρόν· π.χ. τὸ δρᾶμα, θῦμα, κλῖμα, κρῖμα, κῦμα, νᾶμα.

2) Τὰ εἰς -ις γενικὴ -ιδος θηλυκὰ ἔχουν τὸ δίχρονον βραχύ· π.χ. ἡ πατρίς—πατρίδος, ἔλπις—ἐλπίδος.

Τὰ συνηθέστερα θηλυκὰ εἰς -ις -ιδος, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ δίχρονον μακρόν εἶναι: ἡ σφραγίς—σφραγίδος, ἡ ἀψίς (=τόξον)—ἀψίδος, ἡ νησίς (=μικρὸ νησάκι)—νησίδος, ἡ κρηπίς (=τὸ θεμέλιον)—κρηπίδος, ἡ κνημίς (=πτέρνα)—κνημίδος, ἡ χειρίς (=κάλυμμα τῆς χειρός)—χειρίδος, ἡ ραφανίς (=τὸ ραπάνι)—ραφανίδος, ἡ κηλίς—κηλίδος.

"*Ἀσκησις.* Νά τονίσετε ὀρθῶς τὰ ὀδοντικόληκτα τοῦ παρακάτω θέματος.

Αἱ σφραγίδες εἰς τὰς κνημίδας τῶν μαθητῶν διακρίνονται καλῶς. Ἡ δόξα τῆς πατρίδος παρακολουθεῖ πάντοτε μὲ ἀγαθὴν ἐλπίδα τοὺς νέους πολίτας τῆς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀποτελέσουν τὴν κρηπίδα τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς.

β'. Χαρακτήρ ντ.

Ένικος

Όν.	ὁ	ἀνδριάς	ἐλέφας	Ξενοφῶν	γέρων
Γεν.	τοῦ	ἀνδριάντος	ἐλέφαντος	Ξενοφῶντος	γέροντος
Δοτ.	τῷ	ἀνδριάντι	ἐλέφαντι	Ξενοφῶντι	γέροντι
Αἰτ.	τόν	ἀνδριάντα	ἐλέφанта	Ξενοφῶντα	γέροντα
Κλητ.	ὦ	ἀνδριάς	ἐλέφαν	Ξενοφῶν	γέρον

Πληθυντικός

Όν.	οἱ	ἀνδριάντες	ἐλέφαντες	γέροντες
Γεν.	τῶν	ἀνδριάντων	ἐλεφάντων	γερόντων
Δοτ.	τοῖς	ἀνδριᾶσι	ἐλέφασι	γέρουσι
Αἰτ.	τούς	ἀνδριάντας	ἐλέφαντας	γέροντας
Κλητ.	ὦ	ἀνδριάντες	ἐλέφαντες	γέροντες

Κατά τὸ ὄνομα ἀνδριάς κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : ὁ ἱμάς—ἱμάντος (=λωρί), ὁ ἀλλᾶς—ἀλλᾶντος (=λουκάνικο), ὁ πλακοῦς—πλακοῦντος, ὁ ὄδους—ὄδόντος.

Κατά τὸ ἐλέφας (βαρύτονον) κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ γίγας, ὁ ἀδάμας. Κατά τὸ Ξενοφῶν κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ Ἄντιφῶν, ὁ Ἰοφῶν.

Κατά τὸ ὁ γέρων κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ δράκων, ὁ λέων, ὁ θεράπων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ἔχοντα χαρακτήρα -ντ ὀνόματα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ κατὰ δύο τρόπους. Δηλαδή ἢ παίρνουν τὴν κατάληξιν ς καὶ ἀποβάλλουν τὸ -ντ. Ὅποτε διὰ νὰ ἀναπληρωθοῦν τὰ δύο αὐτὰ γράμματα γίνεται ἀναπληρωματικὴ ἔκτασις· δηλαδή τὸ πρὸ τοῦ -ντ βραχὺ φωνῆεν γίνεται μακρὸν ἢ δίφθογγος (τὸ ᾱ γίνεται ᾶ, τὸ ε γίνεται εῖ καὶ τὸ ο γίνεται ου) π.χ. ἐλέφαντ-ς=ἐλέφας, ἀλλάεντ-ς=ἀλλᾶς, ὄδόντ-ς=ὄδους.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ· π.χ. ἐλέφαντ-σι = ἐλέφασι, ἱμάντ-σι = ἱμάσι, ὄδόντ-σι = ὄδοῦσι, λέοντ-σι=λέουσι.

Ἡ ὄσα λήγουν εἰς -ων-ντος δὲν παίρνουν τὴν κατάληξιν ς

εις τὴν ὀνομαστικὴν, ἀλλ' ἀποβάλλουν τὸ τ τοῦ θέματος καὶ ἐκτείνουν τὸ πρὸ τοῦ ν ο εἰς ω· π.χ. λέοντ- =λέων, γέροντ- =γέρων.

2) Τὰ ὀξύτονα καὶ τὰ περισπώμενα ὀνόματα εἰς -ντ σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν· π.χ. ὁ ἀνδριάς—ὦ ἀνδριάς, ὁ Ξενοφῶν—ὦ Ξενοφῶν. Ἐνῶ τὰ παροξύτονα ἢ βαρύτονα ἔχουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα π.χ. ὁ ἐλέφας—ὦ ἐλέφαντ—ἐλέφαν, ὁ γέρων—ὦ γέροντ—γέρον. Τὸ τ ἀποβάλλεται διότι καμμία Ἑλληνικὴ λέξις δὲν τελειώνει εἰς τ.

3) Ὅσα ἔχουν θέμα εἰς -αοντ (π.χ. Ξενοφάοντ—) εἰς—αεντ (π.χ. ἀλλάνεντ-) καὶ -οεντ (π.χ. πλακόεντ—) συναίρουσιν ἐντὸς τοῦ θέματος (ἦτοι α+ο εἰς ω, α+ε ἢ α+ει εἰς α καὶ ο+ε ἢ ο+ει εἰς -ου). Δηλαδή Ξενοφῶν, ἀλλάεις = ἀλλᾶς, πλακόεις = πλακοῦς.

4. Ἐνρινόληκτα.

Ἐνικὸς

Ὄν.	ὁ	χειμῶν	ἡγεμῶν	γείτων	σωλῆν	ποιμῆν
Γεν.	τοῦ	χειμῶνος	ἡγεμόνος	γείτονος	σωλήνος	ποιμέμος
Δοτ.	τῷ	χειμῶνι	ἡγεμόνι	γείτονι	σωλήνι	ποιμένι
Αἰτ.	τὸν	χειμῶνα	ἡγεμόνα	γείτονα	σωλήνα	ποιμένα
Κλητ.	ὦ	χειμῶν	ἡγεμῶν	γείτον	σωλήν	ποιμῆν

Πληθυντικὸς

Ὄν.	οἱ	χειμῶνες	ἡγεμόνες	γείτονες	σωλήνες	ποιμένες
Γεν.	τῶν	χειμῶνων	ἡγεμόνων	γείτόνων	σωλήνων	ποιμένων
Δοτ.	τοῖς	χειμῶσι	ἡγεμόσι	γείτοσι	σωλήσι	ποιμέσι
Αἰτ.	τούς	χειμῶνας	ἡγεμόνας	γείτονας	σωλήνας	ποιμένας
Κλητ.	ὦ	χειμῶνες	ἡγεμόνες	γείτονες	σωλήνες	ποιμένες

Κατὰ τὸ ὄνομα χειμῶν κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : ὁ αἰών, ὁ ἀμπελών, ὁ ἐλαιών, ὁ ὄρνιθων, ὁ περιστερέων, ὁ λειμῶν καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια φανερώνουν πλῆθος ὁμοειδῶν πραγμάτων ἢ ζώων, εἶναι δηλαδή περιεκτικά. Π.χ. ἀμπελών=πολλὰ ἀμπέλια, ἐλαιών=πολλὰ ἐλαῖα, περιστερέων=πολλὰ περιστέρια. Αὐτὰ γράφονται μὲ ω εἰς ὅλας τὰς πτώσεις.

Κατὰ τὸ ἡγεμῶν κλίνονται τὰ ὀνόματα : ἡ χελιδῶν, ἡ ἀηδῶν, ὁ κηδεμῶν, ἡ χιών, ἡ σταγῶν, ὁ κανῶν, ὁ δαίμων καὶ

ἄλλα. Αὐτὰ γράφονται μὲ ὁ εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς ἄλλας τοῦ πληθυντικοῦ.

Κατὰ τὸ σωλὴν κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ κηφὴν, ὁ λειχὴν, ὁ πυρὴν, ὁ Ἑλλην, ὁ μὴν—μηνός καὶ ἄλλα.

Κατὰ τὸ ποιμὴν κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : ὁ λιμὴν, ὁ πυθμὴν, ὁ ἀδὴν, ὁ σὺχὴν (=λαϊμός).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ περισσότερα ἐνρινόληκτα ὀνόματα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ χωρὶς τὴν κατάληξιν ς. "Ὅσα ἔχουν πρὸ τοῦ ν βραχὺ φωνῆεν τὸ ἐκτείνουσι εἰς μακρὸν ἦτοι τὸ ε εἰς η καὶ τὸ ο εἰς ω' π.χ. λιμεν—λιμὴν, κανὸν—κανών.

Μερικὰ λήγοντα εἰς -ις καὶ -υς καὶ τὸ ὄνομα κτεῖς σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὴν κατάληξιν ς. Ὁ χαρακτήρ ν πρὸ τοῦ ς ἀποβάλλεται' π.χ. ἀκτίν-ς=ἀκτίς, Γόρτυν-ς=Γόρτυς, κτέν-ς=κτεῖς (=χτένι) (ἐδῶ γίνεται ἀναπληρωματικὴ ἔκτασις).

2) Τὰ ὀξύτονα ἐνρινόληκτα ὀνόματα ἔχουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν' π.χ. ὁ ποιμὴν—ὦ ποιμὴν, ὁ κανὼν — ὦ κανών, ὁ σωλὴν — ὦ σωλὴν. Ἐνῶ τὰ βαρύτονα ἔχουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα' π.χ. ὁ γείτων—ὦ γείτων, ὁ δαίμων—ὦ δαίμων.

3) Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁ χαρακτήρ ν ἀποβάλλεται πρὸ τῆς καταλήξεως -σι χωρὶς ἔκτασιν. Π.χ. ἀγών-σι=ἀγῶσι, λιμέν-σι=λιμέσι, γείτων-σι=γείτοσι.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης τῶν ἐνρινόληκτων.

ἀκτίς—ἀκτῖνος, δελφίς—δελφῖνος, παιάν—παιάνος, Ἄκαρναν—Ἄκαρνανος, μεγαστάν—μεγαστάνος. Ὅλα τὰ εἰς -ις -ινος καὶ τὰ εἰς -αν -ανος ἐνρινόληκτα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρὸν.

Θέμα. Ὁ ἀγὼν τῶν Ὀλυμπίων ἦτο πανελλήνιος. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ζοφογονοῦν. Οἱ ποιμένες ὀδηγοῦν τὰ πρόβατα εἰς λειμῶνας. Οἱ Ἕλληνες ἐτίμων τοὺς ἥρωας. Οἱ δελφῖνες διασχίζουν τὸν πυθμὲνα τῆς θαλάσσης. Μὲ τοὺς κτένας κτενίζόμεθα. Τὸ ὕδωρ τρέχει διὰ τῶν σωλῆνων. Πρέπει νὰ σεβώμεθα τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων.

"*Ασκησις*. 1) "Όσα ἐνρινόληκτα εἶναι εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν νὰ τὰ μεταφέρετε εἰς τὸν πληθυντικὸν καὶ τὸ ἀντίστροφον καὶ εἰς τὴν ἴδιαν πτώσιν" π.χ. λειμῶνας=λειμῶνα, πυθμένα=πυθμένας. 2) Νὰ κλίνετε τὰ ὀνόματα : δελφίς, κτεῖς, εἰκῶν.

5. Ὑ γ ρ ὀ λ η κ τ α.

Ἐ ν ι κ ὸ ς

Ὄν.	ὁ	ρήτωρ	κρατῆρ	αἰθήρ	ἡ	χείρ
Γεν.	τοῦ	ρήτορος	κρατῆρος	αἰθέρος	τῆς	χειρὸς
Δοτ.	τῷ	ρήτορι	κρατῆρι	αἰθέρι	τῇ	χειρὶ
Αἰτ.	τὸν	ρήτορα	κρατῆρα	αἰθέρα	τὴν	χειρα
Κλητ.	ὦ	ρήτορ	κρατῆρ	αἰθήρ	ὦ	χείρ

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὄν.	οἱ	ρήτορες	κρατῆρες	αἰθέρες	αἱ	χεῖρες
Γεν.	τῶν	ρητόρων	κρατῆρων	αἰθέρων	τῶν	χειρῶν
Δοτ.	τοῖς	ρήτορσι	κρατῆρσι	αἰθέρσι	ταῖς	χερσὶ
Αἰτ.	τούς	ρήτορας	κρατῆρας	αἰθέρας	τάς	χειράς
Κλητ.	ὦ	ρήτορες	κρατῆρες	αἰθέρες	ὦ	χεῖρες

Κατὰ τὸ ρήτωρ κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ κοσμήτωρ, ὁ κτήτωρ, ὁ πράκτωρ, ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ εἰσπράκτωρ.

Κατὰ τὸ κρατῆρ κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ κλητήρ, ὁ μνηστήρ, ὁ χαρακτήρ, ὁ σωτήρ (κλητ. σῶτερ), ὁ στατήρ, ὁ σπινθήρ, ὁ ζωστήρ.

Κατὰ τὸ αἰθήρ κλίνονται τὰ ὀνόματα : ὁ ἀήρ καὶ ὁ ἀστήρ, ἀλλὰ τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁ ἀστήρ σχηματίζει **ἀστράσι** καὶ ὄχι ἀστέρι.

Οὐδέτερα ὑγρόληκτα εἶναι : τὸ ἕαρ (ἕαρος)=ἡ ἄνοιξις καὶ τὸ νέκταρ (νέκταρος)=ποτόν τῶν ἀρχαίων θεῶν, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Ἐπίσης τὸ πῦρ τὸ ὅποῖον σχηματίζει τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν ἦτοι, πῦρ, πυρός, πυρί, πῦρ, πυρά, πυρῶν, πυροῖς, πυρά.

Ὑγρόληκτα μὲ χαρακτῆρα λ εἶναι μόνον τὸ ὄνομα : ὁ ἄλς (=ἀλάτι) ἄλός, ἀλί, ἄλα, ἄλς—οἱ ἄλες, ἄλῶν, ἄλσι, ἄλας, ἄλες.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ὑγρόληκτα ὀνόματα δὲν παίρνουν τὴν κατάληξιν **ς** εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ, ἀλλὰ ἐκτείνουν τὸ πρὸ τοῦ χα

ρακτῆρος φωνῆεν ἄν εἶναι βραχὺ εἰς μακρόν· π.χ. θέμα ρῆτορ — ρῆτωρ, θ. ἀέρ—ἀήρ.

Μόνον τὸ ὄνομα ἄλς καὶ ὁ μάρτυς παίρνουν ς. Τὸ ρ πρὸ τοῦ ς ἀποβάλλεται· δηλ. μάρτυρ-ς=μάρτυς, δοτ. πληθ. μάρτυρ-σι=μάρτυσι.

2) Τὰ ὀξύτονα ὑγρόληκτα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν· π.χ. ὁ κλητῆρ—ὦ κλητήρ. Τὸ ὄνομα σωτῆρ μόνον ἔχει κλητικὴν ὦ σωτέρ.

3) Τὰ βαρύτονα ὑγρόληκτα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα· π.χ. ὁ ρῆτωρ = ὦ ρῆτορ, ὁ αὐτοκράτωρ = ὦ αὐτοκράτορ.

Ἵγρόληκτα συγκοπτόμενα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὀν. ὁ πατήρ	ἀνὴρ	ἢ	Δημήτηρ	οἱ πατέρες	ἄνδρες
Γεν. τοῦ πατρός	ἀνδρός	τῆς	Δήμητρος	τῶν πατέρων	ἀνδρῶν
Δοτ. τῷ πατρί	ἀνδρὶ	τῇ	Δήμητρι	τοῖς πατράσι	ἀνδράσι
Αἰτ. τὸν πατέρα	ἄνδρα	τὴν	Δήμητρα	τοὺς πατέρας	ἄνδρας
Κλ. ὦ πάτερ	ἄνερ	ὦ	Δήμητερ	ὦ πατέρες	ἄνδρες

Τὰ ὑγρόληκτα ὀνόματα πατήρ (θ. πάτερ-), μήτηρ, θυγάτηρ, γαστήρ, Δημήτηρ καὶ ἀνὴρ λέγονται **συγκοπτόμενα**, διότι **συγκόπτουν** δηλαδή ἀποβάλλουν τὸ ε τοῦ θέματος κατὰ τὴν κλίσιν.

α) Τὰ ὀνόματα πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ, γαστήρ συγκόπτουν τὸ ε εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου μετὰ τὴν συγκοπὴν τρέπουν τὸ ρ εἰς ρα βραχὺ· π.χ. πατράσι, μητράσι.

β) Τὸ ὄνομα Δημήτηρ συγκόπτει τὸ ε εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ.

γ) Τὸ ὄνομα ἀνὴρ (θ. ἀνερ) συγκόπτει τὸ ε εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς ὄλας τοῦ πληθυντικοῦ. Ἐπρεπε λοιπὸν κανονικῶς νὰ λέγωμεν ἀνρός—ἀνρὶ κ.λ.π. Ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κακοφωνίας ἀνεπτύχθη (προσετέθη) ἓνα δ μετὰ εὐ ν καὶ ρ μετὰ τὴν συγκοπὴν τοῦ ε.

Σημ. Ὡς πρὸς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ συμφωνεῖ πρὸς αὐτὰ καὶ τὸ ὄνομα ἀστήρ—ἀστράσι.

δ) Ἐκ τῶν συγκοπτομένων ὀνομάτων

1) Τὰ ὀνόματα **πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ** καὶ **γαστήρ** εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ, τὸ δὲ ὄνομα **ἀνὴρ** καὶ εἰς

αὐτὰς τὰς πτώσεις καὶ εἰς τὴν γεν. τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης : μητρός, πατρός, θυγατρί, ἀνδρί, ἀνδρῶν.

2) Τὸ ὄνομα **Δημήτηρ** τονίζεται εἰς ὄλας τὰς πτώσεις πλὴν τῆς ὀνομαστικῆς εἰς τὴν προπαραλήγουσαν.

3) Τὰ ὀνόματα **πατήρ, θυγάτηρ καὶ ἀνὴρ** εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ ἀναβιβάζουν τὸν τόνον.

4) Τὸ ὄνομα **γαστήρ** ἔχει τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ᾧ γαστήρ.

Σιγμόληκτα

α' Οὐδέτερα εἰς —ος γεν. —ους.

	Ἐνικός			Πληθυντικός		
Ὄν.	τὸ	ἔθνος	χρέος	τὰ	ἔθνη	χρέη
Γεν.	τοῦ	ἔθνους	χρέους	τῶν	ἔθνῶν	χρεῶν
Δοτ.	τῷ	ἔθνει	χρέει	τοῖς	ἔθνεσι	χρέεσι
Αἰτ.	τὸ	ἔθνος	χρέος	τὰ	ἔθνη	χρέα
Κλητ.	ᾧ	ἔθνος	χρέος	ᾧ	ἔθνη	χρέα

Ὅμοίως κλίνονται καὶ τὰ ἐξῆς : τὸ κέρδος, πλῆθος, ἄνθος, ἔτος, δάσος, ὕψος, πλάτος, βάθος, ἔδαφος, πέλαγος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ ὀνόματα αὐτὰ φαίνονται, ὅτι εἶναι ἰσοσύλλαβα, ὃ δὲ χαρακτήρ σ δὲν διακρίνεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι : 1) Τὸ θέμα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν λήγει εἰς εσ' π.χ. ἔθνεσ-, ὄρεσ-, ἀλλὰ τὸ ε τρέπεται εἰς ο εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ ἔθνος, ὄρος.

2) Ἡ γενικὴ κανονικὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔθνεσος, ἢ δοτικὴ ἔθνεσι, ὁπότε δὲν εἶναι ἰσοσύλλαβα.

Ἄλλὰ ὁ χαρακτήρ σ, ὅταν εὑρίσκεται μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται καὶ τότε τὰ δύο συναντώμενα φωνήεντα πρὸς ἀποφυγὴν κακοφωνίας συναιροῦνται ἤτοι εἰς τὴν γενικὴν πτώσιν τὸ ε+ο γίνεται ου' π.χ. ἔθνε-ος=ἔθνους. Εἰς τὴν δοτικὴν τὸ ε+ι γίνεται ει' ἔθνε-ι=ἔθνει. Εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τὸ ε+ω γίνεται ω π.χ. ἔθνε-ων=ἔθνῶν.

3) Μερικὰ ὀνόματα δὲν συναιροῦν τὸ ε+ω εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ π.χ. ἀνθέων, χειλέων, ὄρέων (καὶ ὄρων).

Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὑπῆρχον δύο σσ, ἀλλ' ἔγι-
 νεν ἀπλοποιήσεις εἰς ἓν π. χ. ἔθνεσσι—ἔθνεσι.

Β'. Οὐδέτερα εἰς —ας —ατος.

Σιγμόληκτα οὐδέτερα εἰς -ας εἶναι ἔξι, τὰ ἐξῆς : κέρας (= ἄκρον παρατάξεως στρατοῦ), κρέας, γέρας (= βραβεῖον), γῆρας (= γηρατεῖα), πέρας (= τέλος) καὶ τέρας.

Ταῦτα κλίνονται κατὰ τὰ οὐδέτερα ὀδοντικόληκτα εἰς -α
 ὡς ἐξῆς :

Ἐνικός Ἀριθμός			Πληθυντικός Ἀριθμός		
Ὀν.	τὸ	πέρας	τὰ	πέρατα	
Γεν.	τοῦ	πέρατος	τῶν	περάτων	
Δοτ.	τῷ	πέρατι	τοῖς	πέρασι	
Αἰτ.	τὸ	πέρας	τὰ	πέρατα	
Κλητ.	ὦ	πέρας	ὦ	πέρατα	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- 1) Ὅμοίως κλίνονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα πέντε ὀνόματα.
- 2) Τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἰς ὄλας τὰς πτώσεις πλὴν τῆς δοτικῆς τοῦ πληθυντικοῦ ἔχουν θέμα εἰς -ατ (ὀδοντικόληκτον).
- 3) Τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ σχηματίζουν ἀπὸ θέμα εἰς -αο (σιγμόληκτον).
- 4) Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὑπῆρχον δύο σσ, ἀλλ' ἔγινεν ἀπλοποιήσεις εἰς ἓν π. χ. κρέασ-σι—κρέασι.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης τῶν σιγμόληκτων.

Τὰ συνηθέστερα σιγμόληκτα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρόν, εἶναι: τὸ κῦρος, μῖσος, ρῖγος, στίφος, φῦκος (φυτὸν θαλάσσης), ψῦχος.

Σημ. Σιγμόληκτα εἶναι καὶ μερικά θηλυκὰ εἰς -ως: αἰδῶς (= ἐντροπή), ἡ ἠῶς (= αὐγή) τὰ ὁποῖα ἔχουν θέμα εἰς -ος καὶ κλίνονται μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν ὡς ἐξῆς: ἡ αἰδῶς, τῆς αἰδοῦς, τῇ αἰδοῖ, τὴν αἰδῶ, ὦ αἰδῶς.

Θέμα. Τὰ ὄρη ἢ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ δάση ἢ εἶναι γυμνά. Τὸ δάσος εἶναι πολὺ ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο τὰ δάση προστατεύονται ἀπὸ τὸ κράτος. Ὅταν καταστρέφωμεν τὰ δάση, τὸ χῶμα τοῦ ἐδάφους παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ πλημμυρίζουν αἱ πεδιάδες.

Νὰ κλίνετε ὄλα τὰ σιγμόληκτα τῶν ἀνωτέρω φράσεων.

γ'. Ἄρσενικά κύρια εἰς -ης γεν. -ους.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄν.	ὁ	Σωκράτης	Ἡρακλῆς	(οἱ	Σωκράται	Ἡρακλεῖς
Γεν.	τοῦ	Σωκράτους	Ἡρακλέους	τῶν	Σωκρατῶν	Ἡρακλέων
Δοτ.	τῷ	Σωκράτει	Ἡρακλεῖ	τοῖς	Σωκράτοις	
Αἰτ.	τὸν	Σωκράτη	Ἡρακλέα	τούς	Σωκράτας	Ἡρακλεῖς
		(καὶ Σωκράτην)				
Κλ.	ῶ	Σώκρατες	Ἡράκλεις	ῶ	Σωκράται	Ἡρακλεῖς)

Ὅμοίως κλίνονται καὶ τά: ὁ Ἄριστοτέλης, Δημοσθένης, Ἄριστοφάνης, Περικλῆς, Θεμιστοκλῆς, Σοφοκλῆς καὶ ἄλλα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἔχουν θέμα εἰς -εσ ὅπως καὶ τὰ οὐδέτερα σιγμόληκτα καὶ τὸ ε ἔκτεινεται εἰς η εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ π. χ. Σωκρατεσ=Σωκράτης.

2) Ἡ γενικὴ κανονικῶς ἦτο Σωκράτεσος, ἡ δοτικὴ Σωκράτεσι. Ὁ χαρακτήρ σ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται καὶ τὰ δύο φωνήεντα συναιροῦνται, ὅπως εἰς τὰ οὐδέτερα σιγμόληκτα.

3) Εἰς τὴν κλητικὴν ἐνικοῦ ἀναβιβάζουν τὸν τόνον π.χ. ῶ Σώκρατες, ῶ Ἡράκλεις (=Ἡράκλεες). Εἶναι ἐε ἡ κλητικὴ ὁμοία μὲ τὸ θέμα.

4) Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς ὅταν γίνεται χρῆσις αὐτοῦ σχηματίζεται τῶν εἰς -ης κατὰ τὴν Α' κλίσιν, τῶν δὲ εἰς -κλῆς κατὰ τὴν Γ' κλίσιν.

5) Τὰ εἰς -κλῆς συναιροῦνται δύο φορές εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ π.χ. Περικλέεϊ=Περικλέει=Περικλεῖ. Τὴν αἰτιατικὴν σχηματίζουν εἰς -κλέα π.χ. Περικλέα. Ἐνῶ τὰ εἰς -ης τὴν σχηματίζουν καὶ κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν π.χ. τὸν Σωκράτην, τὸν Δημοσθένην (ὅπως τὸν Ἄριστείδην).

Σημειώσεις. Τὰ σιγμόληκτα ὀνόματα μπορεῖ νὰ μᾶς παραπλανήσουν διότι 1) εἶναι ἰσοσύλλαβα ὅπως τὰ πρωτόκλιτα καὶ δευτερόκλιτα καὶ 2) ὁ χαρακτήρ σ δὲν φαίνεται, διότι ἀποβάλλεται μεταξὺ δύο φωνηέντων κατὰ τὴν κλίσιν. Χρειαζέται λοιπὸν μεγάλη προσοχή.

Β'. ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΑ

I. Τὰ εἰς -ις γεν. -εως.

Ἐνικὸς

Ὄνομ.	ἦ	τάξις	ἔκθεσις	ὁ	μάντις
Γεν.	τῆς	τάξεως	ἐκθέσεως	τοῦ	μάντεως
Δοτ.	τῆ	τάξει	ἐκθέσει	τῷ	μάντει
Αἰτ.	τῆν	τάξιν	ἐκθεσιν	τὸν	μάντιν
Κλητ.	ῶ	τάξι	ἐκθεσι	ῶ	μάντι

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	αἱ	τάξεις	ἐκθέσεις	οἱ	μάντις
Γεν.	τῶν	τάξεων	ἐκθέσεων	τῶν	μάντεων
Δοτ.	ταῖς	τάξεσι	ἐκθέσεσι	ταῖς	μάντεσι
Αἰτ.	τάς	τάξεις	ἐκθέσεις	τούς	μάντις
Κλητ.	ῶ	τάξεις	ἐκθέσεις	ῶ	μάντις

Κατὰ τὸ ἦ τάξις κλίνονται : ἡ πόλις, πρᾶξις, πίστις, κρίσις, λέξις, γνώσις, κλίσις, πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, γέννησις καὶ κατὰ τὸ ὁ μάντις ὀλίγα ἀρσενικά : ὁ ὄφις, ὁ πρύτανις.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ εἰς -ις -εως φωνηεντόληκτα ἔχουν δύο θέματα, ἦτοι εἰς ι καὶ εἰς ε καὶ ἀπὸ μὲν τὸ θέμα εἰς -ι σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ, ἀπὸ δὲ τὸ θέμα εἰς -ε σχηματίζουν ὅλας τὰς ἄλλας πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

2) Ὁ χαρακτήρ ε τοῦ δευτέρου θέματος εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ συναιρεῖται μὲ τὴν κατάληξιν ι καὶ ες εἰς ει καὶ εἰς π.χ. τῆ πόλε-ι=πόλει, αἱ πόλε-ες=πόλεις.

3) Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχει τὴν κατάληξιν ς π.χ. πόλι-ς.

4) Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχει κατάληξιν -ως, ἡ αἰτιατικὴ -ν, ἡ δὲ κλητικὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὸ θέμα εἰς -ι π.χ. τῆς πόλε-ως, τὴν πόλι-ν, ῶ πόλι.

5) Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονίζονται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν παρὰ τὸν κανόνα π.χ. πόλεως, πόλεων.

6) Ἡ αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ ἔχουν τὴν ἰδίαν κατάληξιν μὲ τὴν ὀνομαστικήν· π.χ. αἱ πόλεις, τὰς πόλεις, ὧ πόλεις.

Σημ. Τὰ συνηθέστερα εἰς -ις ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ δίχρονον μακρὸν εἶναι : ἡ θλίψις, ἡ δρᾶσις, ἡ κρᾶσις, ἡ πρᾶξις, ἡ ρῖψις, ἡ ψῦξις.

Ἀσκησις. Νὰ συμπληρώσετε τὰς κατάληξεις τῶν ὀνομάτων τοῦ παρακάτω θέματος. Αἱ ἐκθέσεις τῶν πολεεῖν εἶναι ὠραῖαι. Εἰς τὰς θλιψιδοκιμάζεται ὁ ἄνθρωπος. Τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν ὅλοι ἐπαινοῦμεν. Ὡ πόλιν πόσον κατεστράφης!

II. Τὰ εἰς —υς γεν. —υος.

Ἐνικὸς

Ὄνομ.	ὁ	ἰχθύς	στάχυς	ἡ	δρῦς
Γεν.	τοῦ	ἰχθύος	στάχυος	τῆς	δρυός
Δοτ.	τῷ	ἰχθύϊ	στάχυϊ	τῇ	δρυϊ
Αἰτ.	τὸν	ἰχθύν	στάχυν	τὴν	δρῦν
Κλητ.	ὦ	ἰχθῦ	στάχυ	ὦ	δρῦ

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	οἱ	ἰχθύες	στάχεις	αἱ	δρῦες
Γεν.	τῶν	ἰχθύων	σταχύων	τῶν	δρυῶν
Δοτ.	τοῖς	ἰχθύσι	στάχυσι	ταῖς	δρυσὶ
Αἰτ.	τούς	ἰχθῦς	στάχυσ	τάς	δρῦς
Κλητ.	ὦ	ἰχθύες	στάχυες	ὦ	δρῦες

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : ἡ ἰσχύς (= δύναμις), ἡ κλιτύς (= πλαγιά), ἡ ἀχλύς (= ὀμίχλη, νέφος), ἡ ὄσφυς (= ἡ μέση τοῦ σώματος), ἡ ὄφρυς, ὁ βότρυς (= τὸ σταφύλι), ἡ πίτυς (= τὸ πεῦκον), ὁ μῦς (= ὁ ποντικός), ὁ σῦς (= σαράκι) κ. ἄ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- 1) Τὰ φωνηεντόληκτα εἰς -υς -υος ἔχουν μόνον ἓνα θέμα εἰς -υ.
- 2) Ἡ ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ παίρνει τὴν κατάληξιν -ς· π.χ. ἰχθύς, στάχυς.
- 3) Ἡ αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ ἔχει κατάληξιν -ν: ἰχθύν, στάχυν.

4) Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὁμοία μὲ τὸ θέμα' π. χ. ὦ ἰχθύ, ὦ στάχυ.

5) Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἔχει κατάληξιν ς καὶ περισπᾶται, ὅταν τονίζεται εἰς τὴν λήγουσαν, ὅπως καὶ εἰς τὰ μονοσύλλαβα' π.χ. τοὺς ἰχθύ-ς, τὰς δρυ-ς, τὸν μῦν, ὦ μῦ, ἡ δρυς, τὴν δρυῖν, ὦ δρυῖ.

6) Τέσσαρα φωνηεντόληκτα ὀνόματα εἰς -υς ἦτοι τά : ὁ πῆχυς, ὁ πέλεκυς, ὁ πρέσβυς καὶ τὸ ἄστυ εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς ὄλον τὸν πληθυντικὸν κλίνονται κατὰ τὰ φωνηεντόληκτα εἰς -ις -εως. Δηλαδή πῆχυς—πήχεως—πήχει—πήχυν—πήχyu. πήχεις—πήχεων—πήχεσι—πήχεις—πήχεις. πέλεκυς—πελέκεως—πελέκει—πέλεκυν—πέλεκυ. πελέκεις—πελέκων—πελέκεσι—πελέκεις—πελέκεις. πρέσβυς (= γέρων ἢ ἀπεσταλμένος) πρέσβεως—πρέσβει—πρέσβυν—πρέσβυ. πρέσβεις—πρέσβεων—πρέσβεσι—πρέσβεις—πρέσβεις.

"Ἄστυ (= πόλις), ἄστεως, ἄστει, ἄστυ, ἄστυ. ἄστη, ἄστεων, ἄστει, ἄστη. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ κλίνεται εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν τὸ ὄνομα ἔγγελυς, ἐνῶ εἰς τὸν ἐνικὸν κλίνεται κατὰ τὰ εἰς -υς -ους. "Ἦτοι ὁ ἔγγελυς, ἐγγέλυος, ἐγγέλυι—ἐγγελυν—ἐγγελυ. ἐγγέλεις—ἐγγέλεων—ἐγγέλεσι—ἐγγέλεις—ἐγγέλεις.

Θέμα. Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου παράγει τοὺς καλυτέρους ἰχθύς. Τὰ δάση τῶν δρυῶν καὶ πιτύων εἶναι πολὺ ὠραῖα. Εἰς τὰ δάση αὐτὰ οἱ ὑλοτόμοι διὰ τοῦ πελέκεως κόπτουν τὰ γηραιὰ δένδρα, τὰ ὅποια χρησιμεύουν πρὸς θέρμανσιν. Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον οἱ θερισταὶ διὰ τῶν δρεπάνων κόπτουν τοὺς στάχυς τοῦ σίτου καὶ κατόπιν τοὺς ἀλωνίζουν. Ἐκαστος πῆχυς ἔχει ὀκτώ ρούπια.

Ἀσκήσεις. Νὰ κλίνετε τὰ φωνηεντόληκτα εἰς -υς ὀνόματα τῶν ἄνω φράσεων.

III. Τὰ εἰς -εως γεν. -έως, -αυς καὶ -ους.

Ἐνικὸς

Ὄνομ. ὁ	γραφεὺς	άλιεύς	ἡ	γραῦς	ὁ	βοῦς
Γεν.	τοῦ γραφέως	αλιέως καὶ ἀλιῶς	τῆς	γραός	τοῦ	βοός
Δοτ.	τῷ γραφεῖ	αλιεῖ	τῇ	γραῖ	τῷ	βοῖ
Αἰτ.	τὸν γραφέα	αλιέα καὶ ἀλιᾶ	τὴν	γραῦν	τὸν	βοῦν
Κλητ.	ὦ γραφεῦ	αλιεῦ	ὦ	γραῦ	ὦ	βοῦ

Πληθυντικός

Ὄνομ. οἱ γραφεῖς	άλιεις	αἱ γράες	οἱ βόες
Γεν. τῶν γραφῶν	άλιῶν καὶ ἀλιῶν	τῶν γραῶν	τῶν βοῶν
Δοτ. τοῖς γραφεῦσι	άλιευσι	ταῖς γραυσί	τοῖς βουσί
Αἰτ. τοὺς γραφέας	άλιέας καὶ ἀλιᾶς	τάς γραῦς	τοὺς βοῦς
	καὶ γραφεῖς		
Κλητ. ὦ γραφεῖς	άλιεις	ὦ γράες	ὦ βόες

Ὅμοίως κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ βασιλεύς, ὁ ἱερεὺς, ὁ γραμματεὺς, ὁ γονεὺς, ὁ ἵππευς, ὁ κουρεὺς, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Ἐρετριεύς, ὁ Εὐβοεὺς, ὁ Δωριεὺς καὶ ἄλλα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα ἔχουν μόνον ἓνα θέμα εἰς -ευ· π.χ. βασιλευ, γραφευ.

2) Εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ παίρνουν τὴν κατάληξιν -εις· π.χ. βασιλεύς.

3) ὁ χαρακτήρ υ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται· γραφεῦ—ως=γραφέως, γραφεῦ—α=γραφέα, γραυ—ος=γραός, βοῦτ=βοῖ.

4) Τὰ εἰς -εως μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ υ συναίρουν τὸ εἶ τῆς δοτικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸ εε τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ εἰς εἶ· π.χ. γραφέ—ῖ=γραφεῖ, γραφέ—ες=γραφεῖς.

5) Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς -εως ἔχει κατάληξιν -ως, ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχει -α καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἔχει -ας. Ἀργότερα ἡ κατάληξις τῆς αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ -ας ἔγινε -εις· π.χ. τοὺς βασιλεῖς. Αὐτὴ ἡ κατάληξις εἶναι περισσότερον ἐν χρήσει εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

6) Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς -εως, ἂν καὶ δὲν προέρχεται ἐκ συναίρεσεως, περισπᾶται· π.χ. ὦ βασιλεῦ, ὦ γραφεῦ.

7) Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς εως, αως καὶ οως ὀνομάτων εἶναι ὅμοια μὲ τὸ θέμα· π.χ. ὦ γραφεῦ, ὦ γραῦ, ὦ βοῦ.

8) Ὅσα ὀνόματα εἰς -εως ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -ευ φωνῆεν συναίρουν εἰς τὴν γενικὴν καὶ αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τὸ εω εἰς ω καὶ τὸ εα εἰς ᾱ π.χ. ἀλιέως—ἀλιῶς, ἀλιέα—ἀλιᾶ, ἀλιέων—ἀλιῶν, ἀλιέας—ἀλιᾶς, Εὐβοέως—Εὐβοῶς, Εὐβοέα—Εὐβοᾶ, Εὐβοέων—Εὐβοῶν, Εὐβοέας—Εὐβοᾶς.

IV. Τὰ εἰς -ως γεν. -ωος καὶ -ὼ γεν. -οῦς.

	Ἐνικὸς			Πληθυντικὸς			
Ὄνομ.	ὁ	ἥρωος	ἡ	πειθῶ	οἱ	ἥρωες	—
Γεν.	τοῦ	ἥρωος	τῆς	πειθοῦς	τῶν	ἥρῶων	—
Δοτ.	τῷ	ἥρωϊ	τῇ	πειθοῖ	τοῖς	ἥρωσι	—
Αἰτ.	τὸν	ἥρωα	τὴν	πειθῶ	τούς	ἥρωας	—
Κλητ.	ὦ	ἥρωος	ὦ	πειθοῖ	ὦ	ἥρωες	—

Ὅμοιως κλίνονται: ὁ θῶς—θῶος (=τσακάλι ζῶον), ὁ Τρῶς—Τρῶος (κάτοικος τῆς Τροίας), ὁ Μίνως—Μίνωος (εἰς τὸν ἐνικόν), ἡ ἠχώ, ἡ λεχώ, ἡ Καλυψώ, ἡ Σαπφώ, ἡ Κλειώ κ.ἄ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ εἰς -ως ἔχουν θέμα εἰς -ω, εἶναι ὅλα γένους ἀρσενικοῦ καὶ σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὴν κατάληξιν ς, τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὴν κατάληξιν α, τὴν κλητικὴν ἔχουν ὅμοιαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν καὶ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ εἰς -ας.

2) Τὰ εἰς -ω ἔχουν θέμα εἰς -οι, εἶναι ὅλα γένους θηλυκοῦ ὀξύτονα καὶ σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ δι' ἐκτάσεως τοῦ οἰ εἰς ωι, ἀλλὰ τὸ ι ἀποβάλλεται. Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ ὀξύνεται μετὰ τὴν συναίρεσιν παρὰ τὸν κανόνα, ἡ δὲ κλητικὴ ἔχει τὸν τύπον τοῦ θέματος.

3) Τὰ εἰς -ω δὲν ἔχουν πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Ὅσακις ἀπαντοῦν εἰς τὸν πληθυντικόν, κλίνονται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν, π.χ. ἡ λεχώ πληθ. αἱ λεχοί—τῶν λεχῶν—ταῖς λεχοῖς—τάς λεχοῦς—ὦ λεχοί.

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα

1) Τὰ τριτόκλιτα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ἔχουν τὰς ἰδίας καταλήξεις.

2) Αἱ καταλήξεις τῶν οὐδετέρων διαφέρουν ἀπὸ τὰς καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν μόνον εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν.

3) Αἱ καταλήξεις ι, σι, α καὶ ας εἶναι βραχεῖαι· π.χ. τῷ ἀγῶνι, τοῖς ἀγῶσι, τὸν ἀγῶνα, τοὺς ἀγῶνας, τῷ κρατῆρι, τοῖς κρατῆρσι, τὸν κρατῆρα, τοὺς κρατῆρας.

Θέμα. Τρέψατε τὰ κατωτέρω φωνηεντόληκτα ὀνόματα εἰς τὸν πληθυντικόν. Ὁ θῶς εἶναι ἄγριον ζῶον. Ὁ ἱερεὺς εἶναι ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἥρως ἐτίμητο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Τρέψατε τὰ κατωτέρω εἰς τὸν ἐνικόν.

Οἱ κεραμεῖς πλάττουν ἐκ πηλοῦ ἀγγεῖα. Τὰ δικαστήρια καταδικάζουν τοὺς φονεῖς. Οἱ ἀλιεῖς συλλαμβάνουν ἐντὸς τῆς θαλάσσης τοὺς ἰχθῦς.

24. Ἀνώμαλα οὐσιαστικά.

Ὅσα ὀνόματα δὲν σχηματίζονται καὶ δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας καὶ τὰ γνωστὰ παραδείγματα τῶν τριῶν κλίσεων λέγονται **ἀνώμαλα**.

Τὰ συνηθέστερα ἀνώμαλα οὐσιαστικά εἶναι τὰ ἑξῆς :

Τὸ γόνυ, γόνατος, γόνατι, γόνυ—γόνατα, γονάτων, γόνασι, γόνατα.

Τὸ δόρυ, δόρατος, δόρατι, δόρυ—δόρατα, δοράτων, δόρασι, δόρατα.

Τὸ ὕδωρ, ὕδατος, ὕδατι, ὕδωρ — ὕδατα, ὕδάτων, ὕδασι, ὕδατα.

Τὸ φρέαρ, φρέατος, φρέατι, φρέαρ—φρέατα, φρεάτων, φρέασι, φρέατα.

Τὸ ἥπαρ (=συκῶτι)ἥπατος, ἥπατι, ἥπαρ—ἥπατα, ἥπάτων, ἥπασι, ἥπατα.

Ἡ γυνή, γυναικός, γυναικί, γυναῖκα, γύναι—γυναῖκες, γυναικῶν, γυναιξί, γυναῖκας, γυναῖκες.

Ὁ Ζεὺς, Διός, Δί, Δία, Ζεῦ.

Ὁ κύων, κυνός, κυνί, κύνα, κύον—κύνες, κυνῶν, κυσί, κύνας, κύνες.

Τὸ οὖς (=αὐτί), ὠτός, ὠτί, οὖς—ᾠτα, ὠτων, ὠσί, ᾠτα.

Τὸ πῦρ, πυρός, πυρί, πῦρ—πυρά, πυρῶν, πυρῶϊς, πυρά.

Ἡ χεῖρ, χειρός, χειρί, χεῖρα, χεῖρ—χεῖρες, χειρῶν, χερσί, χεῖρας, χεῖρες,

Τὸ φῶς, φωτός, φωτί, φῶς—φῶτα, φῶτων, φωσί, φῶτα.

Τὸ γάλα, γάλακτος, γάλακτι, γάλα—γάλακτα, γαλάκτων, γάλαξι, γάλακτα.

Ὁ μάρτυς, μάρτυρος, μάρτυρι, μάρτυρα—μάρτυρες, μάρτυρων, μάρτυσι, μάρτυρας.

Ὁ Ἰησοῦς, τοῦ Ἰησοῦ, τῷ Ἰησοῦ, τὸν Ἰησοῦν, ὃ Ἰησοῦ.

Ἐπάρχουν μερικά ὀνόματα κύρια, προσώπων, πόλεων καὶ χωρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν κανονικῶς ἢ μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν ἢ μόνον εἰς τὸν πληθυντικόν· π.χ. Παῦλος, Δημήτριος, Πύργος, Πειραιεύς, Ἑλλάς, Ἀθηναί, Δελφοί, Σπέτσαι. Αὐτὰ λέγονται ἑλλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν.

Θέμα. Τρέψατε τὰ κατωτέρω εἰς πληθυντικά : Ἡ γυνὴ ἀρέσκειται εἰς τὸν στολισμὸν. Σταγῶν ὕδατος κοιλαίνει (βαθουλαίνει) τὴν πέτραν. Ἡ ἀγελάς παρέχει πολὺ καλὸν γάλα. Τὸ δόρυ τοῦ Ἀρεως ἦτο φοβερόν. Τὸ ὕδωρ τῶν φρεάτων εἶναι στάσιμον.

Τρέψατε τὰ κατωτέρω εἰς ἐνικά :

Τὰ γόνατα κλίνομεν ἐν ὥρᾳ προσευχῆς. Οἱ κύνες εἶναι πιστὰ ζῷα. Μάρτυρες εἶναι οἱ θυσιαζόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλίου ἦσαν ἀνδρειόταται.

Ε Π Ι Θ Ε Τ Α

23. Διαίσεις τῶν ἐπιθέτων.

Καθὼς εἶδομεν εἰς τὴν σελ. 20 αἱ λέξεις μὲ τὰς ὁποίας φανερώνομεν τὴν ποιότητα ἢ ιδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν λέγονται **ἐπίθετα**.

Τὰ ἐπίθετα ἔχουν γένος, ἀριθμὸν, πτώσεις καὶ κλίσεις, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά. Τὰ ἐπίθετα προσδιορίζουν τὰ οὐσιαστικά καὶ συμφωνοῦν πρὸς αὐτὰ κατὰ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν· π.χ. ὁ καλὸς μαθητής, ἡ καλὴ μαθήτρια, τὸ καλὸν παιδίον.

Τὰ περισσότερα ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη· ἀρσενικόν, θηλυκόν καὶ οὐδέτερον καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **τριγενῆ**· ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν.

Μερικὰ ἔχουν μόνον δύο γένη, ἀρσενικόν καὶ θηλυκόν καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **διγενῆ**· ὁ φυγὰς, ἡ φυγάς, ὁ βλάξ, ἡ βλάξ.

Ὅσα τριγενῆ ἐπίθετα ἔχουν ξεχωριστὴν κατάληξιν διὰ κάθε γένος, λέγονται **τρικατάληκτα**· π.χ. ὁ ὕψηλός, ἡ ὕψηλή, τὸ ὕψηλόν, εἶναι ἐπίθετον **τριγενές καὶ τρικατάληκτον**.

Ὅσα τριγενῆ ἐπίθετα ἔχουν μίαν κατάληξιν διὰ τὸ ἀρσενικόν καὶ θηλυκόν καὶ μίαν διὰ τὸ οὐδέτερον, δηλαδὴ δύο καταλήξεις λέγονται **δικατάληκτα**· π.χ. ὁ ἄγονος, ἡ ἄγονος, τὸ ἄγονον εἶναι **τριγενές καὶ δικατάληκτον**.

Τὰ διγενῆ ἐπίθετα ἔχουν μόνον μίαν κατάληξιν καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **μονοκατάληκτα**· π.χ. ὁ ἄρπαξ, ἡ ἄρπαξ εἶναι ἐπίθετον **διγενές καὶ μονοκατάληκτον**.

Ὅλων τῶν τρικαταλήκτων ἐπιθέτων τὸ θηλυκόν κλίνεται κατὰ τὴν α΄ κλίσιν. Τὸ ἀρσενικόν καὶ οὐδέτερον ἄλλων μὲν κλίνεται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν καὶ αὐτὰ λέγονται **δευτερόκλιτα ἐπίθετα**, ἄλλων δὲ κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν καὶ λέγονται **τριτόκλιτα ἐπίθετα**· π.χ. ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν, — πλατύς, πλατεῖα, πλατύ.

Ἐκ τῶν δικατάληκτων ἄλλα μὲν κλίνονται κατὰ τὴν δευτέ-

ραν κλίσειν, ἄλλα δὲ κατὰ τὴν τρίτην' π. χ. ὁ βάρβαρος, ἡ βάρβαρος, τὸ βάρβαρον,—ὁ εὐγενής, ἡ εὐγενής, τὸ εὐγενές.

Τὰ περισσότερα μονοκατάληκτα κλίνονται κατὰ τὴν τρίτην κλίσειν.

Τὰ συνηθέστερα μονοκατάληκτα ἐπίθετα εἶναι τὰ ἑξῆς : ὁ πένης—πένητος (=πτωχός), ὁ ἄπαις—ἄπαιδος, ὁ ἄρπαξ—ἄρπαγος, ὁ βλάξ—βλακός, ὁ νομάς—νομάδος, ὁ ἀλαζών, ὁ Φυγάς, ὁ μιγάς, ὁ ἀχίτων, ὁ μάκαρ.

Ἄσκησις. 1) Νὰ εὑρετε πέντε ἐπίθετα τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα, πέντε τριγενῆ καὶ δικατάληκτα εἰς τὸ Ἐναγλωστικόν σας.

2) Νὰ γράψετε καὶ τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων : δειλός, πονηρός, ἅγιος, τίμιος, νέος, ταχύς, βαθύς, ἐπιμελής, εὐσεβής.

26. Κλίσεις τῶν ἐπιθέτων.

Α. Δευτερόκλιτα.

1. Ἄσυναίρετα τρικατάληκτα.

Ἐνικὸς

ἀγαθός	ἀγαθὴ	ἀγαθόν	νέος	νέα	νέον
ἀγαθοῦ	ἀγαθῆς	ἀγαθοῦ	νέου	νέας	νέου
ἀγαθῷ	ἀγαθῇ	ἀγαθῷ	νέῳ	νέῃ	νέῳ
ἀγαθὸν	ἀγαθὴν	ἀγαθὸν	νέον	νέαν	νέον
ἀγαθὲ	ἀγαθῇ	ἀγαθὸν	νέε	νέα	νέον

Πληθυντικὸς

ἀγαθοὶ	ἀγαθαὶ	ἀγαθὰ	νέοι	νέαι	νέα
ἀγαθῶν	ἀγαθῶν	ἀγαθῶν	νέων	νέων	νέων
ἀγαθοῖς	ἀγαθαῖς	ἀγαθοῖς	νέοις	νέαις	νέοις
ἀγαθοῦς	ἀγαθὰς	ἀγαθὰ	νέους	νέας	νέα
ἀγαθοὶ	ἀγαθαὶ	ἀγαθὰ	νέοι	νέαι	νέα

Ἄσκησις. Νὰ κλίνετε τὰ ἐπίθετα : ταπεινός, -ή, -όν, ἄξιος, -α, -ον.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ θηλυκὰ τῶν τρικαταλήκτων ἐπιθέτων τῆς β'. κλίσεως ἔχουν κατάληξιν -ῆ' π. χ. ὕψηλός, ὕψηλή, — χαμηλός, χαμηλή. Ὅσα ὁμοῦς ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -ος φωνῆεν ἢ ρ-σχημα-

τίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -α (μακρόν)· π.χ. ἅγιος, ἄγια, — δίκαιος, δικαία, —καθαρός, καθαρὰ, —πονηρός, πονηρά.

Ἐξαίρειται τὸ ὄγδοος, ὄγδοη, ὄγδοον.

2) Ἡ ὀνομαστικὴ καὶ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν τονίζεται ὅπου καὶ ὅπως τὰ ἀρσενικά· π.χ. δίκαιαι, δικαίων ὅπως τὸ ἀρσενικὸν δίκαιοι, δικαίων, — ἅγιοι, ἁγίων ἕπως τὸ ἀρσενικὸν ἅγιοι, ἁγίων.

2. Συνηρημένα τρικατάληκτα.

Ἐνικόσ			Πληθυντικός		
χαλκοῦς	χαλκῆ	χαλκοῦν	χαλκοῖ	χαλκαῖ	χαλκᾶ
χαλκοῦ	χαλκῆς	χαλκοῦ	χαλκῶν	χαλκῶν	χαλκῶν
χαλκῶ	χαλκῆ	χαλκῶ	χαλκοῖς	χαλκαῖς	χαλκοῖς
χαλκοῦν	χαλκῆν	χαλκοῦν	χαλκοῦς	χαλκᾶς	χαλκᾶ

Ἀσκησις. Νά κλίνετε τὸ ἐπίθετον: χρυσοῦς, χρυση, χρυσοῦν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Ὅπως τὰ ἀσυναίρετα, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ συνηρημένα τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς δευτέρας κλίσεως σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -η· π.χ. χρυσοῦς, χρυση, ἀπλοῦς, ἀπλη. Ὅσα ὁμως ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -ους φωνῆν ἢ ρ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -α· κεραμεοῦς, κεραμεᾶ, —πορφυροῦς, πορφυρᾶ.

Συνηρημένα τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β'. κλίσεως εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ εἰς -ους ἐπίθετα, τὰ ὅποια φανερώνουν ὕλην ἢ χρῶμα· χρυσοῦς, χρυση, χρυσοῦν, —πορφυροῦς, πορφυρᾶ, πορφυροῦν.

β) Τὰ εἰς -πλους πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά· π.χ. ἀπλοῦς, ἀπλη, ἀπλοῦν, —διπλοῦς, διπλη, διπλοῦν.

γ) Τὰ εἰς -ους συγγενικά· π.χ. ἀδελφιδοῦς, ἀδελφιδῆ, ἀδελφιδοῦν.

2) Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων περισπῶνται παρὰ τὸν κανόνα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἄλλων πτώσεων· π.χ. χρύσεος — χρυσοῦς (καὶ ὄχι χρύσους) κατ' ἀναλογίαν τῆς γενικῆς χρυσέου — χρυσοῦ.

3. Ἄσυναίρετα δικατάληκτα.

Τριγενῆ καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα εἰς -ος τῆς δευτέρας κλίσεως εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) Τὰ περισσότερα σύνθετα εἰς -ος' π.χ. ὁ, ἡ ἄγονος, ὁ, ἡ ἀδύνατος, ὁ, ἡ ἔνδοξος, ὁ, ἡ διάφορος, ὁ, ἡ ἄδικος.

β) Τὰ λήγοντα εἰς -ιος, -ειος καὶ -ιμος' π.χ. ἀτίδιος (=παντοτεινός), αἰφνίδιος, βόρειος, γόνιμος, φρόνιμος καὶ ἄλλα.

γ) Τὰ ἐπίθετα : βάρβαρος, βάνουσσος, ἡμερος, ἡρεμος, ἡσυχος, κίβδηλος, λάβρος (ὀρμητικός) καὶ λάλος (=φλύαρος).

Σημείωσις. Μερικὰ διαφοροῦνται, π.χ. ὁ βέβαιος, ἡ βεβαία ἢ βέβαιος, ὁ βόρειος, ἡ βορεία ἢ βόρειος, ὁ χρήσιμος, ἡ χρησίμη ἢ χρήσιμος

4. Συνηρημένα δικατάληκτα.

Τριγενῆ καὶ δικατάληκτα συνηρημένα ἐπίθετα τῆς β'. κλίσεως εἶναι τὰ σύνθετα ἐπίθετα τῶν ὁποίων τὸ β' συνθετικὸν εἶναι αἱ λέξεις νοῦς, πλοῦς, ροῦς, χροῦς' π.χ. ὁ, ἡ, εὔνοος, τὸ εὔνουν, —ὁ, ἡ, εὔπλοος, τὸ εὔπλουν, ὁ, ἡ εὔροος, τὸ εὔρουν, —ὁ, ἡ ἄχροος, τὸ ἄχρουν.

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ δὲν συναίρουσιν τὴν κατόληξιν -οα τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων' π.χ. τὰ ἄχροα, τὰ εὔνοα.

Ἄσκησις. Νὰ εὑρετε εἰς τὸ Ἀναγνωστικὸν σας τριγενῆ καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα.

Β'. Τριτόκλιτα.

1. Φωνηεντόληκτα τρικατάληκτα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

γλυκός	γλυκεῖα	γλυκὸ	γλυκεῖς	γλυκεῖται	γλυκέα
γλυκέος	γλυκείας	γλυκέος	γλυκέων	γλυκειῶν	γλυκέων
γλυκεῖ	γλυκεῖα	γλυκεῖ	γλυκέσι	γλυκεῖαις	γλυκέσι
γλυκὸν	γλυκεῖαν	γλυκὸ	γλυκεῖς	γλυκεῖας	γλυκέα
γλυκὸ	γλυκεῖα	γλυκὸ	γλυκεῖς	γλυκεῖται	γλυκέα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ἔχουν δύο θέματα : εἰς υ-καί εἰς ε-. Εὐκόλον εἶναι νά διακρίνωμεν ποίας πτώσεις σχηματίζουν μέ τὸ θέμα εἰς -υ καί ποίας μέ τὸ θέμα εἰς -ε, καί ποίας συναιροῦν. Τὸ θηλυκὸν σχηματίζουν μέ τὸ θέμα εἰς -ε εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται ἡ κατάληξις -ια· π.χ. γλυκέ-ια=γλυκεῖα.

2) Ἡ κατάληξις -α τῶν θηλυκῶν εἶναι βραχεῖα, διὰ τοῦτο ὄλα τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν περισπῶνται· ταχεῖα, βραδεῖα, παχεῖα. Ἐνῶ τῶν δευτεροκλίτων ἡ κατάληξις -α τῶν θηλυκῶν εἶναι μακρά· π. χ. δικαῖα.

3) Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι ὁμοία μέ τὴν ὀνομαστικὴν· π.χ. (ὄνομ. οἱ γλυκεῖς) αἰτ. τοὺς γλυκεῖς.

4) Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης καί περισπᾶται, ὅπως τῶν οὐσιαστικῶν· π.χ. αἱ βαθεῖαι, τῶν βαθειῶν,—αἱ ταχεῖαι, τῶν ταχειῶν, ἐνῶ αἱ δικαῖαι, τῶν δικαίων.

5) Κατὰ τὰ εἰς -υς, -υος οὐσιαστικά τῆς γ' κλίσεως κλίνονται καί μερικὰ δικατάληκτα ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα εἶναι σύνθετα μέ δεύτερον συνθετικὸν ὄνομα φωνηεντόληκτον εἰς -υς, -υος : εὐοτρυς (=καλὸ σταφύλι), εὐότρυος, εὐότρυϊ κ.λ.π.

Ἔσκησις. Νά κλίνετε τὰ ἐξῆς ἐπίθετα μετὰ τῶν οὐσιαστικῶν.
Ὁ ταχὺς ἵππος, ἡ ταχεῖα ἄμαξα, τὸ ταχὺ πλοῖον.

2. Συμφωνόληκτα τρικατάληκτα.

Ἐ ν ι κ ὸ ς

πᾶς	πᾶσα	πᾶν	χαρίεις	χαρίεσσα	χαρίεν
παντὸς	πάσης	παντὸς	χαρίεντος	χαριέσσης	χαρίεντος
παντί	πάσῃ	παντί	χαρίεντι	χαριέσση	χαρίεντι
πάντα	πᾶσαν	πᾶν	χαρίεντα	χαρίεσσαν	χαρίεν
πᾶς	πᾶσα	πᾶν	χαρίεν	χαρίεσσα	χαρίεν

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

πάντες	πᾶσαι	πάντα	χαρίεντες	χαρίεσσαι	χαρίεντα
πάντων	πασῶν	πάντων	χαριέντων	χαριεσσῶν	χαριέντων
πᾶσι	πάσαις	πᾶσι	χαρίεσι	χαριέσσαις	χαρίεσι
πάντας	πάσας	πάντα	χαρίεντας	χαριέσσας	χαρίεντα
πάντες	πᾶσαι	πάντα	χαρίεντες	χαρίεσσαι	χαρίεντα

Ἐ ν ι κ ὸ ς

ἐκῶν	ἐκοῦσα	ἐκόν	μέλας	μέλαινα	μέλαν
ἐκόντος	ἐκούσης	ἐκόντος	μέλανος	μελαίνης	μέλανος
ἐκόντι	ἐκούση	ἐκόντι	μέλανι	μελαίνη	μέλανι
ἐκόντα	ἐκοῦσαν	ἐκόν	μέλινα	μέλαιναν	μέλαν
ἐκῶν	ἐκοῦσα	ἐκόν	μέλαν	μέλαινα	μέλαν

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

ἐκόντες	ἐκοῦσαι	ἐκόντα	μέλινες	μέλιναι	μέλινα
ἐκόντων	ἐκουσῶν	ἐκόντων	μελάνων	μελινῶν	μελάνων
ἐκοῦσι	ἐκούσαις	ἐκοῦσι	μέλισι	μελαίνας	μέλισι
ἐκόντας	ἐκούσας	ἐκόντα	μέλινας	μελαίνας	μέλινα
ἐκόντες	ἐκοῦσαι	ἐκόντα	μέλινες	μέλιναι	μέλινα

Κατὰ τὸ πᾶς κλίνεται τὸ ἐπίθετον ἅπας, ἅπασα, ἅπαν.

Κατὰ τὸ χαρίεις κλίνονται τὰ ἐπίθετα: φωνήεις, φωνήεσσα, φωνήεν—ἀστερόεις, ἀστερόεσσα, ἀστερόεν—ἰχθυόεις, ἰχθυόεσσα, ἰχθυόεν.

Κατὰ τὸ ἐκῶν κλίνεται τὸ ἐπίθετον ἄκων, ἄκουσα, ἄκων.

Κατὰ τὸ μέλας κλίνεται τὸ ἐπίθετον τάλας (δυστυχῆς) τάλαινα, τάλαν.

**Ἀσκησις.* Κλίνετε τὰ ἐπίθετα ἅπας, ἅπασα, ἅπαν—ὕληεις (=δασώδης) ὕληεσσα, ὕληεν—ἄκων ἄκουσα, ἄκων καὶ τάλας, τάλαινα, τάλαν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ τριτόκλιτα τρικατάληκτα ἐπίθετα.

1) Τὸ θηλυκὸν ὄλων τῶν τρικαταλήκτων ἐπιθέτων τῆς Γ' κλίσεως ἔχει κατάληξιν α βραχύ· π.χ. ταχύς, ταχεῖα—πᾶς, πᾶσα—φωνήεις, φωνήεσσα—ἐκῶν, ἐκοῦσα—τάλας, τάλαινα.

2) Τὸ θηλυκὸν τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπᾶται εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὅπως τὰ οὐσιαστικά: π.χ. τῶν ταχειῶν, πασῶν, φωνηεσσῶν, ἐκουσῶν, ταλαινῶν.

3. Συμφωνόληκτα δικατάληκτα

Ἐ ν ι κ ὸ ς

ὁ, ἡ	σῶφρων	τὸ σῶφρον	ὁ, ἡ	εὐγενῆς	τὸ εὐγενές
τοῦ, τῆς	σῶφρονος	τοῦ σῶφρονος	τοῦ, τῆς	εὐγενοῦς	τοῦ εὐγενοῦς
τῷ, τῇ	σῶφρονι	τῷ σῶφρονι	τῷ, τῇ	εὐγενεῖ	τῷ εὐγενεῖ
τὸν, τὴν	σῶφρονα	τὸ σῶφρον	τὸν, τὴν	εὐγενῆ	τὸ εὐγενές
ῶ, ῶ	σῶφρον	ῶ σῶφρον	ῶ	εὐγενές	ῶ εὐγενές

Πληθυντικός

οί, αἱ σώφρονες	τὰ σώφρονα	οἱ, αἱ εὐγενεῖς	τὰ εὐγενῆ
τῶν σωφρόνων	τῶν σωφρόνων	τῶν εὐγενῶν	τῶν εὐγενῶν
τοῖς, ταῖς σώφροσι	τοῖς σώφροσι	τοῖς, ταῖς εὐγενέσι	τοῖς εὐγενέσι
τούς, τὰς σώφρονας	τὰ σώφρονα	τούς, τὰς εὐγενεῖς	τὰ εὐγενῆ
ᾧ σώφρονες	ᾧ σώφρονα	ᾧ εὐγενεῖς	ᾧ εὐγενῆ

Κατὰ τὸ σώφρων κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ὁ, ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον, — ὁ, ἡ ἐλεῆμων, τὸ ἐλεῆμον, — ὁ, ἡ νοῆμων, τὸ νοῆμον, — ὁ, ἡ εὐσχῆμων, τὸ εὐσχημον, — ὁ, ἡ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον.

Κατὰ τὸ εὐγενής κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ὁ, ἡ ἐπιμελής, τὸ ἐπιμελές, — ὁ, ἡ ἀσθενής, τὸ ἀσθενές, — ὁ, ἡ ὑγιής, τὸ ὑγιές, — ὁ, ἡ ἀληθής, τὸ ἀληθές, — ὁ, ἡ ψευδής, τὸ ψευδές, — ὁ, ἡ εὐσεβής, τὸ εὐσεβές, — ὁ, ἡ ἀσεβής, τὸ ἀσεβές.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ εἰς -ων ἐνρινόληκτα ἐπίθετα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα πάντοτε· π.χ. ὁ σώφρων, ᾧ σώφρον — ὁ ἐλεῆμων, ᾧ ἐλεῆμον.

2) Τὰ εἰς -ων σύνθετα ἐπίθετα ἀναβιβάζουν τὸν τόνον εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδέτερων, ἀλλ' ὅχι πέραν ἀπὸ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ πρώτου συνθετικοῦ μέρους· π.χ. ὁ, ἡ εὐδαίμων, κλητ. ᾧ εὐδαιμον, οὐδ. τὸ εὐδαιμον (ὄνομ., αἰτ., κλητ.), ὁ, ἡ πολυπράγμων, κλητ. ᾧ πολυπραγμον, οὐδ. τὸ πολυπραγμον (ὄν. αἰτ. κλητ.), ὁ, ἡ μεγαλόφρων, κλητ. ᾧ μεγαλόφρον (ὄν. αἰτ. κλητ.).

3) Τὰ εἰς -ης ἐπίθετα εἶναι σιγμόληκτα, δηλαδὴ ἔχουν θέμα εἰς -εσ καὶ κλίνονται καὶ σχηματίζονται ὅπως τὰ σιγμόληκτα κύρια οὐσιαστικά εἰς -ης γεν. -ους

4) Τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τὰ εἰς -ης σχηματίζουν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα πάντοτε· π.χ. ὁ, ἡ ἀληθής, ᾧ ἀληθές (θέμα ἀληθεσ-).

5) Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν δὲν προέρχεται ἐκ συναιρέσεως, ἀλλ' εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ· π.χ. οἱ ἀληθεῖς, τοὺς ἀληθεῖς.

6) Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ γίνεται ἀπλοποίησις τῶν δύο σ' π.χ. ἀληθέσ-σι = ἀληθέσι.

7) Τὰ εἰς -ης σύνθετα βαρύτερα ἐπίθετα ἀναβιβάζουν τὸν

τόνον εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων· π.χ. ὁ, ἡ συνήθης, κλητ. ᾧ σύνηθες, οὐδ. τὸ σύνηθες (ὄν. αἰτ. κλητ.). Ἐξαιρῶνται τὰ εἰς -ώλης, -ήρης, -ώδης· π.χ. ἐξώλης, κλητ. ᾧ ἐξώλες, οὐδ. τὸ ἐξώλες (ὄν. αἰτ. κλητ.), ξιφήρης, κλητ. ᾧ ξιφήρες, οὐδ. τὸ ξιφήρες (ὄν. αἰτ. κλητ.), εὐώδης κλητ. ᾧ εὐώδες, οὐδ. τὸ εὐώδες (ὄν. αἰτ. κλητ.).

8) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ καὶ τῶν τριῶν γενῶν τὰ εἰς -ης σύνθετα βαρύτερα ἐπίθετα τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς παρὰ τὸν κανόνα· π.χ. τῶν συνηθέ-ων—συνήθων (ὄχι συνηθῶν). Ὁμοίως καὶ τὸ πλήρης, τῶν πληρέων—πλήρων καὶ τριηρέων—τριήρων.

9) Ὅσα ἐπίθετα εἰς -ης ἔχουν πρὸ τοῦ -ης φωνῆεν σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν καὶ τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων εἰς α μακρόν· π.χ. ὑγιῆς, τὸν ὑγιᾶ, εὐφυῆς, τὸν εὐφυᾶ, εὐκλεῆς, τὸν εὐκλεᾶ. Κατόπιν ἔγινε καὶ εἰς -η κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ ἄλλα ἐπίθετα, ἦτοι τὸν ὑγιῆ, κατὰ τὸν ἀσθενῆ κ. λ. π.

Θέμα. Νὰ ἐλεῆς πάντοτε τὸν δυστυχῆ ἄνθρωπον. Εὐκλεῆς (=ἔνδοξος) εἶναι ὁ ἀποθνήσκων ὑπὲρ πατρίδος. Τὰ ὄρη εἶναι δασώδη ἢ γυμνά. Εὐτυχεῖς ὅσοι σωφρονίζονται μὲ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων. Αἱ Ἄλπεις ἔχουν ὑπερμεγέθεις κορυφάς. Νὰ ἀποφεύγετε τὰς ἐλώδεις πεδιάδας.

Νὰ κλίνετε τὰ σιγμόληκτα ἐπίθετα τῶν παραπάνω φράσεων μαζί μὲ τὰ οὐσιαστικά· π.χ. ὁ δυστυχῆς ἄνθρωπος, ἡ ὑπερμεγέθης κορυφή κ.λ.π.

27. Ἀνώμαλα ἐπίθετα.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶναι ὁ πολὺς καὶ μέγας, τὰ ὅποια κλίνονται ὡς ἐξῆς :

Ἐνικὸς

μέγας	ἡ	μεγάλη	τὸ	μέγα	ὁ	πολὺς	ἡ	πολλή	τὸ	πολὺ
μεγάλου	τῆς	μεγάλης	τοῦ	μεγάλου	τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ	πολλοῦ
μεγάλῳ	τῇ	μεγάλῃ	τῷ	μεγάλῳ	τῷ	πολλῷ	τῇ	πολλῇ	τῷ	πολλῷ
μέγαν	τὴν	μεγάλην	τὸ	μέγα	τὸν	πολὺν	τὴν	πολλήν	τὸ	πολὺ
μέγα	ᾧ	μεγάλῃ	ᾧ	μέγα	ᾧ	πολὺ	ᾧ	πολλῇ	ᾧ	πολὺ
ἢ	μεγάλῃ									

Πληθυντικός

οἱ μεγάλοι αἱ μεγάλαι τὰ μεγάλα οἱ πολλοὶ αἱ πολλαὶ τὰ πολλὰ
 ὧν μεγάλων τῶν μεγάλων τῶν μεγάλων τῶν πολλῶν τῶν πολλῶν τῶν πολλῶν
 τοῖς μεγάλοις ταῖς μεγάλαις τοῖς μεγάλοις τοῖς πολλοῖς ταῖς πολλαῖς τοῖς πολλοῖς
 οὓς μεγάλους τὰς μεγάλας τὰ μεῖα τούτους πολλοὺς τὰς πολλαῖς τὰ πολλὰ
 ὧ μεγάλοι ὧ μεγάλαι ὧ μεγάλα ὧ πολλοὶ ὧ πολλαὶ ὧ πολλὰ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Τὰ ἐπίθετα μέγας καὶ πολὺς σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, τὰς ἄλλας πτώσεις κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τὸ θηλυκὸν κατὰ τὴν πρώτην.

2) Ὅσαι πτώσεις τοῦ πολὺς ἔχουν ὑψίλον γράφονται μὲ ἕν λ, ὅλαι αἱ ἄλλαι μὲ δύο λ.

Ἄσκησις. Νὰ συμπληρώσετε τὰς ἀτελεῖς λέξεις τῶν παρακάτω φράσεων.

Τὸ καθαρὸν ὕδωρ εἶναι διαφαν—· Ὁ νέος εἶναι σώφρ—· Ὁ πτωχὸς εἶναι πολλάκις εὐδαίμ—· Τὰ μῆλα εἶναι εὐώδ—· Τὰ ὕψηλά ὄρη εἶναι χιονοσκεπ—· Τίμα τοὺς μεγάλ—ἀνδρας· Ὁ πολ—οῖνος βλάπτει· Νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πολ—ἐργασίαν.

28. Βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων.

Ὁ Πέτρος εἶναι ταπεινός.

Ὁ Παῦλος εἶναι ταπεινότερος τοῦ Πέτρου.

Ὁ Κίμων εἶναι ταπεινότατος πάντων τῶν μαθητῶν.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω φράσεις παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ἐπίθετον ταπεινός εἰς τὴν πρώτην φράσιν φανερώνει τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ Πέτρου χωρὶς νὰ γίνῃ σύγκρισις πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην ἄλλου προσώπου.

Εἰς τὴν δευτέραν φράσιν τὸ ταπεινότερος φανερώνει, ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Παύλου εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ Πέτρου.

Εἰς τὴν τρίτην τὸ ταπεινότατος φανερώνει, ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Κίμωνος εἶναι ἀνωτέρα τῆς ταπεινοφροσύνης ὅλων τῶν μαθητῶν.

Τὰ ἐπίθετα λοιπὸν ἔχουν διαφορετικοὺς τύπους (ταπεινός, ταπεινότερος, ταπεινότατος) διὰ νὰ φανερώσουν τὴν ποιότητα ἢ ἰδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν, τὰ ὅποια προσδιορίζουν. Αὐτοὶ οἱ τύποι λέγονται **βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων** καὶ εἶναι τρεῖς.

α) Ὄταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ἀπλῶς τὴν ἰδιότητα ἢ ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ τότε λέγεται **θετικὸν ἢ βαθμοῦ θετικοῦ** π.χ. ὁ Σοφοκλῆς εἶναι σοφός.

β) Ὄταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη, ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μίαν ἰδιότητα ἢ ποιότητα εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ἀπὸ ἄλλο ὅμοιον οὐσιαστικόν, τότε λέγεται **συγκριτικὸν ἢ συγκριτικοῦ βαθμοῦ**, διότι γίνεται σύγκρισις (παραβολή) δύο ὁμοειδῶν οὐσιαστικῶν π.χ. ὁ Εὐριπίδης εἶναι σοφώτερος τοῦ Σοφοκλέους.

γ) Ὄταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μίαν ἰδιότητα ἢ ποιότητα εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὅμοια οὐσιαστικά, τότε λέγεται **ὑπερθετικὸν ἢ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ** : π.χ. ὁ Σωκράτης εἶναι σοφώτατος ὅλων τῶν ἀνδρῶν.

Σημ. Ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς ἐκφέρεται καὶ ἀπολύτως, δηλ. χωρὶς νὰ γίνετο σύγκρισις μὲ ἄλλα ὅμοια οὐσιαστικά π.χ. ὁ Ἀριστείδης εἶναι ἐπιμελέστατος.

Ὁ συγκριτικὸς καὶ ὑπερθετικὸς βαθμὸς λέγονται μὲ μίαν λέξιν παραθετικά.

29. Πιρθετικὰ ἐπιθέτων εἰς -ος.

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ἵπερθετικὸς
ξηρὸς	ξηρότερος	ξηρότατος
ἀρχαῖος	ἀρχαιότερος	ἀρχαιότατος
λεπτὸς	λεπτότερος	λεπτότατος
ἐνδοξος	ἐνδοξότερος	ἐνδοξότατος
νέος	νεώτερος	νεώτατος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Αἱ καταλήξεις τῶν παραθετικῶν εἶναι τοῦ μὲν συγκριτικοῦ -τερος, τέρα, τερον, τοῦ δὲ ὑπερθετικοῦ -τατος, τάτη, τατον.

2) Διὰ νὰ σχηματίσωμεν τὰ παραθετικά τῶν εἰς -ος ἐπιθέτων, ἀφαιροῦμεν τὸ ς τοῦ -ος καὶ προσθέτομεν τὰς καταλήξεις. Ἐὰν δὲ ἢ πρὸ τοῦ ο συλλαβὴ εἶναι βραχεῖα, τότε τὸ ο γίνεται ὦ π.χ. νέος, νεώτερος, νεώτατος — σοφός, σοφώτερος, σοφώτατος. Ἐὰν δὲ εἶναι μακρὰ κατὰ φύσιν ἢ θέσιν, μένει τὸ ο π.χ. ξηρός, ξηρότερος, ξηρότατος — λευκός, λευκότερος, λευκότατος — ἐνδοξος, ἐνδοξότερος, ἐνδοξότατος.

3) Τὰ περισσότερα ἐπίθετα εἰς -ος ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης βραχύ: ἀγαθός (ἀγαθώτερος), ἀπλός, ἰκανός, μελανός, νεαρός, ποικίλος, κ. ἄ.

Σημ. Τὰ εἰς -ιος, -ιμος καὶ -ικος ἐπίθετα ἔχουν τὸ βραχύ: π. χ. πλούσιος (πλουσιώτερος), λόγιος (λογιώτερος), λογικός (λογικώτερος), διδακτικός (διδακτ. κώτερος), ὠφέλιμος (ὠφελιμώτερος), φρόνιμος (φρονιμώτερος).

Συνηθέστερα ἐπίθετα εἰς -ος μὲ τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρὸν εἶναι: ἀκριβός (ἀκριβότερος), ἀνιάρός, λιτός, τρανός, ἰσχυρός, σιγαλός, μιαρός, φλύαρος καὶ τὰ σύνθετα εἰς θυμός, κίνδυνος, κῦρος, χυμός, νίκος (νίκη), λῦπος (λύπη) καὶ τίμος (τιμή) π. χ. εὐθυμος, ἀκίνδυνος, ἔγκυρος, εὐχυμος, φιλόνικος, περίλυπος, ἔντιμος.

Ἀσκησις. Νὰ σχηματίσετε τὰ παραθετικά τῶν ἑξῆς ἐπιθέτων: ὄραϊος, σεμνός, περίεργος, πονηρός, λεπτός, αἰθριος, ρητορικός, πειθαρχικός, νόμιμος, ἅγιος, χρήσιμος, πρόθυμος, ἐπικίνδυνος, πολύτιμος, ἔξοχος, σκοτεινός.

30. Παραθετικά ἐπιθέτων εἰς -ος, -εις, -ων καὶ -ης.

Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός
παχύς (θ. παχυ-)	παχύτερος	παχύτατος
χαρίεις (θ. χαριεσ-)	χαριέστερος	χαριέστατος
σώφρων (θ. σωφρον-)	σωφρονέστερος	σωφρονέστατος
ἀληθής (θ. ἀληθεσ-)	ἀληθέστερος	ἀληθέστατος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Διὰ νὰ σχηματίσωμεν τὰ παραθετικά τῶν ἄλλων ἐπιθέτων, προσθέτομεν τὰς καταλήξεις -τερος -τατος εἰς τὸ θέμα.

2) Τὰ εἰς -ων ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ εἰς -ης μὲ τὰς καταλήξεις -έστερος, -έστατος π. χ. εὐδαίμων, εὐδαιμονέστερος, εὐδαιμονέστατος — σώφρων, σωφρονέστερος, σωφρονέστατος.

Σημ. Τὸ ἀπλοῦς ἔχει παραθετικά: ἀπλούστερος, ἀπλούστατος.

Ἀσκησις. Νὰ σχηματίσετε τὰ παραθετικά τῶν ἑξῆς ἐπιθέτων: ταχύς, γλυκός, βαρύν, εὐσεβής, ἐπιμελής, εὐγενής, ἄφρων, μεγαλόφρων.

31. Ἀνώμαλα παραθετικά.

Τὰ συνηθέστερα ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἀνωμάλως τὰ παραθετικά τῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς.

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ἵπερθετικὸς	
ἀγαθὸς	ἀγαθώτερος	ἀγαθότατος	ἢ ἄριστος
κακὸς	χειρότερος	κάκιστος	ἢ χειρίστος
καλὸς	καλύτερος	κάλλιστος	
μέγας	μεγαλύτερος	μέγιστος	
μικρὸς	μικρότερος	μικρότατος	ἢ ἐλάχιστος
ὀλίγος	ὀλιγώτερος	ὀλίγιστος	ἢ ἐλάχιστος
πολὺς	περισσότερος	πλεῖστος	
ὕψηλός	ὕψηλότερος	ὕψηλότατος	ἢ ὕψιστος
ταχύς	ταχύτερος	ταχύτατος	ἢ τάχιστος
φίλος	φίλτερος	φίλτατος	

Ἐσκήσεις. Νὰ σχηματίζετε προτάσεις μὲ τὰ ἀνωτέρω παραθετικά.

32. Παραθετικά ἑλλειπτικά.

Μερικὰ ἐπίθετα τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις δὲν ἔχουν θετικὸν βαθμὸν ἢ ἐλλεῖπει ἓν παραθετικόν, ἦτοι :

ἄνω	(ἐπιρρημα)	ἀνώτερος	ἀνώτατος
κάτω	(»)	κατώτερος	κατώτατος
ἄνω	(» =μακρὰν)	ἀνώτερος	ἀνώτατος
ἐγγύς	(» =πλησίον)	ἐγγύτερος	ἐγγύτατος
πρὸ	(πρόθεσις)	πρότερος	(πρώτος)
ὕπερ	(»)	ὕπερτερος	ὕπερτατος
—		ὑστερος	ὑστάτος
—		—	ἔσχατος

Ἐσκήσεις. Νὰ σχηματίζετε προτάσεις μὲ τὰ ἀνωτέρω.

33. Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά.

Πολλὰ ἐπίθετα δὲν ἔχουν παραθετικά, διότι σημαίνουν ἰδιότητα ἢ ποιότητα, ἢ ὁποῖα δὲν παρουσιάζει βαθμὸν. Τοιαῦτα εἶναι ὅσα φανερώνουν :

- 1) Ὑλιν· π.χ. μάλλινος, ξύλινος, χαλκοῦς, πορφυροῦς.
- 2) Χρόνον ἢ τόπον· π.χ. σημερινός, αὐριανός, νυκτερινός, ἑαρινός—θαλάσσιος, οὐράνιος, γήϊνος.
- 2) Καταγωγὴν ἢ συγγενεῖαν· π.χ. ἑλληνικός, (ἀττικώτερος ὁμως), πατρικός, ἀδελφικός, παιδικός.

Τὰ δύο καὶ ἀπὸ τοῦ πέντε μέχρι τοῦ ἑκατὸν ἐνενήκοντα ἑννέα εἶναι ἄκλιτα. Ἀπὸ τοῦ διακόσια καὶ ἑξῆς κλίνονται ὁμαλῶς εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν ὡς ἐπίθετα τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα τῆς β'. κλίσεως: π.χ. διακόσιοι (διακοσίων), διακόσια, διακόσια.

Ὅσα ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν δασύνονται πλὴν τοῦ ὀκτώ, ἑννέα καὶ εἴκοσι καὶ τῶν σχηματιζομένων ἐξ αὐτῶν π.χ. ὄγδοος, ἑνεαπλοῦς, εἰκοσαπλάσιος κ.λ.π.

Τὸ ἑννέα γράφεται μὲ δύο ν, τὰ ἐξ αὐτοῦ ὁμῶς σχηματιζόμενα γράφονται μὲ ἓνα ν π.χ. ἐνενήκοντα, ἑνατος, ἑνεακόσια, ἐνενηκοστὸς κ.λ.π.

Σημείωσις. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἀντὶ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἔχομεν, μετεχειρίζοντο τὰ 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου διὰ νὰ φανερώσουν τοὺς ἀριθμούς. Εἶχον ὁμῶς καὶ τρία σημεῖα, τὸ ς' (σίγμα) διὰ τὸ 6, τὸ ἧ' (κόππα) διὰ τὸ 90 καὶ τὸ Ϙ' (σαμπεῖ) διὰ τὸ 900. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις μετεχειρίζεται τὰ γράμματα καὶ ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἀσκησις. Νὰ γράψετε μὲ γράμματα τοὺς ἀριθμούς: 1, 4, 6, 10, 18, 20, 25, 31, 47, 52, 105, 208, 312, 400, 1000.

β'. Τακτικά.

Ὁ Γιώργος εἶναι ὁ πρῶτος μαθητῆς τῆς τετάρτης τάξεως τοῦ σχολείου μας. Εἶναι αὐτὸς ποὺ κάθεται εἰς τὸ δεύτερον θρανίον.

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴν τάξιν ἢ τὴν σειρὰν τῶν οὐσιαστικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, λέγονται τακτικά.

Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ γίνονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα καὶ μέχρι μὲν τὸ δέκα ἑννέα μὲ τὴν κατάληξιν -τος (πλὴν τοῦ δεύτερος, ἑβδομος, ὄγδοος) ἀπὸ δὲ τοῦ εἴκοσι μὲ τὴν κατάληξιν -στος π.χ. (τρία) τρίτος, (δέκα) δέκα-τος, (εἴκοσι) εἴκο-στός, (τριάκοντα) τριακο-στός. Κλίνονται δὲ κανονικὰ ὅπως τὰ τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα ἐπίθετα εἰς -ος.

Ἀσκησις. Νὰ σχηματίσετε τακτικὰ ἀριθμητικὰ τῶν ἑξῆς ἀπολύτων: πέντε, ὀκτώ, ἑννέα, δέκα, τριάκοντα, χίλια.

γ'. Πολλαπλασιαστικά.

Τριπλῆ κλωστή. Χθὲς ἔκανα διπλοῦν δρόμον.

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν ἀπὸ πόσα

ἀπλᾶ μέρη ἀποτελεῖται τὸ οὐσιαστικὸν λέγονται **πολλαπλασιαστικά**.

Αὐτὰ ἔχουν κατάληξιν πλοῦς—πλῆ—πλοῦν, ἢ ὁποῖα προστίθεται εἰς τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων· π.χ. (τρία) τριπλοῦς, (ἑπτὰ) ἑπταπλοῦς.

Κλίνονται δὲ ὅπως τὰ τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα συνηρημένα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε τὰ πολλαπλασιαστικά τῶν ἀπολύτων ἕνα ὡς εἴκοσι.

δ'. Ἀναλογικά.

Ὁ Περσικὸς στρατὸς ἦτο δεκαπλάσιος τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὸν Μαραθῶνα. Τὸ εἴκοσι εἶναι διπλάσιον τοῦ 10.

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα φανερώουν πόσας φορές ἐν οὐσιαστικὸν εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ἓν ἄλλο, λέγονται **ἀναλογικά**.

Γίνονται καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα μὲ τὴν κατάληξιν -πλάσιος· π.χ. (πέντε) πεντα-πλάσιος -σία -σιον, (δέκα) δεκα-πλάσιος.

Κλίνονται δὲ ὅπως τὰ ἐπίθετα τὰ τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε τὰ ἀναλογικά τῶν ἀπολύτων τρία, ἕξ, ἔνδεκα, δώδεκα, εἴκοσι, τριάκοντα.

β'. Ἀριθμητικὰ οὐσιαστικά.

Οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν παρατάσσονται κατὰ **τετράδας**. Τὸ κατάστημά μας πωλεῖ τὰ εἶδη κατὰ **δωδεκάδας**.

Τὰ ἀριθμητικὰ τὰ ὁποῖα φανερώουν μίαν ἀφηρημένην ποσότητα ἑνὸς ἀριθμοῦ λέγονται οὐσιαστικά. Ὅλα αὐτὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ καὶ τὰ περισσότερα σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα μὲ τὴν κατάληξιν -ας γεν. -αδος, π.χ. μονάς, (δύο) δυάς, (τρία) τριάς, τετράς, (πέντε) πεντάς, (ἕξ) ἕξας κλπ.

Κλίνονται δὲ κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν.

Ἄσκησις. Νὰ γράψετε τὰ οὐσιαστικά τῶν ἀριθμῶν 1—20.

Γ'. Ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα.

Διὰ νὰ μανθάνωμεν καλὰ τὸ μάθημά μας, πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνωμεν **τετράκις**. Χθὲς ἐπήγαμεν **δὶς** (δύο φορές) εἰς τὴν ἐξοχήν.

Τὰ ἀριθμητικὰ τὰ ὁποῖα φανερώνουν πόσας φορές γίνεται κάτι λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα γίνονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα καὶ λήγουν, πλὴν τοῦ ἄπαξ, δὶς καὶ τρίς, εἰς -άκις' π. χ. τετράκις, πεντάκις, δεκάκις, ἑκατοντάκις κ.λ.π. Κατὰ ταῦτα ἔγινε καὶ τὸ **πολλάκις**=πολλὰς φορές, **τοσάκις**=τόσας φορές, **ὄσάκις**=ὄσας φορές.

Ἀσκήσις. Νὰ καταρτίσετε ἓνα πῖνακα ὄλων τῶν εἰδῶν τῶν ἀριθμητικῶν τῶν ἀριθμῶν ἀπὸ τοῦ 1—100, 200, 300, 1000 σύμφωνα μὲ τὸ κάτωθι σχέδιον.

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἐπίθετα				Οὐσιαστ.	Ἐπιρρήματα
	Ἀπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλ.	Ἀναλ.		
1	εἷς	πρῶτος	ἀπλοῦς	—	μονάς	ἄπαξ
2	δύο	δεύτε- ρος	διπλοῦς	διπλά- σιος	δυάς	δὶς

36. Ἀντωνυμίαι.

Καθὼς εἶδομεν εἰς τὴν σελ. 20, αἱ λέξεις τὰς ὁποίας μεταχειρίζομεθα ἀντὶ τῶν ὀνομάτων λέγονται **ἀντωνυμίαι**.

Αἱ ἀντωνυμίαι εἶναι 9 εἰδῶν· προσωπικαί, ὀριστικὴ ἢ ἐπαναληπτικὴ, δεικτικαί, κτητικαί, αὐτοπαθεῖς, ἀλληλοπαθεῖς, ἄοριστος, ἐρωτηματικαί καὶ ἀναφορικαί.

1. Προσωπικαί.

Αἱ ἀντωνυμίαι, αἱ ὁποῖαι φανερῶνουν τὰ τρία πρόσωπα τῆς ὀμιλίας λέγονται **προσωπικαί**.

Πρῶτον πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὀμιλεῖ. Αὐτὸ φανερῶνει ἢ ἀντωνυμία ἐγώ. Δεύτερον εἶναι ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ὀμιλοῦμεν. Αὐτὸ φανερῶνει ἢ ἀντωνυμία σύ· καὶ τρίτον εἶναι ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ὀμιλοῦμεν. Αὐτὸ φανερῶνει ἢ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό. Τὰς ἀντωνυμίας ἐγώ, σύ μεταχειρίζομεθα καὶ διὰ τὰ τρία γένη· δηλ. ἐγώ, σύ λέγει καὶ ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα καὶ τὸ παιδίον. Ὁρίζεται δὲ τὸ γένος τῶν ἀντωνυμιῶν αὐτῶν ἀπὸ τὰ ὀνόματα, ἀντὶ τῶν ὁποίων τίθενται. Ἡ ἀντωνυμία ὁμοίως τοῦ τρίτου προσώπου ἔχει τρία γένη. Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι κλίνονται ὡς ἑξῆς :

α'. πρόσωπον

β'. πρόσωπον

γ'. πρόσωπον

Ἐνικὸς

Ὄνομ. ἐγώ	σύ	αὐτός	αὐτή	αὐτό
Γεν. ἐμοῦ, μου, μου	σοῦ, σου	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
Δοτ. ἐμοί, μοί, μοί	σοί, σοι	αὐτῷ	αὐτῇ	αὐτῷ
Αἰτ. ἐμέ, μέ, με	σέ, σε	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό

Πληθυντικὸς

Ὄνομ. ἡμεῖς	ὁμεῖς (σεῖς)	αὐτοὶ	αὐταὶ	αὐτὰ
Γεν. ἡμῶν	ὁμῶν	αὐτῶν		
Δοτ. ἡμῖν	ὁμῖν	αὐτοῖς	αὐταῖς	αὐτοῖς
Αἰτ. ἡμᾶς (μας)	ὁμᾶς (σας)	αὐτοὺς	αὐτάς	αὐτὰ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) "Ολαι αἱ ἀντωνυμῖαι δὲν ἔχουν κλητικὴν πτώσιν οὔτε ἄρθρα.

2) Ὡς προσωπικὴν ἀντωνυμίαν γ' προσώπου μεταχειρίζομεθα ἀντὶ τῆς αὐτὸς καὶ τὴν ἀντωνυμίαν ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο.

2. Ὀριστικὴ ἢ ἐπαναληπτικὴ.

αὐτός, αὐτή, αὐτό

1. Αὐτός ὁ διδάσκαλος ἦλθε χθές.

2. Εἶδον τὸν Νικόλαον καὶ προέτρεψα αὐτὸν νὰ μελετᾷ.

3. Ὁ Δημήτριος εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός.

Ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό, ἡ ὁποία καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω χρησιμεύει ὡς προσωπικὴ ἀντωνυμία γ' προσώπου, ὅταν ὀρίζῃ (ξεχωρίζει) κάτι ἀπὸ ἄλλα ὅμοια (ὅπως εἰς τὸ 1 παράδειγμα) λέγεται ὀριστικὴ. Ὄταν δὲ ἐπαναλαμβάνῃ κάτι, τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἔχει λεχθῆ (ὅπως εἰς τὸ παράδειγμα 2) ὀνομάζεται ἐπαναληπτικὴ. Ὄταν ἔχη τὸ ἄρθρον, σημαίνει ὁ ἴδιος (ὅπως εἰς τὸ 3 παράδειγμα).

Ἡ ἀντωνυμία αὐτός -ἢ -ὸ κλίνεται ὡς ἐπίθετον τριγενές καὶ τρικατάληκτον χωρὶς ν εἰς τὸ οὐδέτερον (ὅπως ἀνωτέρω εἰς τὰς προσωπικὰς ἀντωνυμίας παρατίθεται).

Εἰς τὴν γενικὴν, δοτικὴν καὶ αἰτιατικὴν ἔχει τύπους βραχυτέρους χωρὶς δηλ. τὸ -αυ· π.χ. (αὐ)τοῦ ὠμίλησα, τὸν εἶδα, τῆς ἔγραψα, τοὺς συνεβούλευσα κ.λ.π. Οἱ τύποι αὐτοὶ διακρίνονται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ ἄρθρα, διότι τίθενται μετὰ τὰ ὀνόματα καὶ πρὸ τῶν ρημάτων· π.χ. τὸν (ἄρθρον) Πέτρον τὸν (ἀντωνυμία) προέτρεψα νὰ μελετᾷ.

Ἀσκήσεις. Νὰ διακρίνετε τὰς προσωπικὰς καὶ τὴν ὀριστικὴν καὶ ἐπαναληπτικὴν ἀντωνυμίαν εἰς τὰς κάτωθι φράσεις.

Ἐγὼ γράφω, σὺ παίζεις, αὐτὸς κοιμᾶται. Ὁ Θεὸς σέ βλέπει πάντοτε. Ἡ μουσικὴ εὐφραίνει ἡμᾶς. Τὸ ζῶον αὐτὸ εἶναι νωθρόν. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔρχεται. Φέρε εἰς αὐτὸν τὸ βιβλίον. Χθές συνήντησα τὸν Βασίλειον καὶ τοῦ εἶπον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ σπίτι μου. Σήμερον ὁ καιρὸς εἶναι ὁ αὐτός.

3. Δεικτικὰ ἀντωνυμῖαι.

Οὗτος εἶναι ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας. Αὕτη εἶναι ἡ αἴθουσα διδασκαλίας. Τοῦτο εἶναι τὸ τετράδιόν σου. Ἐκεῖνος ὁ μαθητὴς γράφει.

Αί άντωνυμίας τās όποιās μεταχειριζόμεθα διά νά δείξωμεν τό ούσιαστικά λέγονται **δεικτικά**.

Συνηθέστεραι δεικτικά άντωνυμίας εΐναι :

α) ούτος, αϋτη, τοϋτο διά τά πλησίον μας εύρισκόμενα.

β) εκείνος, εκείνη, εκείνο διά τά μακράν εύρισκόμενα.

γ) τόσος, τόση, τόσον διά τήν ποσότητα' π. χ. θέλω τόσα χρήματα

δ) τοιοϋτος, τοιαϋτη, τοιοϋτο(ν) διά τήν ποιότητα' π.χ. τοιοϋτος (=τέτοιος χαρακτήρ) εΐναι αϋτός ό άνθρωπος.

Ή άντωνυμία οϋτος κλίνεται ώς έξης :

Έ ν ι κ ό ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς

Όν.	οϋτος	αϋτη	τοϋτο	οϋτοι	αϋται	ταϋτα
Γεν.	τούτου	ταϋτης	τούτου	τούτων	τούτων	τούτων
Δοτ.	τούτῳ	ταϋτη	τούτῳ	τούτοις	ταϋταις	τούτοις
Αιτ.	τοϋτον	ταϋτην	τοϋτο	τούτους	ταϋτας	ταϋτα

Αί άντωνυμίας εκείνος και τόσος κλίνονται ὅπως τά δευτερόκλιτα τρικατάληκτα επίθετα, αλλά τό οϋδέτερον εκείνο δέν έχει ν εις τήν ὀνομαστικήν και αίτιατικήν τοϋ ένικοϋ.

Ή άντωνυμία τοιοϋτος (σύνθετος από τήν αρχαίαν άντωνυμίαν τοϊος και τήν οϋτος) κλίνεται ὅπως και ή οϋτος' π. χ. τοιοϋτου, τοιοϋτῳ, κ.λ.π.

Άσκησης. Εις τās ακόλουθους φράσεις νά συμπληρώσετε τήν παϋλαν (—) μέ τήν κατάλληλον δεικτικήν άντωνυμίαν.

(—) ό μαθητής είναι επιμελής. Ή μαθήτρια—βραδύνει νά έλθη εις τό σχολειον. Εις—τόν μαθητήν έδόθη βραβείον. Έχομεν — καιρόν νά λάβωμεν γράμμα σου.—πληροφορίας έχομεν. Καμμία άλλη χώρα δέν έχει — λαόν, ὅπως εΐναι ό Έλληνικός. Επί — έτη πολεμοϋμεν ὑπέρ πατρίδος.

4. Κτητικαί άντωνυμίας.

Ό αδελφός μου (ό ιδικός μου). Ή οικία σου (ιδική σου). Τό βιβλίον του (ιδικόν του). Ό κήπος μας (ιδικός μας). Ή αϋλή σας (ιδική σας). Τό θρανίον των (ιδικόν των).

Αί λέξεις μου, σου, του, μας, σας, των εΐναι άντωνυμίας αι ὅποιαι φανερώνουν εις ποϊον ανήκει κάτι.

Αἱ ἀντωνυμίαι αἱ ὁποῖαι φανερώνουν εἰς ποῖον ἀνήκει κάτω (δηλ. τὸν κήτορα) λέγονται **κτητικαί**.

Αἱ συνηθέστεραι κτητικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ ἑξῆς, ὅταν ὁ κτήτωρ εἶναι ἓνας.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς	Πληθυντικὸς ἀριθμὸς
α'. πρόσωπον μου	μας
β'. » σου	σας
γ'. » του	των

Τὸ γένος τῶν ἀντωνυμιῶν τοῦ α' καὶ β' προσώπου διακρίνεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ἀντὶ τοῦ ὁποίου τίθενται, διότι εἶναι αἱ ἴδιαι καὶ διὰ τὰ τρία γένη. Ἐνῶ τοῦ τρίτου προσώπου ἔχει τρία γένη —του, της, του.

Ἄλλαι κτητικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι : ἡμέτερος (δικὸς μας) ἡμετέρα, ἡμέτερον διὰ τὸ α' πρόσωπον καὶ ὑμέτερος (ιδιὸς σας), ὑμετέρα, ὑμέτερον διὰ τὸ β' πρόσωπον. Τὰς ἀντωνυμίας αὐτὸς μεταχειριζόμεθα, ὅταν οἱ κήτορες εἶναι πολλοί· π. χ. ὁ ἡμέτερος οἶκος=τὸ σπίτι μας, τὸ ὑμέτερον βιβλίον=τὸ βιβλίον σας. Κλίνονται δὲ ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως.

Ἄσκησις. Διακρίνατε τὰς κτητικὰς ἀντωνυμίας εἰς τὰς παρακάτω φράσεις. Ὁ φίλος μου εἶναι πιστός. Ὁ πατέρας σου ἀσθενεῖ. Τὰ ὑμέτερα βιβλία εἶναι ἄχρηστα, ἐνῶ τὰ ἡμέτερα εἶναι χρησιμώτατα.

5. Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι.

Λοῦώ τὸν ἑαυτὸν μου. Βλάπτεις τὸν ἑαυτὸν σου. Ὁ μαθητῆς γυμνάζει τὸν ἑαυτὸν του.

Αἱ ἀντωνυμίαι, αἱ ὁποῖαι φανερώνουν ὅτι ἐν πρόσωπον ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον, ἦτοι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐνεργεῖ καὶ τὸ αὐτὸ πάσχει, λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι τῆς ἀρχαίας γλώσσης εἶναι : ἑμαυτοῦ διὰ τὸ α' πρόσωπον, σεαυτοῦ διὰ τὸ β' καὶ ἑαυτοῦ διὰ τὸ γ'. Γίνονται δὲ ἀπὸ τὰς προσωπικὰς ἀντωνυμίας καὶ τὴν αὐτὸς. Ἡ νέα γλῶσσα ἔχει μόνον τὴν ἑαυτοῦ, εἰς τὴν ὁποῖαν προστίθενται καὶ αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι μου, σου, του καὶ κλίνεται εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ὡς ἑξῆς.

Ἐνικὸς

	α. Πρόσωπον.	β. Πρόσωπον.	γ. Πρόσωπον.
Γεν.	ἑαυτοῦ μου	ἑαυτοῦ σου	ἑαυτοῦ του, της
Δοτ.	ἑαυτῷ μου	ἑαυτῷ σου	ἑαυτῷ του, της
Αἰτ.	ἑαυτόν μου	ἑαυτόν σου	ἑαυτόν του, της

Πληθυντικὸς

Γεν.	ἑαυτῶν μας	ἑαυτῶν σας	ἑαυτῶν των
Δοτ.	ἑαυτοῖς μας	ἑαυτοῖς σας	ἑαυτοῖς των
Αἰτ.	ἑαυτούς μας	ἑαυτούς σας	ἑαυτούς των

Ἄσκησις. Ἀντικαταστήσατε τὴν παῦλαν μετὰ τὴν κατάλληλον αὐτοπαθῆ ἀντωνυμίαν.

Κάθε ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὸν — καὶ κοπιᾷ ἐπὶ τοῦ —. Πρέπει ὅμως νὰ ἀγαπῶμεν καὶ τὸν πλησίον μας ὅπως τὸν —, καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ μελετοῦν τὸ μάθημά των, διότι τότε ὠφελοῦν τὸν —, ἐνῶ τοῦναντίον ὅταν δὲν μελετοῦν βλάπτουν τὸν ἴδιον τὸν —.

6. Ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι.

Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους = ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε = ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου.

Αἱ ἀντωνυμίαι, αἱ ὁποῖαι φανερώουν ὅτι δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα ἐνεργοῦν καὶ πάσχουν ἀμοιβαίως λέγονται ἀλληλοπαθεῖς.

Αἱ ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπιθετα μόνον εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ ὡς ἑξῆς:

	Ἀρσενικόν	Θηλυκόν	Οὐδέτερον
Γεν.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
Δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
Αἰτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἄλληλα

Ἄσκησις. Ἀντικαταστήσατε τὴν παῦλαν μετὰ τὴν κατάλληλον ἀλληλοπαθῆ ἀντωνυμίαν.

Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἀγαποῦν —. Ἐπίσης καὶ αἱ μαθήτριάς πρέπει νὰ ἀγαποῦν — καὶ νὰ βοηθοῦν —. Τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἦτο «ἀγαπᾶτε —».

7. Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι.

Τί θέλετε; Ποῖος εἶσθε; Εἰς ποῖαν τάξιν ἀνήκεις; Πόσα μαθήματα διδάσκεσθε;

Αἱ ἀντωνυμίαι μέ τὰς ὁποίας ἐρωτῶμεν λέγονται **ἐρωτηματικά**. Συνηθέστεραι ἐρωτηματικά ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ ἑξῆς :

- 1) τίς, τί, τί, ἐπί οὐσίας.
- 2) πόσος, πόση, πόσον, ἐπί ποσοῦ ἢ μεγέθους.
- 3) ποῖος, ποία, ποῖον, ἐπί ποιότητος.

Ἡ πόσος καί ποῖος κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως.

Ἡ τίς κλίνεται ὡς ἑξῆς.

	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
	Ἄρσ. καὶ Θηλ.	Οὐδ.	Ἄρσ. καὶ Θηλ.	Οὐδ.
Ὀν.	τίς	τί	τίνες	τίνα
Γεν.	τίνος	τίνος	τίνων	τίνων
Δοτ.	τίνι	τίνι	τίσι	τίσι
Αἰτ.	τίνα	τί	τίνας	τίνα

Σημ. Τονίζεται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τοῦ ι καὶ δὲν ἐγκλίεται ὅπως ἡ ἀόριστος τίς.

8. Ἀόριστοι ἀντωνυμίαι.

Ἄνθρωπός τις ἔχει δύο υἱούς. Γυνή τις εἶναι ἄρρωστος. Μερικοὶ μαθηταὶ εἶναι ἀμελεῖς.

Αἱ λέξεις τις, μερικοὶ εἶναι ἀντωνυμίαι καὶ συνοδεύουν τὰ οὐσιαστικά ἄνθρωπος, γυνή καὶ μαθηταὶ χωρὶς νὰ μᾶς λέγουν ποῖοι εἶναι.

Αἱ ἀντωνυμίαι αἱ ὁποῖαι φανερώνουν ἀορίστως κάτι λέγονται **ἀόριστοι**.

Ἀόριστοι ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ ἑξῆς :

- 1) τίς, τίς, τί (=κάποιος).
- 2) ὁ δεῖνα, ἡ δεῖνα, τὸ δεῖνα (=ὁ τάδε).

3) μερικοί, μερικάί, μερικά. Αὕτῃ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ κλίνεται ὡς τρικατάληκτον ἐπίθετον τῆς β' κλίσεως. Αἱ ἀντωνυμίαι τίς καὶ δεῖνα κλίνονται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν ὡς ἑξῆς :

	Ἐνικὸς			
	Ἄρσενικὸν καὶ Θηλυκὸν	Οὐδέτερον	Ἄρσ.—Θηλ.—	Οὐδ.
Ὀν.	τίς	τί	ὁ, ἡ,	τὸ δεῖνα
Γεν.	τίνος	τίνος	τοῦ, τῆς,	τοῦ δεῖνος
Δοτ.	τίνι	τίνι	τῷ, τῇ,	τῷ δεῖνι
Αἰτ.	τίνα	τί	τόν, τήν,	τὸ δεῖνα

Πληθυντικός

Ὄν.	τινές	τινά	οί, αἱ	δεινες, τὰ	δεινά
Γεν.	τινῶν	τινῶν	τῶν	δείνων	
Δοτ.	τισί	τισί	—	—	
Αἰτ.	τινάς	τινά	τούς, τὰς	δεινας, τὰ	δεινά

Ἡ ἀντωνυμία δεινά εἶναι συνήθως ἄκλιτος, ἢ τις εἶναι τριγενής καὶ δικατάληκτος, τονίζεται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ ἐγκλίνεται, δηλ. ὁ τόνος τῆς χάνεται ἢ ἀναβαίνει εἰς τὴν λήγουσαν τῆς παραπάνω λέξεως.

Ἄοριστοι ἀντωνυμιαὶ εἶναι καὶ τὰ παρακάτω ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα, τὰ ὅποια λέγονται εἰδικώτερον ἐπιμεριστικὰ ἀντωνυμιαί, διότι φανερώνουν χωρισμὸν (ἐπιμερισμὸν).

1) ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς δύο).

2) ἕκαστος, ἕκαστη, ἕκαστον (ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς χωριστά)

3) ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.

4) οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν.

5) μηδεὶς, μηδεμία, μηδέν.

6) κανεὶς, καμμία, κανέν.

7) ἀμφοτέροι, ἀμφοτέραι, ἀμφοτέρα (=καὶ οἱ δύο μαζύ).

8) οὐδέτερος, οὐδετέρα, οὐδέτερον — μηδέτερος, μηδετέρα, μηδέτερον (οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς δύο).

9) κάποιος, κάποια, κάποιον (φανερώνει ποιότητα).

10) ἄλλοδαπός, ἄλλοδαπή, ἄλλοδαπὸν (=ἀπὸ ἄλλον τόπον ξένος).

Αἱ ἀντωνυμιαὶ αὐταὶ κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως πληθ. τῶν ἀντωνυμιῶν οὐδεὶς, μηδεὶς, κανεὶς, αἱ ὅποια κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ὅπως τὸ ἀριθμητικὸν εἰς, μία, ἕν. Ἡ ἄλλος δὲν ἔχει ν εἰς τὸ οὐδέτερον.

Ἀσκήσεις. Νὰ κλίνετε προφορικῶς ὅλας τὰς ἀορίστους ἀντωνυμίας, γραπτῶς δὲ τὰς ἐξῆς: ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο καὶ οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν.

9. Ἀναφορικὰ ἀντωνυμιαί.

Ὁ μαθητής, ὅστις ἀτακτεῖ, τιμωρεῖται. Τὸ μέγαρον, τὸ ὅποιον εἶδόμεν, εἶναι τὸ γυμνάσιον.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἡ ἀντωνυμία ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸ προηγούμενον αὐτῆς ὄνομα μαθητῆς. Ἐπίσης εἰς τὴν δευτέραν ἡ ἀντωνυμία τὸ ὅποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸ ὄνομα μέγαρον.

Αἱ ἀντωνυμίαι αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς μίαν προηγουμένην λέξιν τῆς προτάσεως λέγονται **ἀναφορικαί**.

Συνηθέστεραι ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι: ὅστις, ἦτις, ὅ,τι· ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποῖα, τὸ ὅποῖον· ὅποιος, ὅποια, ὅποιον· ὅσος, ὅση, ὅσον.

Αἱ ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι ὁποῖος, ὅποιος καὶ ὅσος κλίνονται ὁμαλῶς ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα εἰς -ος. Ἡ ὅστις εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν ὅς, ἦ, ὅ (γεν. οὔ, ἦς, οὔ) καὶ τὴν ἀόριστον τις (γεν. τινός), αἱ ὁποῖαι κλίνονται καὶ τονίζονται καὶ αἱ δύο ὡς νὰ ἦσαν χωριστά, ὡς ἐξῆς

Ἐ ν ι κ ὸ ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὀν.	ὅστις	ἦτις	ὅ,τι	οἵτινες	αἵτινες	ἄτινα
Γεν.	οὔτινος	ἦστινος	οὔτινος	ᾧντινων	ᾧντινων	ᾧντινων
Δοτ.	ᾧτινι	ἦτινι	ᾧτινι	οἷστισι	αἷστισι	οἷστισι
Αἰτ.	ὄντινα	ἦντινα	ὅ,τι	οὔστινας	ἄστινας	ἄτινα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) Ὅλαι αἱ ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι δασύνονται.

2) Εἰς τὸ οὐδέτερον ὅ,τι θέτομεν ὑποδιαστολὴν διὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν εἰδικὸν σύνδεσμον ὅτι ἢ γράφομεν τὰ δύο μέρη χωριστά, ὅ τι.

Ἀσκησις. Συμπληρώσατε τὴν παῦλαν μετὰ τὴν κατάλληλον ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν.

Τὸ δένδρον — δὲν κορποφορεῖ ρίπτεται εἰς τὴν πυράν. Ὁ διδάσκαλος — οἱ μαθηταὶ προοδεύουσι, χαίρει. — ζητᾷ τὰ πολλὰ χάνει καὶ τὰ ὀλίγα. — ἐγκληματεῖ τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου.

ΡΗΜΑΤΑ

37. Παρεπόμενα τοῦ ρήματος.

Καθὼς εἶδομεν εἰς τὴν σελ. 20 αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι φανε-
ρώνουν, ὅτι κατὰ τινὰ χρόνον ἐν πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα
ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει εἰς τὸν
ἑαυτὸν τοῦ ἢ εὐρίσκεται εἰς μίαν κατάστασιν, λέγονται **ρήματα**.

Τὸ ρῆμα ἔχει πολλοὺς καὶ διαφόρους τύπους, οἱ ὁποῖοι ἀπο-
τελοῦν τὰ παρεπόμενα αὐτοῦ. Εἶναι δὲ τὰ παρεπόμενα ἡ διά-
θεσις, ἡ φωνή, ἡ ἔγκλισις, ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπον.

α'. Διάθεσις τοῦ ρήματος.

Ἡ κατάστασις τοῦ ὑποκειμένου, ὅταν ἐνεργῇ ἢ πάσχη ἢ
οὔτε ἐνεργῇ οὔτε πάσχη λέγεται **διάθεσις τοῦ ρήματος**.

Σημ. Ὑποκείμενον λέγεται τὸ πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα διὰ
τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος. Εἶναι δὲ αἱ διαθέσεις τέσσαρες.

1) Ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἐνεργῇ, τὸ ρῆμα λέγεται *ἐνεργητικῆς δια-
θέσεως ἢ ρῆμα ἐνεργητικόν*· π.χ. ὁ γεωργὸς ὀργώνει τὴν γῆν.

2) Ὅταν τὸ ὑποκείμενον πάσχη, τὸ ρῆμα λέγεται *παθητικῆς δια-
θέσεως ἢ παθητικόν*· π.χ. ἡ γῆ ὀργώνεται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ.

3) Ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἐνεργῇ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφῃ εἰς
αὐτὸ τὸ ἴδιον, ἦτοι τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐνεργῇ καὶ τὸ αὐτὸ πάσχη, τὸ
ρῆμα λέγεται *μέσης διαθέσεως ἢ μέσον*· π.χ. ἡ μητέρα ἐνδύεται=ἐνδύει
τὸν ἑαυτὸν της.

4) Ὅταν τὸ ὑποκείμενον οὔτε ἐνεργῇ οὔτε πάσχη, ἀλλ' ἀπλῶς
εὐρίσκεται εἰς μίαν κατάστασιν, τὸ ρῆμα λέγεται *οὐδετέρας διαθέσεως
ἢ οὐδέτερον*· π.χ. ὁ παῖς κοιμάται.

β'. Φωνὴ τοῦ ρήματος.

Τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τύπων τοῦ ρήματος, μὲ τοὺς
ὁποίους ἐκφράζομεν τὴν διάθεσιν τοῦ ρήματος, λέγονται **φωναί**.
Εἶναι δὲ αἱ φωναὶ δύο, ἦτοι 1) ἡ ἐνεργητικὴ φωνή, δηλαδὴ ἐν
σύνολον τύπων, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουσιν μὲ τὴν κατάληξιν ω· π.χ.

γράφω, παίζω, υγιαίνω 2) ή μέση φωνή δηλαδή άλλο σύνολον τύπων, οι όποιοι αρχίζουν με την κατάληξιν -ομαι π.χ. ονομάζομαι, λούσομαι, πληγώνομαι, κ.λ.π.

Άσκησις. Νά γράψετε 5 ρήματα ενεργητικής φωνής και 5 μέσης και νά εύρετε όλα τά ρήματα του σημερινού μαθήματος εκ του Αναγνωστικού σας.

γ'. Έγκλισις του ρήματος.

Μελετώ τὸ μάθημά μου. Έλυσα τὸ πρόβλημα. Ὁ διδάσκαλος θέλει νά γράψωμεν μίαν έκθεσιν. Εἶθε νά γράψωμεν ώραίαν έκθεσιν. Μελέτα τὰ μαθήματά σου, παιδί μου. Θεοτόκε, σέ παρακαλῶ, βοήθησόν με.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω προτάσεις παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ ρήματα δέν ἐκφράζουν μόνον τὸ πότε γίνεται κάτι, ἀλλὰ καί πῶς γίνεται αὐτό. Εἰς τὰς δύο πρώτας προτάσεις τὸ ρήμα φανερώνει μίαν πρᾶξιν ὠρισμένην (πραγματικά μελετῶ καί ἔλυσα τὸ πρόβλημα). Εἰς τὴν τρίτην τὸ ρήμα ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑποκειμένου. Εἰς τὴν τετάρτην ἐκφράζει μίαν εὐχήν καί εἰς τὰς δύο τελευταίας ἐκφράζει προσταγὴν καί παράκλησιν. Λοιπόν :

Οἱ διάφοροι τρόποι κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκφράζεται ἡ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου λέγονται *ἐγκλίσεις*. Εἶναι δὲ αὐταὶ τέσσαρες.

1) Ἡ ἐγκλισις, ἡ ὁποία φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις εἶναι βεβαία καί ὠρισμένη, λέγεται *ὀριστική*.

2) Ἡ ἐγκλισις, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν θέλησιν τοῦ ὑποκειμένου ἢ κάτι τὸ ὁποῖον περιμένομεν, λέγεται *ὑποτακτική*.

3) Ἡ ἐγκλισις, ἡ ὁποία φανερώνει τὴν εὐχήν τοῦ ὑποκειμένου, λέγεται *εὐκτική*.

4) Ἡ ἐγκλισις, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὁμιλοῦντος ἤτοι προσταγὴν, συμβουλήν, παράκλησιν κ.λ.π., λέγεται *προστακτική*.

Άσκησις. Νά γράψετε τρεῖς προτάσεις με ὀριστικὴν, τρεῖς με ὑποτακτικὴν, τρεῖς με εὐκτικὴν, καί τρεῖς με προστακτικὴν.

δ'. Χρόνοι τοῦ ρήματος.

Κλαδεύω τὴν ἄμπελον. Ἐκλάδευον τὴν ἄμπελον. Ἐκλάδευσα τὴν ἄμπελον. Θά κλαδεύω τὴν ἄμπελον. Θά κλαδεύσω τὴν ἄμπελον. Εἶχον κλαδεύσει τὴν ἄμπελον. Θά ἔχω κλαδεύσει τὴν ἄμπελον.

Τὸ ρῆμα φανερώνει ὄχι μόνον τί κάμνει τὸ ὑποκείμενον (δηλαδή τὴν διάθεσιν αὐτοῦ), ἀλλὰ καὶ πότε κάμνει τοῦτο, δηλαδή φανερώνει τὸ παρόν, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Λοιπόν:

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος, ὁ ὁποῖος φανερώνει πότε γίνεται ἡ πράξις, λέγεται **χρόνος**. Εἶναι δὲ οἱ χρόνοι οἱ ἑξῆς :

1) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις γίνεται **τώρα** πού ὁμιλεῖ ὁ λέγων, ὀνομάζεται **ἐνεστώς**. π. χ. ὁ μαθητῆς γράφει.

2) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει ὅτι ἡ πράξις **ἐγένετο** συνεχῶς ἢ πολλὰς φορές εἰς τὸ παρελθόν, λέγεται **παρατατικός**. ὁ μαθητῆς ἔγραφε.

3) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις **ἔγινεν** ἀορίστως εἰς τὸ παρελθόν, λέγεται **ἀόριστος**. π. χ. ὁ μαθητῆς ἔγραψε.

4) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις θὰ γίνῃ μίαν φοράν εἰς τὸ μέλλον, λέγεται **μέλλων στιγμιαίος**. π. χ. θὰ γράψω.

5) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις θὰ γίνεται διαρκῶς εἰς τὸ μέλλον, λέγεται **μέλλων διαρκῆς**. π. χ. θὰ γράφω.

6) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις **ἔχει γίνει** εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ σώζεται τὸ ἀποτέλεσμα καὶ εἰς τὸ παρόν, λέγεται **παρακείμενος**. π. χ. ἔχω γράψει τὸ μάθημα = τὸ ἔχω γραμμένον.

7) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις εἶχε γίνει εἰς τὸ παρελθόν πρὶν γίνῃ ἄλλη πράξις ἐπίσης εἰς τὸ παρελθόν, λέγεται **ὑπερσυντέλικος**. π. χ. εἶχον γράψει τὸ μάθημα = τὸ εἶχον γραμμένον.

8) Ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος φανερώνει ὅτι ἡ πράξις θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον ἔπειτα ἀπὸ ὠρισμένου χρόνου, λέγεται **τετελεσμένος μέλλων**. π. χ. θὰ ἔχω γράψει τὸ μάθημα = θὰ τὸ ἔχω γραμμένον. Ἐπομένως :

Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος εἶναι ὀκτώ : ἐνεστώς, παρατατικός, ἀόριστος, μέλλων διαρκῆς, μέλλων στιγμιαίος, παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος καὶ τετελεσμένος μέλλων.

Διὰ τῶν ὀκτῶ αὐτῶν χρόνων ἐκφράζομεν τὰ τρία χρονικὰ σημεῖα, ἧτοι τὸ παρόν, τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Καί τὸ μὲν παρὸν ἐκφράζει ὁ ἐνεστῶς καὶ ὁ παρακείμενος, τὸ δὲ παρελθὸν ὁ παρατατικός, ὁ ἀόριστος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ τὸ μέλλον ὁ μέλλον (διαρκείας, στιγμιαῖος καὶ τετελεσμένος).

Ἐκ τῶν ὀκτῶ χρόνων ὁ ἐνεστῶς, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἀόριστος εἶναι **μονολεκτικοὶ** δηλ. σχηματίζονται μὲ μίαν λέξιν, ὁ δὲ μέλλον, ὁ παρακείμενος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος εἶναι **περιφραστικοὶ** δηλ. σχηματίζονται μὲ δύο ἢ τρεῖς λέξεις.

Ἀσκησις. Νά διακρίνετε τοὺς χρόνους τῶν κάτωθι προτάσεων καὶ νά τοὺς γράψετε χωριστὰ εἰς στήλας.

Ὁ διδάσκαλος διδάσκει, ὁ δὲ μαθητὴς γράφει τὸ μάθημα. Ὁ Γεώργιος χθὲς ἔγραφεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν θεῖον του. Αὔριον θὰ ἔλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ θὰ ἴδῃς, ὅτι ἔχω γράψει τὸ μάθημά μου. Χθὲς τὸ βράδυ δὲν ἔγραψα, διότι εἶχον κοιμηθῆ ἔνωρίς. Ἐφέτος θὰ φυτεύσω πολλὰ ἄνθη εἰς τὸν κήπον μας. Ἐλαβες τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν σοῦ ἔχω στείλει πρὸ ἡμερῶν; Ὁ διδάσκαλος ἐπαίδευσεν (ἐμόρφωσε) καὶ θὰ παιδεύῃ πάντοτε τοὺς μαθητάς. Ὅταν θὰ με φωνάξῃς, θὰ ἔχω μελετήσῃ.

ε. Ἄριθμοὶ καὶ πρόσωπα τοῦ ρήματος.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

α. πρόσωπον ἐγὼ	παίζω	ἡμεῖς	παίζομεν	
β. »	σύ	παίζεις	σεῖς	παίζετε
γ. »	αὐτός	παίζει	αὐτοὶ	παίζουν

Τὰ ρήματα ἔχουν ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα δύο ἀριθμούς, δηλαδή δύο τύπους μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκειμένων. Τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν, ὅταν τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἓν καὶ τὸν πληθυντικόν, ὅταν τὰ ὑποκείμενα εἶναι πολλὰ.

Ἐπίσης τὸ ρῆμα ἔχει τρία πρόσωπα (πρῶτον—δεύτερον—τρίτον) διὰ νὰ φανερώσῃ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου.

Ἀσκησις. Νά γράψετε καὶ εἰς τοὺς δύο ἀριθμούς ὅπως τὸ παίζω τὰ ἑξῆς ρήματα: γράφω, φυτεύω, κλαδεύω, ποτίζω.

30. Ὀνομαστικοὶ τύποι τοῦ ρήματος.

α. Ἀπαρέμφατον.

Τὸ κλέπτειν εἶναι ἄμαρτία.

Τὸ ἐργάζεσθαι εἶναι ὠφέλιμον.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω προτάσεις παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ λέξεις

κλέπτειν καὶ ἐργάζεσθαι ἐκφράζουν τὴν διάθεσιν καὶ τὸν χρόνον τῶν ρημάτων κλέπτω καὶ ἐργάζομαι, ἀλλὰ δὲν φανερώνουν οὔτε ποῖος κάμνει αὐτὰς τὰς πράξεις οὔτε ἂν εἶναι ἕνας ἢ περισσότεροι· δὲν φανερώνει (παρεμφαίνει) δηλαδὴ αὐτὸ πρόσωπον οὔτε ἀριθμὸν. Εἶναι δὲ αἱ λέξεις κλέπτειν καὶ ἐργάζεσθαι ἄκλιτοι καὶ ἰσοδυναμοῦν μὲ ἀφηρημένα οὐσιαστικά (κλοπή, ἐργασία). Ἐπομένως ὁ τύπος τοῦ ρήματος, ὁ ὁποῖος δὲν φανερώνει οὔτε ἔγκλισιν, οὔτε πρόσωπον, οὔτε ἀριθμὸν, ἀλλὰ μόνον χρόνον καὶ διάθεσιν, εἶναι δὲ συγχρόνως καὶ ἀφηρημένον οὐσιαστικὸν ἄκλιτον λέγεται ἀπαρέμφατον.

β'. Μετοχή

Ὁ προσέχων εἰς τὸν διδάσκαλον μαθητῆς μανθάνει.

Ὁ καλῶς ἐργαζόμενος γεωργὸς προοδεύει.

Ἐδῶ αἱ λέξεις προσέχων καὶ ἐργαζόμενος, αἱ ὁποῖαι ἰσοδυναμοῦν μὲ τὰ ἐπίθετα προσεκτικὸς καὶ ἐργατικὸς, εἶναι καὶ ρήματα, διότι φανερώνουν ἐνέργειαν. Ἐπομένως μετέχουν καὶ τοῦ ἐπιθέτου καὶ τοῦ ρήματος καὶ διὰ τοῦτο λέγονται μετοχαί.

Ἡ μετοχὴ ὡς ἐπίθετον τριγενὲς καὶ τρικατάληκτον ἔχει κλίσιν, γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν τὸ ὁποῖον προσδιορίζει.

Ἐπίσης ὡς ρῆμα ἡ μετοχὴ ἔχει διάθεσιν, χρόνον καὶ φωνήν, δὲν ἔχει μόνον ἔγκλισιν καὶ πρόσωπα.

Κατὰ ταῦτα τὸ μὲν ἀπαρέμφατον εἶναι ρηματικὸν οὐσιαστικὸν ἄκλιτον, ἡ δὲ μετοχὴ ρηματικὸν ἐπίθετον.

Ἀσκήσις. 1) Νὰ σχηματίσετε τὸ ἀπαρέμφατον καὶ τὴν μετοχὴν τῶν κάτωθι ρημάτων :

φεύγω, τρέχω, λέγω, γράφομαι, λούομαι, ὀνομάζομαι, ἔρχομαι.

2) Εἰς τὰς παρακάτω φράσεις νὰ ὑπογραμμίσετε τὰ ἀπαρέμφατα καὶ νὰ εὑρετε τὰ ἀνάλογα ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Τὸ φεύγειν ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀνανδρον. Τὸ παρὰ τὴν θέλησιν ἁμαρτάνειν εἶναι ἄξιον συγχωρήσεως. Τὸ νὰ λέγη τις ὀλίγα λέγεται λακωνίζειν. Τὸ ἀσκεῖν τὸ σῶμα ὠφελεῖ εἰς τὴν ὑγείαν.

3) Νὰ θέσετε τὰς παρακάτω μετοχὰς καὶ οὐσιαστικά εἰς τὸ αὐτὸ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν.

Τρέχων κόρη (=τρέχουσα κόρη), γράφων παιδίον, ἐργαζόμενος μαθηταί, πνέων ἄνεμοι.

39. Συστατικά μέρη τοῦ ρήματος.

γράφ—ω	γράφ—ομεν
γράφ—εις	γράφ—ετε
γράφ—ει	γράφ—ουν

Καθὼς παρατηροῦμεν, ὅταν τὰ ρήματα κλίνωνται, μεταβάλλουν μόνον τὸ τελευταῖον μέρος, ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα. Τὸ μέρος τοῦ ρήματος τὸ ὁποῖον μένει ἀμετάβλητον λέγεται **θέμα** ἢ **ρίζα**· π.χ. τοῦ γράφω θέμα εἶναι τὸ γραφ. Τὸ δὲ μέρος τὸ ὁποῖον μεταβάλλεται κατὰ τὴν κλίσιν λέγεται **κατάληξις**· π.χ. τὸ -ω·εις, -ει κ.λ.π. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρ**· π.χ. τοῦ γράφω χαρακτήρ εἶναι τὸ φ.

Τὸ θέμα αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ **ρηματικὸν θέμα**, εἶναι ἡ βάση τοῦ σχηματισμοῦ ὅλων τῶν χρόνων τοῦ ρήματος. Μερικοὶ ὅμως χρόνοι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ρηματικὸν θέμα διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἢ περισσοτέρων γραμμάτων· π.χ. ὁ στιγμιαίος μέλλων καὶ ἀόριστος τοῦ γράφω εἶναι θά γράψω, ἔγραψα. Δηλαδή θέμα τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι τὸ γραψ. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον σχηματίζονται ὠρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος λέγεται **χρονικὸν θέμα** καὶ τὸ τελευταῖον γράμμα αὐτοῦ **χρονικὸς χαρακτήρ**.

40. Διαιρέσεις τῶν ρημάτων ἀπὸ τὸν χαρακτήρα.

Ἀναλόγως τοῦ χαρακτήρος τοῦ ρηματικοῦ θέματος τὰ ρήματα διαιροῦνται εἰς :

A. **Φωνηεντόληκτα**, ὅσα ἔχουν χαρακτήρα δίφθογγον ἢ φωνῆεν ι ἢ υ· π.χ. κρίω, λύω, παιδεύω, παλαίω.

B. **Συμφωνόληκτα**, ὅσα ἔχουν χαρακτήρα σύμφωνον· π.χ. παίζω, κόπτω, γράφω.

Ἐποδιαίροῦνται δέ :

1) Τὰ φωνηεντόληκτα εἰς α') **ἀσυναίρετα** (κωλύω, κρούω, φυτεύω) καὶ β') εἰς **συνηρημένα** (τιμάω=τιμῶ, ποιέω=ποιῶ).

2) Τὰ συμφωνόληκτα εἰς α') **οὐρανικόληκτα** (χαρακτήρ κ, γ, χ) π.χ. πλέκω, πνίγω, βρέχω. Οὐρανικόληκτα εἶναι καὶ ὅσα τελειώνουν εἰς -ττω ἢ -σσω· π.χ. πράττω, διατάσσω.

β') **Χειλικόληκτα** (χαρακτήρ π, β, φ)· π.χ. τρέπω, τρίβω,

γράφω. Χειλικόληκτα θεωρούνται καί ὅσα τελειώνουν εἰς -πτω· π.χ. κλέπτω, κόπτω.

γ') Ὀδοντικόληκτα (χαρακτήρ τ, δ, θ)· π.χ. θέτω, πηδῶ, πείθω. Εἰς τὰ ὀδοντικόληκτα ἀνήκουν καί τὰ περισσότερα πού τελειώνουν εἰς -ζω· π.χ. ἐλπίζω, νομίζω, δικάζω.

δ') Ὑγρόληκτα (χαρακτήρ λ, ρ) π.χ. ψάλλω, θέλω, σπείρω. Καί

ε') Ἐνρινόληκτα (χαρακτήρ μ, ν)· π.χ. τρέμω, κρίνω, πλύνω.

Ἀσκησις. Νά εὑρετε εἰς τὸ Ἀναγνωστικόν σας ῥήματα καί νά τὰ γράψετε εἰς τὸ τετράδιόν σας χωριστὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω κατηγορίας.

41. Αὐξήσεις τῶν ῥημάτων.

παίζω, ἔ—παιζον, ἔ—παιξα.

λύω, ἔ—λυον, ἔ—λυσα.

Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον παίρνουν εἰς τὸν παρατατικόν καί ἀόριστον τῆς Ὀριστικῆς μόνον ἓνα ε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ θέματος. Τὸ ε αὐτὸ λέγεται **συλλαβικὴ αὐξήσις** διότι αὐξάνει ἢ λέξις κατὰ μίαν συλλαβὴν, ἢ ὁποία φανερώνει τὸ παρελθόν.

Σημείωσις. Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ρ διπλασιάζουν τὸ ρ μετὰ τὴν αὐξήσιν· π.χ. ράπτω, ἔρραπτον, ἔρραψα.

ἐλπίζω, ἤλπιζον, ἤλπισα

ὀπλίζω, ὤπλιζον, ὤπλισα

αὐξάνω, ἠῦξανον, ἠῦξησα.

Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν εἰς τὸν παρατατικόν καί ἀόριστον τῆς Ὀριστικῆς μόνον, τρέπουν τὸ ἀρχικόν βραχὺ φωνῆεν εἰς μακρὸν καί τὴν δίφθογγον εἰς ἄλλην δίφθογγον. Αὐτὸ λέγεται **χρονικὴ αὐξήσις**, διότι ἀλλάζει ὁ χρόνος τῆς λέξεως δηλ. τὸ βραχὺ γίνεται μακρὸν.

Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐξήσιν τρέπονται :

Τὸ ε καί α εἰς ἠ· π.χ. ἐλπίζω, — ἤλπιζον, ἀγοράζω — ἠγόραζον.

Τὸ ο εἰς ω· π.χ. ὀρίζω—ὠρίζον, ὀπλίζω—ὤπλιζον.

Τὸ οι εἰς ῶ· π.χ. οἰκοδομῶ — ῶκοδόμουν, οἰκτίρω — ῶκτιρον.

Τὸ αι εἰς ἦ· π.χ. αἰσχύνομαι—ἦσχυνόμην—ἦσχύνθην.

Τὸ αὐ καὶ εὐ εἰς ἡν' π. χ. αὐξάνω—ἡύξανον. εὐρίσκω ἡύρισκον.

Σημ. Αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις δὲν παίρνουν αὐξησιν' π. χ. ἂν λύσω, λύσατε.

42. Ἀνωμαλίας τῆς αὐξήσεως.

1) Τὰ ρήματα δύναμαι καὶ ἐορτάζω ἔχουν ἀνώμαλον αὐξησιν' ἠδυνάμην—ἠδυνήθην, ἐώρταζον—ἐώρτασα. Τὸ δύναμαι ἔχει καὶ κανονικὴν αὐξησιν ἔδυνάμην, ἔδυνήθην.

2) Τὰ ρήματα ἔχω, ἐθίζω (=συνηθίζω), ἔρπω (=σύρομαι), ἐργάζομαι καὶ ἐλίσσω (=τυλίγω) ἀντὶ νὰ ἔχουν αὐξησιν κανονικὴν ἢ ἔχουν εἰ' π. χ. εἶχον, εἶλκον, εἶλκυον, εἶθιζον, εἶρπον, εἶρπόμεν, εἶργαζόμεν, εἶλισσον.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε τὸν παρατατικὸν καὶ ἄοριστον τῶν κάτωθι ρημάτων :

Πιστεύω, βσιλεύω, μαντεύω, τρέχω, ἀκούω, ἀρχίζω, ἀγορεύω (=ὀμιλῶ), ὀνομάζω, ὀνειδίζω, οἰκοδομῶ, ὑβρίζω.

43. Αὐξήσις συνθέτων ρημάτων.

προσ-φέρω, προσ-έφερον
κατα-γράφω, κατα-έγραφον
ἐμ-βαίνω, ἐν-έβαινον
συγ-γράφω, συν-έγραφον

Ἄσκησις. Ὅσα ρήματα εἶναι σύνθετα μὲ πρόθεσιν ὡς πρῶτον συνθετικὸν παίρνουν τὴν αὐξησιν μεταξὺ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ ρήματος δηλαδή μετὰ τὴν πρόθεσιν.

Τὸ τελικὸν φωνήεν τῶν προθέσεων ἀποβάλλεται κατὰ τὴν αὐξησιν. πλὴν τῶν προθέσεων πρὸ καὶ περί, αἱ ὁποῖαι φυλάττουν αὐτό' π. χ. προ-λέγω—προ-έλεγον, περι-γράφω—περι-έγραφον. Τὸ ν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σὺν τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ ἄρκτικοῦ συμφώνου τοῦ ρήματος μεταβάλλεται, πρὸ τῆς αὐξήσεως ἐπ' ἀνέρχεται' π. χ. ἐγγράφω—ἐν-έγραφον, συγγράφω—συν-έγραφον.

Σημ. 1. Μερικὰ ρήματα μὲ πρόθεσιν παίρνουν τὴν αὐξησιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προθέσεως παρὰ τὸν κανόνα. Συνηθέστερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι :

καθίζω	ἐκάθιζον	ἐκάθισα
κάθημαι	ἐκαθήμην	
ἐμποδίζω	ἠμπόδιζον	ἠμπόδισα
προτιμῶ	ἐπροτίμων	ἐπροτίμησα
προξενῶ	ἐπροξένουν	ἐπροξένησα
προστατεύω	ἐπροστάτευον	ἐπροστάτευσα
συλλογίζομαι	ἐσυλλογίζομην	ἐσυλλογίσθην
ἐπείγομαι (βιάζομαι)	ἠπειγόμην	
συντομεύω	ἐσυντόμειον	ἐσυντόμεισα
ἐναντιοῦμαι	ἠναντιούμην	ἠναντιώθην
ἐγγυῶμαι	ἠγγυώμην	

Σημ. 2. Τὰ σύνθετα ρήματα ἀνέχομαι, ἐνοχλῶ, ἐπανορθῶ, ἀμφοβητῶ, ἀξάνονται καί πρό τῆς προθέσεως καί μετὰ τὴν πρόθεσιν : ἠνειχόμην, ἠνώχλησα, ἐπηνώρθωσα, ἠμφεσβήτησα.

Σημ. 3. Τὰ σύνθετα ρήματα μὲ τὸ εὐ (=καλῶς) καί δυσ (κακῶς) ἂν μετὰ τὸ εὐ καί δυσ ἀκολουθῆ σύμφωνον, ἀξάνονται ἕξωθεν (δηλ. πρό τοῦ εὐ καί δυσ) π.χ. εὐδοκῶ—ἠὺδόκησα, εὐτυχῶ—ἠὺτύχουν, δυστυχῶ—ἔδυστύχουν.

* Ἄν ἀκολουθῆ βραχὺ φωνῆεν ἀξάνονται ἕσωθεν (δηλ. μετὰ τὸ εὐ καί δυσ) π.χ. εὐεργετῶ—εὐηργέτησα, εὐορκῶ—εὐώρκουν. * Ἄν δὲ ἀκολουθῆ μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος, μένουν χωρὶς ἀξησιν π.χ. εὐωχοῦμαι, εὐωχούμην, εὐωχήθην.

Σημ. 4. Δὲν παίρνουν ἀξησιν τὰ ἐξῆς ρήματα:

ἀερίζω	ἀερίζον	ἀερίσα
ἀηδιάζω	ἀηδιάζον	ἀηδίασα
συνεδριάζω	συνεδρίαζον	συνεδρίασα
ἐκκλησιαζῶ	ἐκκλησιαζόμην	ἐκκλησιασθην

* **Ἀσκησις.** Νὰ σχηματίσετε τὸν παρατατικὸν καί ἄοριστον τῶν ἐξῆς ρημάτων : κατασκευάζω, ἀπέρχομαι, ἀποκόπτω, περιγράφω, προτάσσω, ἀποκρούω, εὐδοκιμῶ, ναυμαχῶ, εὐχαριστῶ, ὑπακούω, περιθεύω, προεορτάζω.

44. Ἀναδιπλασιασμός.

Τετράδιον γεγραμμένον. Ἄνθρωπος πεπαιδευμένος. Πρόβλημα λελυμένον. Εἰς τὰς παραπάνω φράσεις αἱ λέξεις γεγραμμένον, πεπαιδευμένος, λελυμένον εἶναι μετοχαί παθητικοῦ παρακειμένου. Βλέπομεν δὲ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν ἔχουν μίαν συλλαβὴν πρόσθετον, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν σύμ-

φωνον τοῦ ρήματος μαζὺ μὲ ἓνα ε (γε, πε, λε). Αὐτὴ ἡ πρόσθετος συλλαβὴ λέγεται **ἀναδιπλασιασμός**.

“Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ἓν σύμφωνον, ἐκτὸς τοῦ ρ, ἢ ἀπὸ δύο σύμφωνα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον εἶναι ἄφωνον (κ, π, τ, γ, β, δ, χ, φ, θ) καὶ τὸ δεῦτερον ὑγρὸν ἢ ἔνρινον (λ, ρ, ν, μ) παίρνουν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. γράφομαι—γεγραμμένος, παιδεύομαι—πεπαιδευμένος.

“Ὅλα τὰ ρήματα παίρνουν ὡς ἀναδιπλασιασμόν, τὴν συλλαβικὴν ἢ χρονικὴν αὔξησιν· π.χ. ρίπτομαι—ἐρριμμένος, φθειρόμαι—ἐφθαρμένος, σπείρομαι—ἐσπαρμένος, στρατεύομαι—ἐστρατευμένος, ὀρκίζομαι—ὠρκισμένος.

“Ὅταν τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τοῦ ρήματος εἶναι δαοῦ (χ, φ, θ) εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμόν γίνεται ψιλὸν ἤτοι τὸ χ γίνεται κ, τὸ φ γίνεται π καὶ τὸ θ γίνεται τ. Π.χ. χωρίζομαι—κεχωρισμένος, φονεύομαι—πεφονευμένος, θάπτομαι—τεθαμμένος.

“Ὅσα ρήματα εἶναι σύνθετα μὲ πρόθεσιν παίρνουν τὸν ἀναδιπλασιασμόν ὅπως καὶ τὴν αὔξησιν μεταξὺ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ ρήματος· π.χ. ἀπο-βάλλομαι—ἀπο-βεβλημένος, προ-ετοιμάζομαι—προ-ητοιμασμένος.

Ἡ καθαρεύουσα μεταχειρίζεται μερικὰς φορὰς τὸν ἀναδιπλασιασμόν, ἐνῶ ἡ δημοτικὴ τὸν ἀποφεύγει ἐντελῶς· π.χ. εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι τὸ βιβλίον σου εἶναι ἐφθαρμένον.

Ἀσκήσεις. Σχηματίσατε τὴν μετοχὴν τοῦ παθ. παρακειμένου τῶν ρημάτων : κτίζομαι, ὀνομάζομαι, ράπτομαι, χωρίζομαι, καταγράφομαι, μεταβάλλομαι, ἀναστέλλομαι, ἀπελπίζομαι, τρίβομαι, ὀπλίζομαι.

45. Βοηθητικὰ ρήματα.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἐνεστώς, παρατατικός καὶ ἀόριστος εἶναι μονολεκτικοί, οἱ δὲ ἄλλοι χρόνοι εἶναι περιφραστικοί. Διὰ τὴν σχηματίσωμεν τοὺς περιφραστικούς χρόνους μετὰ χειριζόμεθα τὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο λέγονται **βοηθητικά**.

α'. Τὸ ρῆμα ἔχω.

Ἐνεστῶς

Ὅριστική	Ἑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμ- φατον	Μετοχή
ἔχω	νά ἔχω	—	ἔχειν	ἔχων ἔχουσα ἔχον
ἔχεις	νά ἔχης	ἔχε		
ἔχει	νά ἔχη	ἄς ἔχη		
ἔχομεν	νά ἔχωμεν	—		
ἔχετε	νά ἔχητε	ἔχετε		
ἔχουν (ουσι)	νά ἔχουν(ωσι)	ἄς ἔχουν (ωσι)		

Παρατατικός

εἶχον, εἶχες, εἶχε, εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον.

Μέλλων διαρκῆς

θά ἔχω, θά ἔχης, θά ἔχη, θά ἔχωμεν, θά ἔχητε, θά ἔχωσι.

β'. Τὸ ρῆμα εἶμαι.

Ἐνεστῶς

Ὅριστική	Ἑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμ- φατον	Μετοχή
εἶμαι	νά εἶμαι	—	εἶναι	ὼν οὔσα ὄν
εἶσαι	νά εἶσαι	νά εἶσαι		
εἶναι	νά εἶναι	ἄς εἶναι		
εἶμεθα	νά εἶμεθα	—		
εἶσθε	νά εἶσθε	νά εἶσθε		
εἶναι	νά εἶναι	ἄς εἶναι		

Παρατατικός

ἦμην, ἦσο, ἦτο, ἦμεθα, ἦσθε, ἦσαν.

Μέλλων διαρκῆς

θά εἶμαι, θά εἶσαι, θά εἶναι, θά εἶμεθα, θά εἶσθε, θά εἶναι.

46. Κλίσεις φωνηεντολήκτων ρημάτων.

παιδεύω, λύω—τιμῶ, ἀγαπῶ

“Όσα φωνηεντόληκτα ρήματα εἰς τὸ πρῶτον ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτος τῆς Ὀριστικῆς τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ ὀξύνονται λέγονται **βαρύτονα**. “Όσα δὲ τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ περισπῶνται λέγονται **περισπώμενα** ἢ **συνηρημένα**.

Α'. ΤΑ ΒΑΡΥΤΟΝΑ

Ἐνεργητικὴ φωνή

Τὸ ρῆμα λύω (θέμα λυ·)

1. Ὀριστικὴ

Ἐνεστώς

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
α' πρόσ. λύω	λύομεν
β' » λύεις	λύετε
γ' » λύει	λύουν (ουσι).

Καταλήξεις : —ω, —εις, —ει, —ομεν, —ετε, —ουν (ουσι).

Παρατατικὸς

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
ἔλυον	ἐλύομεν
ἔλυες	ἐλύετε
ἔλυε(ν)	ἔλυον

Καταλήξεις : —ον, —ες, —ε, —ομεν, —ετε, —ον.

Παρατηρήσεις. 1) Παρατατικὸν μόνον ἢ ὀριστικὴ ἔχει. 2) Τὸ α' ἐνικὸν καὶ γ' πληθυντικὸν πρόσωπον ἔχουν τὴν ἰδίαν κατάληξιν.

Ἄοριστος

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
ἔλυσα	ἐλύσαμεν
ἔλυσε	ἐλύσατε
ἔλυσε(ν)	ἔλυσαν.

Καταλήξεις : —σα, —σες, —σε, —σαμεν, —σατε, —σαν.

Παρατηρήσεις. Ὁ ἀόριστος ὅπως καὶ ὁ στιγμιαίος μέλλων, ἔχουν χρονικὸν χαρακτήρα σ.

Μέλλων διαρκῆς

Ἑνικὸς

Πληθυντικὸς

θά λύω

θά λύωμεν

θά λύης

θά λύητε

θά λύῃ

θά λύουν (ῶσι)

Καταλήξεις : —ω, —ης, —η, —ωμεν, —ητε, —ουν (ῶσι).

Ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτος τῆς ὑποτακτικῆς καὶ ἔμπροσθεν τὸ μόριον θά.

Μέλλων στιγμιαίος.

Ἑνικὸς

Πληθυντικὸς

θά λύσω

θά λύσωμεν

θά λύσης

θά λύσητε

θά λύσῃ

θά λύσουν (ῶσι)

Καταλήξεις : —σω, —σης, —σῃ, —σωμεν, —σητε, —σουν (ῶσι). Ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτος τῆς ὑποτακτικῆς μετὰ τοῦ χρονικοῦ χαρακτήρος σ καὶ τοῦ θά. Μέλλοντας μόνον ἢ Ὀριστικὴ ἔχει, ὅπως καὶ παρατατικόν.

Παρακείμενος

Ἑνικὸς

Πληθυντικὸς

ἔχω λύσει

ἔχομεν λύσει

ἔχεις λύσει

ἔχετε λύσει

ἔχει λύσει

ἔχουν λύσει

Ὁ παρακείμενος σχηματίζεται περιφραστικῶς μὲ τὸν ἐνεστώτα τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ μέλλοντος (λύσει) χωρὶς τὸ ν.

Ὑπερσυντέλικος

Ἑνικὸς

Πληθυντικὸς

εἶχον λύσει

εἶχομεν λύσει

εἶχες λύσει

εἶχετε λύσει

εἶχε λύσει

εἶχον λύσει

Ὁ ὑπερσυντέλικος σχηματίζεται περιφραστικῶς μετὸν παρατατικὸν τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ μέλλοντος (λύσειν) χωρὶς ν.

Τετ eleσμένος Μέλλων

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
θά ἔχω λύσει	θά ἔχωμεν λύσει
θά ἔχῃς λύσει	θά ἔχητε λύσει
θά ἔχῃ λύσει	θά ἔχουν λύσει

Ὁ τετ eleσμένος μέλλων σχηματίζεται περιφραστικῶς μετὸν μέλλοντα τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ μέλλοντος χωρὶς ν.

Ἀσκησις. Νὰ κλίνετε εἰς ὄλους τοὺς χρόνους τῆς Ὀριστικῆς τὰ ρήματα: φυτεύω καὶ κωλύω (=ἐμποδίζω).

2. Ὑποτακτικὴ.

Ἐνεστῶς

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
νά λύω	νά λύωμεν
νά λύῃς	νά λύητε
νά λύῃ	νά λύουν (ωσι)

Καταλήξεις: -ω, -ῃς, -ῃ, -ωμεν, -ητε, -ουν (ωσι). Πρὸ τῆς ὑποτακτικῆς τίθενται οἱ σύνδεσμοι ἐάν, ἂν, ὅταν, νά (ἵνα) ἀφοῦ, πρίν, μή.

Ἀόριστος

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
νά λύσω	νά λύσωμεν
νά λύσῃς	νά λύσητε
νά λύσῃ	νά λύσουν (ωσι)

Καταλήξεις: -σω, -σῃς, -σῃ, -σωμεν, -σητε, -σουν (σωσι). Ἐχει τὰς ἰδίας καταλήξεις μετὴν ὑποτακτικὴν τοῦ Ἐνεστῶτος καὶ τὸν χρονικὸν χαρακτήρα σ.

Παρακείμενος

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
νά ἔχω λύσει	νά ἔχωμεν λύσει
νά ἔχῃς λύσει	νά ἔχητε λύσει
νά ἔχῃ λύσει	νά ἔχωσι λύσει

Ἡ ὑποτακτικὴ δὲν ἔχει ἄλλους χρόνους.

Ἄσκησις. Νά κλίνετε εἰς ὄλους τοὺς χρόνους τῆς ὑποτακτικῆς τὰ ρήματα φυτεύω, βασιλεύω, λούω.

3. Εὐκτικὴ.

Ἐνεστῶς

Ἐνικός	Πληθυντικός
εἶθε νά λύω	εἶθε νά λύωμεν
εἶθε νά λύης	εἶθε νά λύητε
εἶθε νά λύῃ	εἶθε νά λύουν (ωσι)

Ἀόριστος

Ἐνικός	Πληθυντικός
εἶθε νά λύσω	εἶθε νά λύσωμεν
εἶθε νά λύσης	εἶθε νά λύσητε
εἶθε νά λύσῃ	εἶθε νά λύσουν (σωσι)

Παρακείμενος

Ἐνικός	Πληθυντικός
εἶθε νά ἔχω λύσει	εἶθε νά ἔχωμεν λύσει
εἶθε νά ἔχῃς λύσει	εἶθε νά ἔχητε λύσει
εἶθε νά ἔχῃ λύσει	εἶθε νά ἔχουν λύσει

Παρατήρησις. Ἡ εὐκτικὴ ἔχει τοὺς ἰδίους χρόνους μέ τὴν ὑποτακτικὴν καὶ σχηματίζεται ὅπως οἱ χρόνοι τῆς ὑποτακτικῆς μέ τὴν προσθήκην τοῦ εἶθε.

Ἄσκησις. Νά κλίνετε ὄλους τοὺς χρόνους τῆς εὐκτικῆς τῶν ρημάτων κλαδεύω, ἀκούω καὶ ἀγοράζω.

4. Προστακτικὴ.

Ἐνεστῶς

Ἐνικός	Πληθυντικός
σύ λῦε	σεῖς λύετε
αὐτός, ἡ, ὁ ἄς λύῃ	αὐτοί, αἱ, ἄ ἄς λύουν (ωσι)

Ἀόριστος

λύσον	λύσατε
ἄς λύσῃ	ἄς λύσουν (σωσι)

Παρατηρήσεις. Ἡ Προστακτικὴ δὲν ἔχει πρῶτα πρόσωπα. Εἰς

τὰ τρίτα πρόσωπα ἔχει τὰς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς μέ τὴν λέξιν ἄς ἔμπροσθεν.

5. Ἀπαρέμφατον

Ἐνεστώς: λύειν Ἀόριστος: λῦσαι

6. Μετοχή.

Ἐνεστώς: ὁ λύων, ἡ λύουσα, τὸ λῦον

Ἀόριστος: ὁ λύσας, ἡ λύσασα, τὸ λῦσαν

Παρατηρήσεις. Ἡ μετοχή ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἐπίθετον κλίνεται ὡς τρικατάληκτον ἐπίθετον τῆς Γ' κλίσεως, τὸ μὲν ἀρσενικὸν καὶ οὐδέτερον ὅπως τὰ ὀδοντικόληκτα ὀνόματα τῆς Γ' κλίσεως τὰ ἔχοντα θέμα εἰς -ντ (ὁ λέων), τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν Α' κλίσιν.

Ἡ κατάληξις -σας τοῦ ἀρσενικοῦ εἶναι μακρά, τοῦ οὐδετέρου εἶναι βραχεῖα.

Ἀσκήσεις. 1) Νὰ σχηματίσετε ὅλους τοὺς χρόνους τῆς προστακτικῆς, τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ τῆς μετοχῆς τῶν ρημάτων: γράφω, παίζω, παθεύω, λούω. 2) Νὰ κλίνετε τὴν μετοχὴν ὁ γράψας, ἡ γράψασα, τὸ γράψαν.

47. Σχηματισμὸς τῶν χρόνων τῶν συμφωνολήκτων ρημάτων.

Ἐνεστώς	Μέλλον στιγμαῖος	Ἀόριστος
διώκω	θὰ διώξω	ἔδιωξα
πνίγω	θὰ πνίξω	ἔπνιξα
τρέχω	θὰ τρέξω	ἔτρεξα
πράττω	θὰ πράξω	ἔπραξα
διατάσσω	θὰ διατάξω	διέταξα

1. Τῶν οὐρανικόληκτων ρημάτων ὁ χαρακτήρ (κ, γ, χ) ἐνώνεται μὲ τὸ σ τῶν καταλήξεων τοῦ στιγμαῖου μέλλοντος καὶ ἀορίστου καὶ γίνεται ξ, ὅπως καὶ εἰς τὰ οὐρανικόληκτα ὀνόματα τῆς Γ' κλίσεως (π.χ. κόρακ-ς=κόραξ κ.λ.π.).

τρέπω	θὰ τρέψω	ἔτρεψα
τρῖβω	θὰ τρίψω	ἔτριψα
γράφω	θὰ γράψω	ἔγραψα
κόπτω	θὰ κόψω	ἔκοψα
κλέπτω	θὰ κλέψω	ἔκλεψα

2. Τῶν χειλικολήκτων ρημάτων ὁ χαρακτήρ (π, β, φ) ἐνώ-
νεται μὲ τὸ σ τῶν καταλήξεων τοῦ στιγμιαίου μέλλοντος καὶ
ἀορίστου καὶ γίνεται ψ, ὅπως καὶ εἰς τὰ χειλικόληκτα ὀνόματα
τῆς Γ' κλίσεως· (π.χ. "Αραβ-ς="Αραψ).

"*Άσκησις*. Νὰ κλίνετε εἰς ὅλους τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐγκλίσεις
τὰ ρήματα πλέκω καὶ κρύπτω.

θέτω	θά	θέσω	ἔθεσα
σπεύδω	θά	σπεύσω	ἔσπευσα
πείθω	θά	πείσω	ἔπεισα
στολίζω	θά	στολίσω	ἔστόλισα
νομίζω	θά	νομίσω	ἐνόμισα

3. Τῶν ὀδοντικολήκτων ρημάτων ὁ χαρακτήρ (τ, δ, θ) πρὸ
τοῦ σ τῶν καταλήξεων ἀποβάλλεται.

ψάλλω	ἔψαλα
σπείρω	ἔσπειρα
μένω	ἔμεινα
πλύνω	ἔπλυνα

4. Τὰ ὑγρόληκτα καὶ ἐνρινόληκτα ρήματα σχηματίζουν τὸν
ἀόριστον χωρὶς σ.

Παρατηρήσεις. 1) Τὰ εἰς -λλω εἰς τὸν ἐνεστώτα, παρατατι-
κὸν καὶ μέλλοντα διαρκῆ γράφονται μὲ δύο λ: βάλλω, ἔβαλ-
λον, θά βάλλω. Εἰς τοὺς ἄλλους χρόνους γράφονται μὲ ἓνα λ:
ἔβαλα, θά βάλω, ἔχω βάλει κ.λ.π. 2) "Ὅσα ἔχουν ε πρὸ τοῦ
χαρακτήρος εἰς τὸν ἀόριστον τὸ τρέπουν εἰς εἰ· π.χ. μένω—ἔμει-
να, στέλλω—ἔστειλα, ἀναγγέλλω—ἀνήγγειλα. 3) Τὰ εἰς -αίνω
λήγοντα ρήματα σχηματίζουν τὸν ἐνεστώτα, παρατατικὸν καὶ
διαρκῆ μέλλοντα ἀπὸ θέμα εἰς αἰν, τοὺς δὲ ἄλλους χρόνους ἀπὸ
θέμα εἰς -αν· π.χ. μαραίνω, ἐμαραίνον, θά μαραίνω—ἐμάρανα,
μιαίνω, ἐμίαινον, θά μιαίνω—ἐμίανα.

"*Άσκησις 1*. Νὰ σχηματίσετε τὸ ἄ ἐνικὸν πρόσωπον ὅλων τῶν χρό-
νων καὶ ἐγκλίσεων τῶν ρημάτων: πλέκω, φυλάττω, περιμένω, θερ-
μαίνω, μολύνω, δέρω.

2. Νὰ κλίνετε τὸν ἀόριστον τῶν ρημάτων: ψάλλω, ἀνατέλλω,
ραίνω, γυμνάζω.

Μέση ἢ Παθητικὴ φωνή.

Τὸ ρῆμα λύομαι (θέμα λυ-)

1. Ὅριστικῆ.

Ἐνεστώς

Ἐνικός	Πληθυντικός
α' πρόσ. λύομαι	λυόμεθα
β' » λύεσαι	λύεσθε
γ' » λύεται	λύονται

Καταλήξεις : -ομαι, -εσαι, -εται, -όμεθα, -εσθε, -ονται.

Ἡ κατάληξις τοῦ γ' ἐνικοῦ προσώπου τῆς μέσης φωνῆς γράφεται μὲ τὴν δίφθογγον αι, ἐνῶ τοῦ β' πληθυντικοῦ προσώπου τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς γράφεται μὲ ε' π.χ. σεῖς λύετε τὰ προβλήματα, ἐνῶ ὁ ἵππος λύεται ἀπὸ τὸν χαλινόν' σεῖς λούετε τὸ σῶμα σας, ἐνῶ ὁ Γεώργιος λούεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Παρατατικός

Ἐνικός	Πληθυντικός
ἐλυόμην	ἐλυόμεθα
ἐλύεσο	ἐλύεσθε
ἐλύετο	ἐλύοντο

Καταλήξεις : -όμην, -εσο, -ετο, -όμεθο, -εσθε, -οντο.

Ἄοριστος

ἐλύθην	ἐλύθημεν
ἐλύθης	ἐλύθητε
ἐλύθη	ἐλύθησαν

Καταλήξεις : -θην, -θης, -θη, -θημεν, -θητε, -θησαν.

Ὁ ἀόριστος τῶν εἰς -μαι ρημάτων ἔχει τὸν χαρακτήρα θ. Μερικὰ φωνηεντόληκτα ρήματα παίρνουν σ πρὸ τοῦ χρονικοῦ χαρακτήρος θ' π.χ. λούομαι — ἐλούσθην, ἀκούομαι — θά ἀκουσθῶ, χρίομαι — ἐχρίσθην.

Μέλλων διαρκῆς

Ἐνικός	Πληθυντικός
θά λύωμαι	θά λυώμεθα
θά λύησαι	θά λύησθε
θά λύηται	θά λύωνται

Καταλήξεις: -ωμαι, -ησαι, -ηται, -ώμεθα, -ησθε, -ώνται.

Δηλαδή ὁ διαρκῆς μέλλων ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώ-
τος τῆς ὑποτακτικῆς μὲ τὸ μόριον θά ἔμπροσθεν.

Μέλλων στιγμιαῖος

θά λυθῶ	θά λυθῶμεν
θά λυθῆς	θά λυθῆτε
θά λυθῆ	θά λυθῶσι

Δηλαδή ὁ στιγμιαῖος μέλλων σχηματίζεται μὲ τὸ θά καί
τὸν ἀόριστον τῆς ὑποτακτικῆς.

Παρακείμενος

ἔχω λυθῆ	ἔχομεν λυθῆ
ἔχεις λυθῆ	ἔχετε λυθῆ
ἔχει λυθῆ	ἔχουν λυθῆ

Δηλαδή ὁ παρακείμενος σχηματίζεται ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα
τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος ἔχω καί τὸν τύπον λυθῆ, ποὺ εἶναι ἀπα-
ρέμφατον τῆς ἀρχαίας χωρὶς τὴν κατάληξιν ναι (λυθῆναι).

Ὑπερσυντέλικος

εἶχον λυθῆ	εἶχομεν λυθῆ
εἶχετε λυθῆ	εἶχετε λυθῆ
εἶχε λυθῆ	εἶχον λυθῆ

Δηλαδή ὁ ὑπερσυντέλικος σχηματίζεται ἀπὸ τὸν παρατα-
τικὸν τοῦ ἔχω καί τὸν τύπον λυθῆ.

Τετελεσμένος μέλλων

θά ἔχω λυθῆ	θά ἔχωμεν λυθῆ
θά ἔχης λυθῆ	θά ἔχητε λυθῆ
θά ἔχη λυθῆ	θά ἔχουν λυθῆ

Σχηματίζεται ἀπὸ τὸν διαρκῆ μέλλοντα τοῦ ἔχω καί τὸν
τύπον λυθῆ.

Ἀσκήσεις. Σχηματίσατε ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς τῶν
ρημάτων, παιδεύομαι, φονεύομαι, κωλύομαι.

2. Ὑποτακτική.

Ἐνεστώς

Ἐνικός	Πληθυντικός
νά λύωμαι	νά λυώμεθα
νά λύησαι	νά λύησθε
νά λύηται	νά λύωνται

Ἀόριστος

νά λυθῶ	νά λυθῶμεν
νά λυθῆς	νά λυθῆτε
νά λυθῆ	νά λυθῶσι

Παρακείμενος

νά ἔχω λυθῆ	νά ἔχωμεν λυθῆ
νά ἔχης λυθῆ	νά ἔχητε λυθῆ
νά ἔχη λυθῆ	νά ἔχουν λυθῆ

3. Εὐκτική.

Ἐνεστώς

εἴθε νά λύωμαι	εἴθε νά λυώμεθα
εἴθε νά λύησαι	εἴθε νά λύησθε
εἴθε νά λύηται	εἴθε νά λύωνται

Ἀόριστος

εἴθε νά λυθῶ	εἴθε νά λυθῶμεν
εἴθε νά λυθῆς	εἴθε νά λυθῆτε
εἴθε νά λυθῆ	εἴθε νά λυθῶσι

Παρακείμενος

εἴθε νά ἔχω λυθῆ	εἴθε νά ἔχωμεν λυθῆ
εἴθε νά ἔχης λυθῆ	εἴθε νά ἔχητε λυθῆ
εἴθε νά ἔχη λυθῆ	εἴθε νά ἔχουν λυθῆ

Ἀσκήσεις. Σχηματίσατε ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εὐκτικῆς τῶν ρημάτων: παύομαι, φονεύομαι, κλαδεύομαι, παιδεύομαι.

4. Προστακτική.

Ένεστώς

Ένικός	Πληθυντικός
λύου=ᾶς λύησαι	λύεσθε
ᾶς λύηται	ᾶς λύωνται

Αόριστος

λύθητι=ᾶς λυθῆς	λύεσθε
ᾶς λυθῆ	ᾶς λυθῶσι

5. Ἀπαρέμφατον.

Ένεστώς : λύεσθαι=νά λύησαι ἢ ὅτι λύεσαι
 Αόριστος : λυθῆναι=νά λυθῆς ἢ ὅτι ἐλύθης

6. Μετοχή.

Ένεστώς	Αόριστος	Παρακειμένος
ὁ λυόμενος	ὁ λυθείς	ὁ λελυμένος
ἡ λυομένη	ἡ λυθεῖσα	ἡ λελυμένη
τὸ λυόμενον	τὸ λυθέν	τὸ λελυμένον

Παρατηρήσεις. 1) Ἡ μετοχή τοῦ ἐνεστώτος τῶν εἰς -ομαι βαρυτόνων ρημάτων ἔχει καταλήξεις -όμενος, -ομένη, -όμενον καὶ κλίνεται ὅπως τὰ δευτερόκλιτα τρικατάληκτα ἐπίθετα, δηλ. τὸ ἀρσενικὸν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὴν β' κλίσιν, τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν α'.

2) Ἡ μετοχή τοῦ ἀορίστου ἔχει καταλήξεις -θείς, -θεῖσα, -θέν καὶ κλίνεται ὡς τρικατάληκτον ἐπίθετον τῆς γ' κλίσεως· τὸ ἀρσενικὸν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὰ ὀδοντικόληκτα τῆς γ' κλίσεως, τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν α' κλίσιν.

Παράδειγμα. Έν. ὁ λυθείς, τοῦ λυθέντος, τῷ λυθέντι, τὸν λυθέντα, ᾧ λυθείς. Πληθ. οἱ λυθέντες, τῶν λυθέντων, τοῖς λυθεῖσι, τοὺς λυθέντας, ᾧ λυθέντες.

3) Ἡ μετοχή τοῦ παρακειμένου ἔχει καταλήξεις -μένος, -μένη, -μένον καὶ κλίνεται ὡς τρικατάληκτον ἐπίθετον τῆς β' κλίσεως.

Ἀσκήσεις. Σχηματίσατε ἕλους τοὺς χρόνους τῆς προστακτικῆς, τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ τῆς μετοχῆς τῶν ρημάτων: φυτεύομαι, κουρεύομαι, κλαδεύομαι, ἰδρύομαι.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΛΙΣΕΩΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

α' Ἐνεργητικὴ φωνή.

	Ὅριστικὴ	Ὑποτακτικὴ	Εὐκτικὴ	Προστακτικὴ	Ἀπαρέμφ.	Μετοχὴ
Ἐνεστώς	λύω λύεις λύει λύομεν λύετε λύουσι	νά λύω νά λύης νά λύῃ νά λύωμεν νά λύητε νά λύωσι (οὐν)	εἴθε νά λύω λύης λύῃ εἴθε νά λύ- ωμεν λύητε λύωσι (οὐν)	λύε ἄς λύῃ λύετε ἄς λύουν	λύειν	ὁ λύων ἢ λύου- σα τὸ λύων
Παρατατικός	ἔλυον ἔλυες ἔλυε ἐλύομεν ἐλύετε ἐλυον					
Ἀόριστος	ἔλυσα ἔλυσες ἔλυσε ἐλύσαμεν ἐλύσατε ἔλυσαν	νά λύσω νά λύσης νά λύῃ νά λύσωμεν νά λύσητε νά λύωσι (σοῦν)	εἴθε νά λύ- σω, λύσης λύῃ εἴθε νά λύ- σωμεν, λύ- σητε, λύσω σι (σοῦν)	λύσον ἄς λύῃ λύσατε ἄς λύσουν	λύσαι	ὁ λύσας ἢ λύσα- σα τὸ λύσαν
Διαρκής	θά λύω λύῃς λύῃ θά λύωμεν λύητε λύωσι (οὐν)					
Στιγμιαίος	θά λύσω λύσης λύῃ θά λύσωμεν λύσητε λύωσι (σοῦν)					
Παρακείμενος	ἔχω λύσει ἔχεις λύσει ἔχει λύσει ἔχομεν λύ- σει, ἔχετε λύσει, ἔ- χουν λύσει	νά ἔχω λύ- σει, ἔχης λύσει, ἔχη λύσει νά ἔχωμεν λύσει, ἔχη- τε λύσει, ἔ- χουν λύσει	εἴθε νά ἔχω λύσει ἔχης λύσει ἔχη λύσει εἴθε νά ἔ- χωμεν λύσει ἔχητε λύσει ἔχουν λύσει			

Υπερσυντέλικός	είχον λύσει είχες λύσει είχε λύσει είχομεν λύσει, είχετε λύσει, είχον λύσει					
Μέλλων Τετέλειμένος	θά έχω λύσει, θά έχης λύσει, θά έχη λύσει θα έχωμεν λύσει, θα έχητε λύσει θά έχουν λύσει					

β' Παθητική ή Μέση φωνή.

	Όριστική	Υποτακτική	Εὐκτική	Προστακτική	Απαρέμφ.	Μετοχή
Ένεστος	λύομαι λύεσαι λύεται λύομεθα λύεσθε λύονται	νά λύωμαι νά λύησαι νά λύηται νά λυώμεθα νά λύησθε νά λύωνται	εἴθε νά λύωμαι λύησαι λύηται εἴθε νά λυώμεθα λύησθε λύωνται	λύου ἄς λύηται λύεσθε ἄς λύωνται	λύεσθαι	ὁ λυόμενος ἡ λυομένη τὸ λυόμενον
Παροατατικός	ἐλυόμην ἐλύεσο ἐλύετο ἐλυόμεθα ἐλύεσθε ἐλύοντο					
Αόριστος	ἐλύθην ἐλύθης ἐλύθη ἐλύθημεν ἐλύθητε ἐλύθησαν	νά λυθῶ λυθῆς λυθῆ νά λυθῶμεν λυθῆτε λυθῶσι (θοῦν)	εἴθε νά λυθῶ, λυθῆς λυθῆ εἴθε νά λυθῶμεν λυθῆτε λυθῶσι (θοῦν)	λύθητι ἄς λυθῆ λυθῆτε ἄς λυθῶσι	λυθῆναι	ὁ λυθείς ἡ λυθείσα τὸ λυθέν

Μέλλων Διαρκής	θά λῶμαι λύησαι λύηται θά λυώμεθα λύησθε λύωνται				
Μέλλων Στιγμιαίος	θά λυθῶ λυθῆς λυθῆ θά λυθῶμεν λυθῆτε λυθῶσι (θοῦν)				
Παρακείμενος	ἔχω λυθῆ ἔχεις λυθῆ ἔχει λυθῆ ἔχομεν λυθῆ ἔχετε λυθῆ ἔχου, λυθῆ	νά ἔχω λυθῆ νά ἔχῃς λυ θῆ, νά ἔχῃ λυθῆ νά ἔχωμεν λυθῆ, νά ἔ χητε λυθῆ νά ἔχουν λυθῆ	εἶθε νά ἔχω λυθῆ, εἶθε νά ἔχῃς λυ θῆ, εἶθε νά ἔχῃ λυθῆ εἶθε νά ἔχω μεν λυθῆ, ἔ χητε λυθῆ εἶθε νά ἔ χουν λυθῆ		ὁ λελυ μένος ἢ λελυ μένη τὸ λελυ μένον
ὑπερσυντέλικος	εἶχον λυθῆ εἶχες λυθῆ εἶχε λυθῆ εἶχομεν λυ θῆ, εἶχετε λυθῆ, εἶχον λυθῆ				
Μέλλων Τελελειμένος	θά ἔχω λυ θῆ, θά ἔχῃς λυθῆ, θά ἔ χη λυθῆ θά ἔχωμεν λυθῆ, θά ἔ χητε λυθῆ θά ἔχουν λυθῆ				

48. Σχηματισμὸς τῶν χρόνων τῆς μέσης φωνῆς τῶν συμφωνολήκτων ρημάτων.

Μετοχή παθ.

Ἐνεστώσ	Στιγ. Μέλλων	Παθ. Ἄορ.	Μετοχή παθ.
διώκομαι	θά διωχθῶ	ἐδιώχθην	παρακειμένου
ἀνοίγομαι	θά ἀνοιχθῶ	ἠνοιχθην	δεδιωγμένος
διατάσσομαι	θά διαταχθῶ	διετάχθην	ἠνοιγμένος
στηρίζομαι	θά στηριχθῶ	ἔστηρίχθην	διατεταγμένος
			ἔστηριγμένος

1. Ὁ χαρακτήρ κ, γ, χ τῶν οὐρανικολήκτων ρημάτων καὶ μερικῶν εἰς -ζομαι πρὸ τοῦ θ τῶν καταλήξεων τρέπεται εἰς χ καὶ πρὸ τοῦ μ τρέπεται εἰς γ·

ἐγκαταλεί- πομαι	θά ἐγκατα- λειφθῶ	ἐγκατελεί- φθην	ἐγκαταλε- λειμμένος
τρίβομαι	θά τριφθῶ	ἐτρίφθην	τετριμμένος
ἀλείφομαι	θά ἀλειφθῶ	ἠλείφθην	ἠλειμμένος

2. Ὁ χαρακτήρ π, β, φ τῶν χειλικολήκτων ρημάτων πρὸ τοῦ θ τῶν καταλήξεων τρέπεται εἰς φ καὶ πρὸ τοῦ μ ἀφομοιοῦται δηλ. γίνεται μ. Διὰ τοῦτο μόνον τὰ χειλικόληκτα ρήματα γράφονται μὲ δύο μ εἰς τὸν παρακειμένον τῆς μέσης φωνῆς.

ψεύδομαι	θά ψευσθῶ	ἔψεύσθην	ἔψευσμένος
πείθομαι	θά πεισθῶ	ἔπεισθην	πεπεισμένος
ὀρκίζομαι	θά ὀρκισθῶ	ὠρκίσθην	ὠρκισμένος

3. Ὁ χαρακτήρ τ, δ, θ τῶν ὀδοντικολήκτων ρημάτων πρὸ τοῦ θ καὶ μ τῶν καταλήξεων τρέπεται εἰς σ·

**Ασκησις.* Σχηματίσατε τὸν ἀόριστον ὄλων τῶν ἐγκλίσεων καὶ τὴν μετοχὴν τοῦ παρακειμένου τῶν ρημάτων: πλέκομαι, φυλάσσομαι, βρέχομαι, κηρύττομαι, γράφομαι, ἀλέθομαι, στολίζομαι.

ἀπο-στέλλομαι	θά ἀποσταλῶ	ἀπεστάλην	ἀπεσταλμένος
φθείρομαι	θά φθαρῶ	ἔφθόρην	ἔφθαρμένος

4. Τὰ περισσότερα ὑγρόληκτα δὲν ἔχουν τὸν χρονικὸν χαρακτήρα θ' εἰς τὸν παθ. μέλλοντα καὶ ἀόριστον. Ὅσα δὲ ἔχουν πρὸ τοῦ χαρακτήρος ε ἢ ει τὸ τρέπουν εἰς α' π.χ. φθείρομαι—θά φθαρῶ—ἔφθάρην—ἔφθαρμένος, σπείρομαι—θά σπαρῶ—ἔσπάρην—ἔσπαρμένος, τείνομαι—θά ταθῶ—ἔτάθην—τεταμένος.

Σημ. Τὰ ρήματα κρίνω, κλίνω, πλύνω καὶ τείνω ἀποβάλλουν τὸ ν, ὅταν ἀκολουθῇ κατάληξις, ἢ ὁποῖα ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνον' π. χ.

παθ. ἄορ. ἐκρίθην, ἐκλίθην, ἐπλύθην, ἐτάθην· παθ. μετοχή κεκριμένος, κεκλιμένος, πεπλυμένος, τεταμένος.

Ἄσκησις. Σχηματίσατε τὸ ἀ' ἐνικὸν πρόσωπον ὄλων τῶν χρόνων καὶ ὄλων τῶν ἐγκλίσεων τῶν ρημάτων: θερμαίνομαι, μολύνομαι, ὑφαίνομαι, δέρομαι.

49. Ἐνεργητικὸς ἀόριστος β'.

Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς	Ἀόριστος
φεύγω	ἔφευγον	ἔφυγον
λέγω	ἔλεγον	εἶπον
βάλλω	ἔβαλλον	ἔβαλον
πίνω	ἔπινον	ἔπιον

Μερικῶν ρημάτων ὁ ἀόριστος ἀντὶ νὰ ἔχη τὰς καταλήξεις -σα, -σες, -σε ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ -ον, -ες, -ε. Ὁ ἀόριστος αὐτὸς λέγεται ἐνεργητικὸς ἀόριστος β' καὶ κλίνεται ὡς ἐξῆς:

Ὅριστική	Ἑποτακτική	Εὐκτική
ἔφυγον	νὰ φύγω	εἶθε νὰ φύγω
ἔφυγες	νὰ φύγῃς	εἶθε νὰ φύγῃς
ἔφυγε	νὰ φύγῃ	» » φύγῃ
ἔφύγομεν	νὰ φύγωμεν	» » φύγωμεν
ἔφύγετε	νὰ φύγητε	» » φύγητε
ἔφυγον	νὰ φύγουν (ῶσι)	» » φύγουν(ῶσι)

Προστακτική	Ἀπαρέμφατον	Μετοχή
φύγε ἄς φύγῃ	φυγεῖν	ὁ φυγῶν ἡ φυγοῦσα
φύγετε ἄς φύγουν		τὸ φυγὸν

Παρατηρήσεις. 1) Ὁ ἀόριστος αὐτὸς εἰς μὲν τὴν ὀριστικὴν ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις καὶ εἰς τὸ ἀπαρέμφστον καὶ τὴν μετοχὴν ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστῶτος.

2) Τὸ ἀπαρέμφατον καὶ ἡ μετοχὴ (ἀρσ. καὶ οὐδ.) τοῦ ἀορίστου β' τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης π.χ. φυγεῖν, φυγῶν-φυγόν.

3) Τὰ συνηθέστερα ρήματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐνεργητικὸν ἀόριστον β' εἶναι τὰ ἐξῆς: βλέπω (εἶδον), λέγω (εἶπον), φεύγω (ἔφυγον), λαμβάνω (ἔλαβον), εὐρίσκω (εὔρον), πίνω (ἔπιον), τρώγω (ἔφαγον), ἔχω (ἔσχον), βάλλω (ἔβαλον), ἔρχομαι (ἦλθον).

4) Ὁ ἀόριστος εἶδον εἰς μὲν τὴν ὀριστικὴν γράφεται μὲ εἰ, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις μὲ ι' π.χ. νὰ ἴδω, ἰδέ, ἰδῶν. Ἐνῶ ὁ ἀόριστος εἶπον γράφεται εἰς ὅλας τὰς ἐγκλίσεις μὲ εἰ' π.χ. νὰ εἶπω, εἰπῶν.

5) Τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον τῆς προστακτικῆς τῶν ἐνεργητικῶν ἀορίστων β' ἦλθον, ἠῦρον, εἶπον, ἔλαβον καὶ εἶδον τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης· ἐλθέ, εὐρέ, εἰπέ, λαβέ (καὶ λάβε), ἰδέ (καὶ ἴδε).

Ἀσκησις. Νὰ σχηματίσετε εἰς ὅλας τὰς ἐγκλίσεις τοὺς ἐξῆς ἐνεργητικοὺς ἀορίστους β': ἔφαγον, ἔμαθον, εἶπον, ἔπαθον.

ΒΟ. Παθητικὸς ἀόριστος β'.

Ἐνεστώς	Ἀόριστος
τρέπομαι	ἐτρέπην
γράφομαι	ἐγράφην
φθείρομαι	ἐφθάρην
στέλλομαι	ἐστάλην

Πολλὰ ρήματα, ἰδίως ὑγρόληκτα καὶ ἐνρινόληκτα εἰς τὸν παθητικὸν ἀόριστον δὲν ἔχουν τὸν χρονικὸν χαρακτήρα θ. Ὁ ἀόριστος αὐτὸς λέγεται παθητικὸς ἀόριστος β' καὶ κλίνεται ὅπως καὶ ὁ α' π.χ. ἐτρέπην-ης-η κ.λ.π. νὰ τραπῶ κ.λ.π.

Παρατηρήσεις. 1) Τὰ ρήματα κλέπτω, πλέκω, τρέπω, στρέφω καὶ τρέφω εἰς τὸν παθητικὸν ἀόριστον β' τρέπουν τὸ ε τῆς ρίζης εἰς α' π.χ. ἐκλάπην, ἐπλάκην, ἐτρέπην, ἐστράφην καὶ ἐτρέφην.

2) Τὰ ρήματα σήπομαι, ἐκπλήττομαι καὶ καταπλήττομαι εἰς τὸν παθητικὸν ἀόριστον β' τρέπουν τὸ η τῆς ρίζης εἰς α' π.χ. ἐσάπην, ἐξεπλάγην, κατεπλάγην. (Τὸ ἀπλοῦν ὁμοίως πλήττομαι ἔχει παθ. ἀόρ. β' ἐπλήγην).

3) Ἐκ τῶν ὑγρολήκτων καὶ ἐνρινολήκτων ρημάτων, ὄσα ἔχουν θέμα μονοσύλλαβον εἰς -ερ ἢ -ελ εἰς τὸν παθητικὸν ἀό-

ριστον β' τρέπουν τὸ ε τῆς ρίζης εἰς α' π.χ. στέλλω-εστάλην, σπείρω-εσπάρην, δέρω-έδάρην.

"Ασκησις. Σχηματίσατε τὸν παθητικὸν ἀόριστον β' τῶν ρημάτων: ἀποστέλλομαι, χαίρομαι, κλέπτομαι, δέρομαι, συναναστρέφομαι, ἐκπλήττομαι, διαφθείρομαι.

Β' ΠΕΡΙΣΠΩΜΕΝΑ ἢ ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ

νικάω=νικῶ

κινέω=κινῶ

δηλόω=δηλῶ

Ἐκ τῶν φωνηεντόληκτα ρήματα ὅσα ἔχουν χαρακτήρα α, ε ἢ ο εἰς τὸν ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸν παθαίνουν συναίρεσιν εἰς τὸν χαρακτήρα μὲ τὰς καταλήξεις, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα. Τὰ ρήματα αὐτὰ καθὼς εἶδομεν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ περισπῶνται, διότι προέρχονται ἐκ συναιρέσεως καὶ λέγονται διὰ τοῦτο **περισπῶμενα ἢ συνηρημένα**, εἶναι δὲ τρεῖς ὁμάδες.

Β1. α' Συνηρημένα εἰς -άω=ῶ.

I. Ἐνεργητικῆ φωνῆ.

1. Ὀριστικῆ.

Ἐνεστώς

νικάω=νικῶ

νικάομεν=νικῶμεν

νικάεις=νικᾶς

νικάετε=νικᾶτε

νικάει=νικᾷ

νικάουσι=νικῶσι (νικοῦν)

Καταλήξεις: ῶ, ῆς, ῆ, ῶμεν, ᾶτε, ῶσι (οῦν).

Παρατατικὸς

ἐνίκαον=ἐνίκων

ἐνικάομεν=ἐνικῶμεν

ἐνίκαες=ἐνίκας

ἐνικάετε=ἐνικᾶτε

ἐνίκαε=ἐνίκα

ἐνίκαον=ἐνικῶν

Καταλήξεις: -ων, -ας, -α, -ῶμεν, -ᾶτε, -ων.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι κλίνονται ὅπως εἰς τὰ βαρύτογα φωνηεντόληκτα ρήματα: ἐνίκησα, θά νικῶ, θά νικήσω, ἔχω νικήσει, εἶχον νικήσει, θά ἔχω νικήσει.

2. Ὑποτακτικὴ

Ἐνεστώς

νά νικάω=νικῶ

νά νικάωμεν=νικῶμεν

νά νικάῃς=νικᾷς

νά νικάετε=νικᾶτε

νά νικάῃ=νικᾷ

νά νικάωσι=νικῶσι (νικοῦν)

3. Προστακτικὴ.

Ἐνεστώς

νίκαε=νίκα

νικάετε=νικᾶτε

ἄς νικάῃ=νικᾷ

ἄς νικάωσι=νικῶσι (νικοῦν)

4. Ἀπαρέμφατον.

Ἐνεστώς: νικάειν=νικᾶν

5. Μετοχή.

Ἐνεστώς: ὁ νικάων=νικῶν, ἡ νικάωσα=νικῶσα, τὸ νικάον=νικῶν

Παρατηρήσεις. Εἰς αὐτὰ τὰ ρήματα, καθὼς βλέπομεν, ὁ χαρακτηριστὴρ α συναιρεῖται μετὰ τοῦ ο, ω καὶ ου τῶν καταλήξεων εἰς ω· μετὰ τοῦ ε καὶ η εἰς α μακρόν· μετὰ τοῦ ει καὶ η εἰς α. Ὅταν ὁμως ἡ κατάληξις ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον, ὁ χαρακτηριστὴρ α γίνεται η· π.χ. θά νικήσω, ἐνίκησα. Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα γελῶ, σπῶ καὶ χαλῶ· π.χ. ἐγέλασα, ἔσπασα, ἐχάλασα.

Ὅμοίως κλίνονται τὰ ρήματα: ἀγαπῶ, γελῶ, κτυπῶ, πηδῶ, μελετῶ, τιμῶ, κυβερνῶ κ.λ.π.

Ἄσκησις. Νά κλίνετε ἐν ἑκ τῶν ἀνωτέρω ρημάτων.

II. Παθητικὴ φωνή.

1. Ὀριστικὴ.

Ἐνεστώς

νικάομαι=νικῶμαι

νικάομεθα=νικῶμεθα

νικάεσαι=νικᾷσαι

νικάεσθε=νικᾷσθε

νικάεται=νικᾷται

νικάονται=νικῶνται

Καταλήξεις: ὦμαι, ἄσαι, ἄται, ὦμεθα, ἄσθε, ὶνται.

Παρατατικός

ένικαόμην=ένικώμην

ένικαόμεθα=ένικώμεθα

ένικάεσο=ένικᾶσο

ένικάεσθε=ένικᾶσθε

ένικάετο=ένικᾶτο

ένικάοντο=ένικῶντο

Καταλήξεις: -ώμην, -ᾶσο, -ᾶτο, -ώμεθα, -ᾶσθε, -ῶντο.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι ὁμαλῶς· ένικήθην, θά νικῶμαι, θά νικηθῶ, ἔχω νικηθῆ, εἶχον νικηθῆ, θά ἔχω νικηθῆ.

2. Ὑποτακτική.

Ἐνεστώσ

νά νικάωμαι=νικῶμαι

νά νικαώμεθα=νικώμεθα

νά νικάησαι=νικᾶσαι

νά νικάησθε=νικᾶσθε

νά νικάηται=νικᾶται

νά νικάωνται=νικῶνται

3. Προστακτική.

Ἐνεστώσ

νά νικάησαι=νικᾶσαι

νά νικάησθε=νικᾶσθε

νά νικάηται=νικᾶται

νά νικάωνται=νικῶνται

4. Ἀπαρέμφατον.

Ἐνεστώσ: νικάεσθαι=νικᾶσθαι.

5. Μετοχή.

Ἐνεστώσ: ὁ νικαόμενος=νικώμενος, ἡ νικαομένη=νικωμένη, τὸ νικαόμενον=νικώμενον.

Ὅμοίως κλίνονται καὶ τὰ ρήματα: ἀγαπῶμαι, κοιμῶμαι, κυβερνῶμαι, κτυπῶμαι, τιμῶμαι, ἀπατῶμαι κ.λ.π. Τὰ ρήματα σπῶμαι, γελῶμαι καὶ χαλῶμαι πρὸ τοῦ χρονικοῦ χαρακτηῖρος θ παίρνουν σ' ἐγελάσθην, ἐσπάσθην, ἐχαλάσθην.

Ἀσκήσεις. Νά κλίνετε εἰς ὄλους τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐγκλίσεις τὸ ρῆμα κοιμῶμαι.

§ 2. β' Συνηρημένα εἰς ἔω=ῶ

I. Ἐνεργητική φωνή.

1. Ὀριστική.

Ἐνεστώσ

καλέω=καλῶ

καλέομεν=καλοῦμεν

καλέεις=καλεῖς

καλέετε=καλεῖτε

καλέει=καλεῖ

καλέουσι=καλοῦσι (οὖν)

Καταλήξεις: -ω, -εῖς, -εῖ, -οῦμεν, -εῖτε, -οῦν (οῦσι).

Παρατατικός

ἐκάλεον=ἐκάλουν

ἐκάλεες=ἐκάλεις

ἐκάλεε=ἐκάλει

ἐκαλέομεν=ἐκαλοῦμεν

ἐκαλέετε=ἐκαλεῖτε

ἐκάλεον=ἐκάλουν

Καταλήξεις: -οῦν, -εις, -ει, -οῦμεν, -εῖτε, -οῦν.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι: ἐκάλεσα, θά καλῶ, θά καλέσω, ἔχω καλέσει, εἶχον καλέσει, θά ἔχω καλέσει.

2. Ὑποτακτική.

Ἐνεστώς

νά καλέω=καλῶ

νά καλέης=καλήῃς

νά καλέῃ=καλήῃ

νά καλέωμεν=καλῶμεν

νά καλέητε=καλήτε

νά καλέωσι=καλῶσι (οῦν)

3. Προστακτική.

Ἐνεστώς

κάλεε=κάλει

ᾶς καλέῃ=καλήῃ

καλέετε=καλεῖτε

ᾶς καλέωσι=καλῶσι (καλοῦν)

4. Ἀπαρέμφατον.

Ἐνεστώς: καλέειν=καλεῖν.

5. Μετοχή.

Ἐνεστώς: ὁ καλέων=καλῶν, ἡ καλέουσα=καλοῦσα, τὸ καλέον=καλοῦν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Εἰς αὐτὰ τὰ ρήματα, καθὼς βλέπομεν, ὁ χαρακτήρ ε συναιρεῖται μετὰ τοῦ ο καὶ ου εἰς ου, μετὰ τοῦ ε καὶ ει εἰς ει, μετὰ τοῦ ω εἰς ω καὶ μετὰ τοῦ η εἰς η. Ὅταν δὲ ἀκολουθῇ κατάληξις, ἢ ὁποῖα ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνον, τότε τὸ ε τρέπεται εἰς η· π.χ. ἐποίησα (ἐποίησα), ἐποιήθην (ἐποίηθην). Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα καλῶ, ἀρκῶ, τελῶ, ἐπαινῶ καὶ ἀφαιρῶ· π.χ. ἐκάλεσα, ἤρκεσα, ἐτέλεσα, ἐπήνεσα, ἐπηνέθην, ἀφήρρασα, ἀφηρέθην.

Ὅμοίως κλίνονται καὶ τὰ ρήματα: ποθῶ, πονῶ, μισῶ.

κινῶ, ἀδικῶ, θεωρῶ, φιλῶ, προσπαθῶ, κατοικῶ, ὀμιλῶ κλπ.
Ἄσκησις. Νὰ κλίνετε τὸ ρῆμα θρηνῶ.

2. Παθητικὴ φωνή.

1. Ὅριστικὴ.

Ἐνεστώς

καλέομαι=καλοῦμαι	καλεόμεθα=καλούμεθα
καλέεσαι=καλεῖσαι	καλέεσθε=καλεῖσθε
καλέεται=καλεῖται	καλέονται=καλοῦνται

Καταλήξεις: -οῦμαι, -εῖσαι, -εῖται, -ούμεθα, -εῖσθε, -οῦνται.

Παρατατικός

ἐκαλεόμην=ἐκαλούμην	ἐκαλεόμεθα=ἐκαλούμεθα
ἐκαλέεσο=ἐκαλεῖσο	ἐκαλέεσθε=ἐκαλεῖσθε
ἐκαλέετο=ἐκαλεῖτο	ἐκαλέοντο=ἐκαλοῦντο

Καταλήξεις: -οῦμην, -εῖσο, -εῖτο, -ούμεθα, -εῖσθε, -οῦντο.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι: ἐκλήθην, θά καλῶμαι, θά κληθῶ, ἔχω κληθῆ, εἶχον κληθῆ, θά ἔχω κληθῆ.

2. Ὑποτακτικὴ.

Ἐνεστώς

νὰ καλέωμαι=καλῶμαι	νὰ καλεώμεθα=καλῶμεθα
νὰ καλέησαι=καλῆσαι	νὰ καλέησθε=καλῆσθε
νὰ καλέηται=καλῆται	νὰ καλέωνται=καλῶνται

3. Προστακτικὴ.

καλέου=καλοῦ	καλέεσθε=καλεῖσθε
ᾶς καλέηται=καλῆται	ᾶς καλέωνται=καλῶνται

4. Ἀπαρέμφατον

Ἐνεστώς: καλέεσθαι=καλεῖσθαι.

5. Μετοχή.

Ἐνεστώς: ὁ καλεόμενος=καλούμενος, ἡ καλεομένη=καλούμενη, τὸ καλεόμενον=καλούμενον.

Ὅμοίως κλίνονται τὰ ρήματα: φιλοῦμαι, τιμωροῦμαι, κινῶμαι, βοηθοῦμαι, ποιοῦμαι, ἀδικοῦμαι κ. ἄλλ.

Παρατηρήσεις. Τὰ ρήματα ἀρκοῦμαι, τελοῦμαι καὶ καλοῦμαι πρὸ τοῦ χρονικοῦ χαρακτηῖρος θ παίρνουν σ' π.χ. ἠρκέσθην, ἐτελέσθην, ἐκαλέσθην.

Ἄσκησις. Νὰ κλίνετε τὸ ρῆμα: θρηνοῦμαι.

53. γ' Συνηρημένα εἰς ὦ=ῶ.

Τὰ ρήματα τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν λαμβάνουν συνήθως τὴν κατάληξιν ὶνω καὶ τοιουτοτρόπως γίνονται βαρύτερα' π.χ. δηλόω-ῶ=δηλώνω, ἐρημόω-ῶ=ἐρημώνω.

Θέμα. Ὅφειλομεν νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας, διότι εἰς αὐτοὺς χρεωστῶμεν τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ὅμοίως πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας, διότι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδαξεν: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὅ,τι πρόκειται νὰ πράξης, μὴ τὸ προλέγης' διότι ἐὰν ἀποτύχης θὰ περιγελασθῆς. Χθὲς ἐτελέσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν πεσόντων κατὰ τὰς τελευταίας μάχας. Σήμερον ἐπειδὴ ἠτάκτησα, μὲ ἐκάλεσεν ὁ διδασκαλός μου καὶ μὲ ἐπέπληξεν. Διότι ὁ ἀτακτῶν μαθητῆς τιμωρεῖται. Κατὰ τὸν τελευταῖον διαγωνισμόν ἔγραψα πολὺ καλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἐπηνέθην ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μου.

Νὰ ἀναγνωρίσητε τὰ συνηρημένα ρήματα εἰς τὰς ἀνωτέρω φράσεις.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ

Τὸ ἐτυμολογικὸν μᾶς διδάσκει περὶ τῶν ἐτύμων, δηλ. περὶ τῶν ριζῶν τῶν διαφόρων λέξεων καὶ κυρίως μᾶς διδάσκει 1) πῶς σχηματίζονται αἱ ἀπλαῖ λέξεις καὶ 2) πῶς αἱ ἀπλαῖ λέξεις ἐνώνονται καὶ σχηματίζουν τὰς συνθέτους λέξεις. Ἐπομένως τὸ ἐτυμολογικὸν διαιρεῖται εἰς δύο, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν.

Α΄ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

§4. Πρωτότυποι καὶ παράγωγοι λέξεις.

δίκη, δικάζω, δικαστής, δικαστήριον, δικαστικὸς

Ἄπο τὴν ρίζαν (θέμα) τῆς λέξεως δίκη (δικ-) παράγονται ὅλαι αἱ παραπάνω λέξεις, δικάζω, δικαστής κ.λ.π. Ἡ λέξις δίκη ἀπὸ τὴν ὁποίαν παράγονται αἱ ἄλλαι λέξεις, λέγεται **πρωτότυπος**, ἢ δὲ λέξις δικάζω, δικαστής κ.λ.π. ἢ ὁποῖα παράγεται ἀπὸ τὴν λέξιν δίκη, λέγεται **παράγωγος**. Διακρίνομεν λοιπὸν τὰς ἀπλᾶς λέξεις εἰς δύο κατηγορίας: **πρωτοτύπους** καὶ **παραγώγους**.

Αἱ παράγωγοι λέξεις εἶναι οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα καὶ ἐπιρρήματα.

§5. I. Παράγωγα οὐσιαστικά.

τόξον—τοξότης, σοφός—σοφία, γράφω—γραφεύς

Τὰ παράγωγα οὐσιαστικά παράγονται ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά, ἀπὸ ἐπίθετα καὶ ἀπὸ ρήματα διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὸ τέλος τοῦ θέματος διαφόρων παραγωγικῶν καταλήξεων ἀναλόγως τῆς σημασίας των.

α' Ουσιαστικά από άλλα ουσιαστικά.

Αυτά είναι:

1. Ὑποκοριστικά.

ἄνθρωπος=άνθρωπίσκος (=μικρός	κύων—κυνάριον
παῖς—παιδίσκη ἄνθρωπος)	ρύαξ—ρυάκιον
πόλις—πολίχνη	ἄλσος—ἀλσύλλιον
πύλη—πυλῖς	κόρη—κοράσιον
ξίφος—ξιφίδιον	ζῶον—ζωῦφιον

Τὰ παραπάνω οὐσιαστικά παριστάνουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φανερώνει τὸ πρωτότυπον ὡς **μικρόν**, εἴτε διότι εἶναι πραγματικῶς μικρόν, εἴτε χαϊδευτικῶς ἢ περιφρονητικῶς καὶ λέγονται **ὕποκοριστικά**. Συνήθεις καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι: -ίσκος, -ίσκη, -ίχνη, -ίς, -ίδιον, -άριον, -ιον, -ύλλιον, -άσιον, -ύφιον.

Σημείωσις 1η. Μερικὰ ὑποκοριστικά ἔχασαν τὴν σημασίαν τῆς μικρότητος καὶ ἔγιναν ἰσοδύναμα μὲ τὰ πρωτότυπα: βιβλίον—βίβλος, θηρίον=θήρ, ὄριον=ὄρος.

Σημείωσις 2α. Ἀπὸ τὰ λήγοντα εἰς -ιον ὄσα μὲν εἶναι ὑπερτισύλλαβα προπαροξύνονται: ρυάκιον, ἀνθρώπιον· ὄσα εἶναι τρισύλλαβα, ἂν μὲν ἔχουν τὴν προπαραλήγουσαν μακρὰν (φύσει ἢ θέσει) παροξύνονται: παιδίον, θηρίον, ἂν δὲ τὴν ἔχουν βραχεῖαν παροξύνονται: ὄριον, κτένιον.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε ὑποκοριστικά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά: κῆπος, θύρα, ναός, οἰκία, μάχαιρα, νεανίας, δένδρον, λόγος, νέφος, πῖναξ.

2. Μεγεθυντικά.

κεφαλή—κεφάλας, μέτωπον—μετωπίας, χεῖλος—χειλαρᾶς.

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ παριστάνουν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ πρωτότυπον ὡς πολὺ μεγάλο καὶ λέγονται **μεγεθυντικά**.

3. Πατρωνυμικά.

Γρηγόριος—Γρηγοριάδης (=υἱός ἢ ἀπόγονος τοῦ Γρηγορίου)	
Βασίλειος—Βασιλειάδης	Ἰωάννης—Ἰωαννίδης
Πηλεὺς Πηλειδης	Χαράλαμπος—Χαραλαμπόπουλος

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερώνουν τὸν υἱὸν ἢ τὸν ἀπόγονον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον δηλώνει τὸ πρωτότυπον καὶ λέγονται **πατρωνυμικά**.

Συνηθέστεραι καταλήξεις αὐτῶν εἶναι: -άδης, -είδης, -ίδης, -πουλος.

4. Ἐθνικά.

Ὕδρα—Ὕδραϊος	Πάτριαι—Πατραῖος (Πατρινός)
Μεσολόγγιον—Μεσολογγίτης	Ψαρά—Ψαριανός
Ἄγγλια—Ἄγγλος	Ἑλλάς—Ἕλληνας
Ἀμερικὴ—Ἀμερικανός	Γαλλία—Γάλλος

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερόνουν τὸν καταγόμενον ἀπὸ μίαν χώραν ἢ πόλιν ἢ τόπον ἐν γένει, τὸν ὁποῖον τόπον δηλώνει τὸ πρῶτότυπον καὶ λέγονται **ἔθνικά**.

Συνηθεῖς καταλήξεις αὐτῶν εἶναι:

- 1) -ιος θηλ. -ια· Κορίνθιος—Κορινθία, Πύργιος—Πυργία
- 2) -εύς. Μεγαρεύς, Λαμειεύς,
- 3) -άτης -ιάτης· Τεγεάτης, Γυθεάτης, Σπαρτιάτης
- 4) -ήτης -ίτης -ώτης· Αἰγινήτης, Μεσολογγίτης, Βολιώτης, Λαυριώτης.
- 5) -ος· Ἀθηναῖος, Πατραῖος, Ἰταλός, Γερμανός.
- 6) -ανός -ηνός· Ἀσιανός, Συριανός, Λαμψακηνός.

Ἀσκήσις. 1) Νὰ σχηματίσετε πατρωνικά ἀπὸ τὰ ὀνόματα: Δημήτριος, Ἡρακλῆς, Γεώργιος, Θεόδωρος, Κωνσταντῖνος, Πέτρος.

2) Νὰ σχηματίσετε ἔθνικά ἀπὸ τὰ ὀνόματα: Καλάμα, Πειραιεύς, Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Ἄρτα, Ἀγρίνιον, Αἰτωλικόν, Χανιά, Τρίπολις, Μακεδονία, Ἡπειρος, Ἄγγλια, Ἑλβετία, Κίνα, Ρωσία.

5. Τοπικά.

α) γραφεύς—γραφεῖον, διδάσκαλος—διδασκαλεῖον, βαφεύς—βαφεῖον, ἰατρός—ἰατρεῖον.

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερόνουν τὸν τόπον, ὅπου ὑπάρχει τὸ σημαίνονον ὑπὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἐκ τοῦ ὁποῖου παράγονται, καὶ λέγονται **τοπικά**. Κατὰλήξεις αὐτῶν εἶναι -ειον.

β) ἄμπελος—ἄμπελών, ὄρνις—ὄρνιθών, ἔλαια—ἔλαιών, στρατός—στρατιά, μύρμηξ—μυρμηκία.

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ σημαίνουν τὸν τόπον, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια φανερόνουν τὸ οὐσιαστικόν, ἐκ τοῦ ὁποῖου παράγονται, καὶ λέγονται **περιεκτικά**· π.χ. ἔλαιών=πολλαὶ ἔλαιαι. Κατὰλήξεις αὐτῶν εἶναι -ών καὶ -ιά.

Ἀσκήσις. Νὰ σχηματίσετε τοπικά ἢ περιεκτικά ἀπὸ τὰ ὀνόματα: ἄρτοποιός, παντοπώλης, ταχυδρόμος, εἰρηνοδίκης, κουρεύς, δάφνη, περισσότερά, καστανέα, νεοσσός.

β' Ουσιαστικά από επίθετα.

σοφός—σοφία

δίκαιος—δικαιοσύνη

εὔνους—εὔνοια

σώφρων—σωφροσύνη

ἐπιμελής—ἐπιμέλεια

βραδύς—βραδύτης

Τὰ ἐξ ἐπιθέτων παραγόμενα οὐσιαστικά εἶναι ὅλα ἀφηρημένα καὶ ἔχουν τὰς ἐξῆς καταλήξεις· -ιά, -ιά (-οια, -εία)· οὐσύνη (-ωσύνη), -της.

Σημείωσις 1η. Μερικῶν ἐπιθέτων τὸ θηλυκὸν εἶναι καὶ ἀφηρημένον οὐσιαστικὸν ὅπως εἶναι ἢ μὲ ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου· π.χ. αἷτιος (αἷτία), οὐσ. ἢ αἷτία, ἄξιος (ἄξία) οὐσ. ἢ ἄξία, ἐχθρὸς (ἐχθρα) οὐσ. ἢ ἐχθρα, θερμὸς (θερμή), οὐσ. ἢ θέρμη.

Σημείωσις 2α. Τὰ εἰς -οσύνη γράφονται μὲ ο μὲν, ὅταν πρὸ τοῦ ο ὑπάρχη μακρὸν φωνῆεν, μὲ ω δὲ ὅταν ὑπάρχη βραχὺ φωνῆεν· π.χ. δικαιοσύνη, ἱερωσύνη.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε οὐσιαστικά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα: κακός, φίλος, εὐγενής, ἀληθής, βοηθός, ἐνεργός, εὔρους (πλατύς), νέος, γλυκός, ταχύς, βαρύς, μεγαλόφρων, ταπεινόφρων, σπουδαῖος, ἀρχαῖος.

γ' Οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα.

Τὰ οὐσιαστικά, ποῦ παράγονται ἀπὸ ρήματα φανερώουν:

1. Τὸ πρόσωπον ποῦ ἐνεργεῖ. Συνηθέστεραι καταλήξεις αὐτῶν εἶναι: -εύς, -της, -τηρ, -τωρ καὶ -ος.

γράφω—γραφ-εύς, δικάζω—δικασ-τής, καλῶ—κλη-τήρ, εἰσπράττω—εἰσπράκ-τωρ, τρέφω—τροφ-ός.

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν εἰς -τηρ φανερώουν τὸ ὄργανον· π.χ. ζώνη—ζωστήρ, νίπτω—νιπτήρ, λούω—λουτήρ, καίω—καυτήρ κ.λ.π.

Ἄσκησις. Σχηματίσατε οὐσιαστικά ἀπὸ τὰ ρήματα: ἐργάζομαι, κουρεύω, ἐνοικιάζω, πωλῶ, μελετῶ, κυβερνῶ, γυμνάζω, λέγω, αὐλῶ.

2. Ἐνέργειαν. Συνηθεῖς καταλήξεις αὐτῶν εἶναι: -α, -η, -ος, -ία (-εία), -μός, -σις, -ις.

χαίρω—χα-ρά, τρέπω—τροπ-ή, λέγω—λόγ-ος, κολακεύω—κολακ-εία, ὀδύρομαι—ὀδυρ-μός, λύω—λύσ-ις, πράττω—(πραγ-σις) πρᾶξις, δηλῶ—δήλω-σις.

3. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας. Συνηθεστάτη κατάληξις αὐτῶν εἶναι ἢ -μα καὶ σπανίως ἢ -ος.

γράφω—γράμ-μα, ποιῶ—ποίη-μα, ψεύδομαι—ψευδ-ος.

Σημείωσις. Τὰ εἰς -μα ἔχουν τὴν παραλήγουσαν μακράν: π.χ. βῆμα, ποίημα, πῶμα, κρῖμα, θῦμα.

4. Τὸ ὄργανον. Συνήθης κατάληξις αὐτῶν εἶναι: -τήριον· κλαδεύω=κλαδευ-τήριον, ποτίζω—ποτισ-τήριον.

5. Τὸν τόπον. Καταλήξεις αὐτῶν εἶναι: -τήριον καὶ -ειον· δικάζω—δικασ-τήριον, καπνίζω—καπνισ-τήριον, βάφω—βαφ-εῖον.

Θέμα. Τίποτε δὲν κατορθώνεται χωρὶς ἄσκησιν. Ὁ Διονύσιος ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν ὑπερηφανεύετο περισσότερο διὰ τὰ ποιήματά του παρά διὰ τὰ κατορθώματά του. Ὁ ἐξάδελφός μου Δημήτριος διωρίσθη γραφεὺς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἐκαστος μαθητῆς πρέπει νὰ ὑποβάλη δήλωσιν περὶ τῆς κατοικίας του. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔγινε σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς τοῦ κόσμου.

Νὰ εὑρετε ὅλα τὰ παράγωγα οὐσιαστικά ἀπὸ ῥήματα καὶ νὰ γράψετε τί φανερώνει ἕκαστον.

§6. Β' Παράγωγα ἐπίθετα.

λίθος—λίθινος λάμπω—λαμπρὸς χθές—χθεσινὸς

Τὰ ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα, ῥήματα καὶ ἐπιρρήματα.

α' Ἐπίθετα ἀπὸ ὀνόματα.

ξύλον—ξύλιος	καῦσις—καύσιμος
χαλκός—χάλκινος	σκοτός—σκοτεινός
οὐρανός—οὐράνιος	ἀπάτη—ἀπατηλός
φύσις—φυσικός	λύπη—λυπηρὸς
φθινόπωρον—φθινοπωρινός	ῥώμη—ῥωμαλέος

Τὰ ἐπίθετα ποὺ γίνονται ἀπὸ οὐσιαστικά φανερώνουν ὕλην, ἀφθονίαν, χρόνον κ.λ.π.

1) Ὅσα φανερώνουν ὕλην ἢ χρῶμα ἔχουν καταλήξεις -εος (οὐς) καὶ -ινος· π.χ. χρύσε-ος (χρυσός) = χρυσοῦς, πορφύρ-εος (πορφύρα) = πορφυροῦς, (λίθος) λίθινος, (ξύλον) ξύλινος.

2) Ὅσα φανερώνουν μέτρον ἢ χρόνον ἔχουν καταλήξεις -αῖος, -ιαῖος, -ήσιος, -ινός, -ερινός· π.χ. (πῆχυς) πηχυ-αῖος, (σπιθαμῆ) σπιθαμ-ιαῖος, (ἔτος) ἐτ-ήσιος, (ἡμέρα) ἡμερ-ήσιος, (θέρος) θερ-ινός, (χειμῶν) χειμ-ερινός.

3) Ὅσα φανερώνουν ἀφθονίαν ἔχουν καταλήξεις -εις, (γεν-εντος), -όεις, -νός, -εινός, -λός, -ηλός, -λέος κ.λ.π., π.χ. (χάρις)

χαρίεις-εντος, (άστήρ) άστερ-όεις, (σιγή) σιγα-νός, (όρος) όρ-ει-νός, (σιωπή) σιωπη-λός, (ύψος) ύψη-ηλός, (ψώρα) ψωρα-λέος κλπ.

Άσκησης. Νά σχηματίσετε επίθετα από τά ούσιαστικά σίδηρος, μάρμαρον, γύψος, άγορά, χρήσις, πόλεμος, φώς, άμαρτία, ύψος, φθός, ημέρα, χειμών, Ξαρ, θέρος, δίψα, δειλία.

β' 'Επίθετα από ρήματα.

γράφω—γραπτός	λάμπω—λαμπρός
θαυμάζω—θαυμαστός	άμύνομαι άμυντικός
άφαιρώ—άφαιρετέος	σώζω—σωτήριος
προπληρώνω—προπληρωτέος	ψεύδομαι—ψευδής
φεύγω—φυγάς	νοώ—νοήμων

Τά επίθετα, πού παράγονται από ρήματα, έχουν συνήθως καταλήξεις -ος, -ας, -ης και -μων και φανερώνουν ενέργειαν ή κλίσιν προς κάτι. Τά εις -τός λήγοντα ρηματικά επίθετα σημαίνουν εκείνον, ό όποιος δύναται ή είναι άξιος νά πάθη κάτι· π.χ, βατός δρόμος=ό δρόμος, πού δύναται νά πατηθῆ· θαυμαστός=έκείνος, πού άξιζει νά θαυμάζεται.

Τά εις -τέος λήγοντα ρηματικά επίθετα σημαίνουν ότι όφείλει (πρέπει) τις νά πάθη κάτι· π.χ. ένοίκιον προπληρωτέον= ένοίκιον, πού πρέπει νά προπληρωθῆ· διαιρετέος=έκείνος πού πρέπει νά διαιρεθῆ.

Άσκησης. Σχηματίσατε επίθετα από τά ρήματα: μειγνύω, διαβαίνω, προσθέτω, πολλαπλασιάζω, έλεώ, ώφελώ, μάχομαι, τέρπω κινώ, θάλλω.

γ' 'Επίθετα από έπιρρήματα.

όπισθεν—όπίσθιος	πρωϊ—πρωϊνός
μακράν—μακρινός	πέρυσι—περυσινός

Τά επίθετα αυτά φανερώνουν συνήθως τόπον ή χρόνον και έχουν καταλήξεις -ιος και -ινός.

Άσκησης. Σχηματίσατε επίθετα από τά έπιρρήματα: πρόσθεν, σήμερα, χθές, έφέτος.

57. Γ' Παράγωγα ρήματα.

τιμή—τιμώ	ύγιής—ύγιαίνω
πόνος—πονώ	λαμπρός—λαμπρύνω
βασιλεύς—βασιλεύω	χωρίς—χωρίζω
ήσυχος—ήσυχάζω	άλαλά—άλαλάζω

Τὰ ρήματα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα (οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα), ἐπιρρήματα καὶ ἐπιφωνήματα καὶ ἔχουν μεταβατικήν ἢ ἀμετάβατον σημασίαν.

Ἄσκησις. Νὰ σχηματίσετε ρήματα ἀπὸ τὰς λέξεις: νίκη, δόξα, δίκη, ἵππεύς, κουρεύς, κόλαξ, ὀξύς, βραδύς, ἀσθενής, εὐτυχής, ἔτοιμος, θερμός, ἐγγύς, δίχα, γαῦ.

38. Α' Παράγωγα ἐπιρρήματα.

Τὰ παράγωγα ἐπιρρήματα γίνονται ἀπὸ ὀνόματα (οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα), ἀντωνυμίας, ρήματα καὶ ἄλλα ἐπιρρήματα. Φανερώνουν δὲ

α) **Τόπον** καὶ λέγονται **τοπικά**. Γίνονται ἀπὸ οὐσιαστικά, ἀντωνυμίας καὶ ἐπιρρήματα.

οἶκος—οἶκοθεν (=ἀπὸ τὸν οἶκον)

ἄλλος—ἄλλοθεν (=ἀπὸ ἄλλο μέρος)

ἐκεῖ—ἐκεῖθεν (=ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος)

β) **Τρόπον** καὶ λέγονται **τροπικά**. Γίνονται ὅπῃ ἐπίθετα καὶ ρήματα καὶ λήγουν εἰς -ως, -ην καὶ -τί.

ἄδικος—ἀδίκως τρέχω—τροχάδην

ἀληθής—ἀληθῶς βαδίζω—βάδην

βαρὺς—βαρέως ὀνομάζω—ὀνομαστί

ἐλληνίζω—ἐλληνιστί

γ) **Ποσὸν** καὶ λέγονται **ποσοτικά**. Γίνονται ἀπὸ ἐπίθετα, ἀριθμητικά ἢ καὶ ἀντωνυμίας καὶ λήγουν εἰς -άκις.

πολύς—πολλάκις πέντε—πεντάκις

ὀλίγος—ὀλιγάκις ὅσος—ὀσάκις (= ὅσας φορές)

δ) **Χρόνον** καὶ λέγονται **χρονικά**. Γίνονται ἀπὸ ἀντωνυμίας διὰ τῆς προσθήκης τοῦ -τε.

ἄλλος—ἄλλοτε

ἕκαστος—ἐκάστοτε

Ἄσκησις. Σχηματίσατε ἐπιρρήματα ἀπὸ τὰς λέξεις: ἄνω, ἐγγύς, μακράν, δίκαιος, εὐγενής, βαθύς, ἄμισθος, τόσον, ὅσον, πρόθυμος, ἔσω, ἔξω.

Β' ΣΥΝΘΕΣΙΣ

Καθὼς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ συλλαβῶν (σελ. 7) αἱ λέξεις εἶναι ἀπλαῖ ἢ σύνθετοι. Αἱ σύνθετοι λέξεις γίνονται ἀπὸ τὰς ἀπλαῶς λέξεις· π.χ. προσ-καλῶ—προσκαλῶ, μελάνη-δο-

χειον=μελανοδοχειον. Ἡ πρώτη ἀπλή λέξις (πρὸς, μελάνη) λέγεται πρῶτον συνθετικόν, ἡ δὲ δευτέρα (καλῶ, δοχειον) δευτερον συνθετικόν.

59. Πρῶτον συνθετικόν

Τὸ πρῶτον συνθετικόν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ὄνομα (οὐσιαστικόν ἢ ἐπίθετον), ἢ ρῆμα ἢ ἄκλιτον.

1. Ὄνομα ὡς πρῶτον συνθετικόν.

α) Τὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα ὡς πρῶτα συνθετικά ἢ φυλάττουσιν καθαρὸν τὸ θέμα π.χ. ἀγορα-νόμος, νικη-φόρος, ἢ συνηθέστερον τὸ τρέπουν εἰς -ο: π.χ. ὕλο-τόμος, φωνο-γράφος.

Σημ. Τὸ ὄνομα γῆ ἐν συνθέσει ἢ μένει ἀμετάβλητον, π.χ. γήλοφος, γήπεδον, ἢ μεταβάλλεται εἰς γεω- ἢ γαιο- π.χ. γεω-μέτρης, γεω-γράφος, γαιο-κτῆμων, γαι-άνθραξ.

β) Τὰ δευτερόκλιτα ὀνόματα ἢ φυλάττουσιν τὸ θέμα, π.χ. νομο-θέτης, λογο-γράφος, ἢ τὸ τρέπουν εἰς ἦ π.χ. θανατηφόρος.

Σημ. Τὰ ἐπίθετα καλὸς καὶ ἄρτιος ὡς α' συνθετικά γίνονται καλλι- καὶ ἄρτι- π.χ. καλλι-γράφος, ἄρτι-μελής.

γ) Τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα, ἂν μὲν εἶναι φωνηεντόληκτα, φυλάττουσιν συνήθως τὸ θέμα π.χ. ταξι-άρχος, ταξι-θέτης, βουκόλος, ναύ-κληρος, ἂν δὲ εἶναι συμφωνόληκτα τὸ τρέπουν συνήθως εἰς -ο π.χ. παιδο-νόμος, νυκτο-φύλαξ, πατρο-κτόνος, λιμένο-φύλαξ, τειχο-ποιός.

Σημ. Τὰ ὀνόματα πῦρ καὶ ὕδωρ γίνονται πυρ-, πυρι-, πυρο- καὶ ὕδατ-, ὕδρο-, ὕδρ- π.χ. πυρ-φόρος, πυρ-πολῶ, πυρι-φλεγῆς, πυρο-σβέστης, ὕδατ-αποθήκη, ὕδρο-πότις, ὕδρο-φόρος, ὕδρ-αγωγεῖον, ὕδρ-ατμός.

δ) Τῶν ἐπιθέτων ὡς πρῶτον συνθετικόν λαμβάνεται τὸ θέμα τοῦ ἀρσενικοῦ, ἔστω καὶ ἂν τὸ δευτερον συνθετικόν εἶναι γένους θηλυκοῦ π.χ. (ἄκρα-πόλις) ἀκρόπολις, (μεγάλη-πόλις) Μεγαλόπολις, (θερμαί-πύλαι) Θερμοπύλαι.

Σημ. 1. Τὸ τελικόν φωνῆεν τοῦ α' συνθετικοῦ ἀποβάλλεται πρὸ φωνηέντιος π.χ. λοχ-αγός, χορ-ηγός.

Σημ. 2. Τὸ ἐπίθετον πᾶς γίνεται παν- π.χ. παν-σέληνος, πάν-σοφος.

ε) Τὰ ἀριθμητικά εἰς, δύο, τρεῖς, τέσσαρες, ὅταν εἶναι α' συνθετικά, γίνονται μονο-δι-, τρι-, τετρα- π.χ. μονό-χειρ, δι-πτερος, τρί-πους, τετρα-ετής.

Ἄπὸ τοῦ διακόσια καὶ ἄνω λαμβάνουν ο' πεντακοσιό-δραχμον, χιλιό-μετρον.

2. Ρήμα ως πρώτον συνθετικόν.

Όταν τὸ α' συνθετικὸν εἶναι ρῆμα, τὸ δὲ β' ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, τότε τὸ θέμα τοῦ ρήματος δὲν μεταβάλλεται· π.χ. πειθ-αρχῶ, φθιν-όπωρον, ἐχ-έγγυον. Όταν ὁμοῦς τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον, τότε τὸ θέμα τοῦ ρήματος προσλαμβάνει ἓνα ι ἢ ε ἢ ο' π.χ. ἀρχ-ι-τέκτων, ἐχ-έ-φρων, φυγ-ό-δικος, λιπ-ο-τάκτης.

3. Ἄκλιτον ὡς πρώτον συνθετικόν.

Αἱ ἄκλιτοι λέξεις, πού τίθενται ὡς πρώτον συνθετικὸν εἶναι:

α) Προθέσεις π.χ. προ-λέγω, κατα-γράφω, συγ-γενής, σύμφωνος, σύν-τροφος.

β) Ἐπιρρήματα π.χ. ἐξώ-θυρα, αἰεί-μνηστος, ὀπισθο-φυλακή, ἐνδό-μυχος.

γ) Ἀχώριστα μόρια, δηλ. μερικαὶ λέξεις αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν μόνον ἐν συνθέσει ὡς πρώτα συνθετικὰ καὶ ποτὲ μόναι των. Αἱ λέξεις αὗται εἶναι:

1) Τὸ στερητικὸν α (πρὸ φωνήεντος αν-) π.χ. ἄ-τιμος, ἄ-κακος, ἄ-τυχής, ἀν-άξιος, ἀν-αμάρτητος, (ἐξαιροῦνται, δηλ. δὲν ἔχουν ν, τὰ ἄοπλος, ἄυλος, ἄυπνος, ἀήττητος).

2) Τὸ εὔ (=καλῶς) π.χ. εὖ-τυχής, εὖ-γενής, εὖ-ἄερος.

3) Τὸ δυσ (=κακῶς) π.χ. δυσ-τυχής, δύσ-βατος, δύσ-μορφος, δύσ-λυτος.

4) Τὸ ἡμι (=ἡμισυς) π.χ. ἡμί-ονος, ἡμι-τελής, ἡμι-σφαίριον, ἡμι-θεος.

5) Τὸ ὁμο (=μαζὺ) π.χ. ὁμό-θηρσκος, ὁμόγλωσσος, ὁμό-τιμος.

6) Τὸ τηλε (=μακρὰν) π.χ. τηλε-γραφος, τηλε-φωνον.

Ἀσκήσεις. 1) Σχηματίσατε σύνθετα μὲ α' συνθετικὰ τὰς κάτωθι λέξεις: σχολή, ἀρχεῖον, δόξα, ὕδωρ, πῦρ, κακός, λευκός, τρίς, φίλος, ἀήρ, δάσος, θάνατος, ψεῦδος.

2) Νά ἀναλύσετε εἰς τὰ δύο συνθετικὰ των μέρη τὰς κάτωθι λέξεις: εὐἄερος, εὐελπις, εὐήλιος, εὐμορφος, εὐπιστος, εὐγένεια, εὐσέβεια, δυσνόητος, δυσκίνητος, δυσύλλαβος, δισέγγονος, δίφυλλος, τριφύλλιον, καλλιτέχνης, καλλιγραφία, καλλιεργῶ, ἀρχίατρος, ἀρχιστράτηγος, ἡμιθανής, ἡμίονος, ἡμίκλειστος.

Μεταβολαὶ τοῦ ν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σὺν κατὰ τὴν σύνθεσιν.

ἐν-πίπτω=ἐμπίπτω

σὺν-πολίτης=συμπολίτης

ἐν-βάλλω=ἐμβάλλω

σὺν-βαίνω=συμβαίνω

ἐν-φαίνομαι=ἐμφαίνομαι

σὺν-φύομαι=συμφύομαι

ἐν-ψυχῆ=ἐμψυχος

σὺν-ψηφίζω=συμψηφίζω

1) Τὸ ν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σὺν πρὸ τῶν χειλικῶν καὶ τοῦ ψ τρέπεται εἰς μ.

ἐν-κλείω=ἐγκλείω

συν-κρούω=συγκρούω

ἐν-γραφῆ=ἐγγραφῆ

συν-γράφω=συγγράφω

ἐν-χώρα=ἐγχώριος

συν-χέω=συγχέω

2) Πρὸ τῶν οὐρανικῶν τρέπεται εἰς γ.

συν-δέω

ἐν-δύομαι

συν-τάσσω

συν-θέτω

3) Πρὸ τῶν ὀδοντικῶν μένει ἀμετάβλητον.

ἐν-μένω=ἐμμένω συν-λέγω=συλλέγω συν-ράπτω=συρράπτω.

4) Πρὸ τῶν ὑγρῶν καὶ τοῦ μ ἀφομοιοῦται πρὸς αὐτά, πλὴν τοῦ ν τῆς προθέσεως ἐν πρὸ τοῦ ρ καὶ σ' π.χ. ἐν-ρινον, ἐν-σημον.

5) Τὸ ν τῆς σὺν πρὸ τοῦ σ ἀφομοιοῦται πρὸς αὐτό, ἐὰν ἀκολουθῆ φωνῆεν' π.χ. συν—σίτιον=σουσίτιον, σὺν—σῶμα = σύσσωμος' ἀλλ' ὅταν ἀκολουθῆ σύμφωνον, ἀποβάλλεται' π.χ. σὺν—στέλλω=συστέλλω. Ἐπίσης πρὸ τοῦ ζ ἀποβάλλεται' π.χ. σὺν—ζῶ=συζῶ, σὺν—ζητῶ=συζητῶ.

Ἄσκησις. Σχηματίσατε συνθέτους λέξεις ἐνώνοντες ἀνά δύο εἰς μίαν' ἐν-βαίνω, ἐν-γράφω, ἐν-καταλείπω, συν-χωρῶ, συν-μαθητής, συν-βαδίζω, συν-κάτοικος, σὺν-λόγος, συν-ζήτησις, συν-στολή, συν-λαμβάνω.

60. Β'. Δεύτερον συνθετικόν.

Καὶ τὸ δεύτερον συνθετικόν μπορεῖ νὰ εἶναι ὄνομα (οὐσιαστικόν ἢ ἐπίθετον) ἢ ρῆμα ἢ ἄκλιτον.

1. Ὀνομα ὡς δεύτερον συνθετικόν.

α) π.χ. ἄρμα-ἄμαξα=ἀρμάμαξα ἔξω-θύρα=ἐξώθυρα
 ξίφος-μάχαιρα=ξιφομάχαιρα ὀπισθεν-φύλαξ=ὀπισθοφύλαξ
 ἵππος-δρόμος=ἵππόδρομος

Ὡστε ὅταν τὸ β' συνθετικόν εἶναι ὄνομα οὐσιαστικόν καὶ

ὀλόκληρος ἢ σύνθετος λέξις ἀποτελεῖ οὐσιαστικόν, τότε τὸ β' συνθετικὸν συνήθως μένει ἀμετάβλητον.

β) π.χ. (α-ὑπνος) ἄυπνος, (παν-δημος) πάνδημος, (μακρο-χειρ) μακρόχειρ.

᾿Ωστε ὅταν τὸ β' συνθετικὸν εἶναι οὐσιαστικὸν καὶ ὀλόκληρος ἢ σύνθετος λέξις ἀποτελεῖ ἐπίθετον, τότε τὸ β' συνθετικὸν μένει ἀμετάβλητον.

γ) π.χ. (πολυ-μηχανή) πολυμήχανος, (α-σῶμα-τος) ἀσώματος, (παρά-θάλασσα) παραθαλάσσιος, (πολύ-τέλος) πολυτελής, (πολύ-πράγμα) πολυπράγμων, (ἀ-κτῆμα) ἀκτῆμων, (ἀ στερητικὸν) ἀνήρ—ἄνανδρος, (ἀ-φρῆν) ἄφρων.

᾿Ωστε ὅταν τὸ β' συνθετικὸν εἶναι ὄνομα οὐσιαστικὸν καὶ ὀλόκληρος ἢ σύνθετος λέξις ἀποτελεῖ ἐπίθετον, τότε τὸ β' συνθετικὸν μετασχηματίζεται κατὰ τὰ ἐπίθετα εἰς -ος -ιος -ης -ων.

2. Τὸ ἐπίθετον ὡς δεῦτερον συνθετικόν.

Π. χ. εὖ-πιστος = εὐπιστος πᾶν-σοφός = πάνσοφος
 ἄ γνωστός = ἄγνωστος φίλος-ἀληθής = φιλαλήθης

᾿Ωστε τὸ ἐπίθετον ὅταν εἶναι β' συνθετικὸν δὲν μεταβάλλεται.

3. Ρῆμα ὡς δεῦτερον συνθετικόν.

α) Π. χ. κατὰ-βάλλω = καταβάλλω διὰ-γράφω = διαγράφω
 ἀπό-ρίπτω = ἀπορρίπτω ἐξ-έρχομαι = ἐξέρχομαι

᾿Ωστε ὅταν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι πρόθεσις, τὸ δὲ β' ρῆμα, τότε ὅλη ἢ σύνθετος λέξις δὲν μεταβάλλεται.

β) Π. χ. ἵππος-τρέφω = ἵπποτρόφος
 ἄρτος-πῶλῶ = ἄρτοπώλης
 θεός-σέβομαι = θεοσεβής

᾿Ωστε ὅταν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι ὄνομα καὶ τὸ β' ρῆμα, τότε ὀλόκληρος ἢ σύνθετος λέξις γίνεται ὄνομα καὶ λαμβάνει διαφόρους καταλήξεις, -ος, -ης (γεν. ου) -ης (γεν. ους) κ.λ.π.

4. ᾿Ακλιτον ὡς δεῦτερον συνθετικόν.

Π. χ. σύν-ἄμα—συνάμα ὑπέρ-ἄνω = ὑπεράνω

᾿Ωστε ὅταν τὸ δεῦτερον συνθετικὸν εἶναι ἄκλιτον μένει ἀμετάβλητον.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1) "Όταν τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ ρ τὸ δὲ πρῶτον τελειώῃ εἰς βραχὺ φωνῆεν, διπλασιάζεται τὸ ρ' π. χ. ἀπο-ρίπτω=ἀπορρίπτω, ἐπί-ρῆμα=ἐπίρρημα, ἀπό-ρητὸς=ἀπόρρητος. (Ἐξαιροῦνται τὸ εὖρωστος καὶ εὖρυθμος).

2) "Αν τὸ β' συνθετικὸν εἶναι τὰ ὄροφος, ὄλεθρος, ὀμαλός, ὀδύνη, ὄνομα καὶ ὄρυχεῖον, τὸ ἀρχικὸν ο τρέπεται εἰς ω' π. χ. μονώροφος, χρυσαρυχεῖον, πανώλεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώδυνος, ἀνώνυμος.

3) Τὰ σύνθετα μὲ β' συνθετικὸν τὸ γῆ ἔχουν κατάληξιν γειος' π. χ. ὑπό-γειος, ἰσό-γειος, ἀνώ-γειος.

"*Δοκῆσις.* Ἀναλύσατε εἰς τὰ συνθετικά των τὰ σύνθετα: θεοσεβής, καλότυχος, φιλόθρησκος, φιλόθρησκος, εὖσωμος, πεντάλεπτον, ζωοκλέπτης, ἔξοδος, εἴσοδος, ἰχθυοπώλης, ἀρχαιολόγος, ἀτμόσφαιρα, ὕδρατμός, ἐπώνυμος, γυμνασιάρχης, ἀγαλματοποιός, σύνδεσμος, σύμφωνος, εὐάρεστος, εὐθυμία, ἀνάξιος.

61. Πολυσύνθετοι λέξεις.

(στρατὸς-ἄγω)-στρατηγός=στρατηγῶ

(εὐ-τύχη)=εὐτυχής=εὐτυχῶ.

(σύν-εἰς-φέρω)=συνεισφέρω

("Ἄρειος πάγος)=Ἄρεοπαγίτης.

Αἱ σύνθετοι λέξεις, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ ἄλλας συνθέτους λέξεις ἢ ἀπὸ ἀπλᾶς λέξεις ἀλλ' ἀποτελοῦσας μίαν ἔννοιαν, λέγονται **πολυσύνθετοι ἢ παρασύνθετοι.**

"*Δοκῆσις.* Ἀναλύσατε εἰς τὰ συστατικά των τὰς πολυσυνθέτους λέξεις: ἀντιπρόεδρος, εὐσυνείδητος, προφητεύω, ουκοφαντῶ, ἐρυθροσταυρίτης, πέμπτοφαλαγγίτης, δημοκρατία.

Τονισμὸς τῶν συνθέτων.

Γενικὸς κανὼν. Τὰ σύνθετα ἀναβιβάζουν τὸν τόνον ὅσον ἐπιτρέπει ἡ λήγουσα, ἀλλ' ὄχι πέραν ἀπὸ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ α' συνθετικοῦ π. χ. φιλό-καλος, φιλό-τιμος, ἄ-γνωστος.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα τῶν ὁποίων τὸ β' συνθετικὸν εἶναι ὄνομα οὐσιαστικόν, τὸ ὁποῖον λήγει εἰς -ά, -ή, -μός, -εὖς, -τής, **τήρ**: ταῦτα τονίζονται ὅπου ὡς ἀπλᾶ, π. χ. (φορά) μισθο-φορά, (βολή) ἀποβολή, (λογισμός) συλλογισμός, (γραφεὺς) συγγραφεὺς.

(ιερεύς) άρχιερεύς, (μαθητής) συμμαθητής, (πλωτήρ) συμπλωτήρ.
 Τά εις -ος σύνθετα, τών όποιών τώ α' συνθετικόν εΐναι θέμα όνόματος, τώ δέ β' συνθετικόν εΐναι θέμα ρήματος, τονίζονται ώς έξης :

α) Τά έχοντα ένεργητικήν σημασίαν εις τήν παραλήγουσαν·
 π.χ. λογο-γράφος = ό γράφων λόγους, λιθο-βόλος = ό ρίπτων λίθους, δαδο-φόρος = ό φέρων δαδα.

β) Τά έχοντα παθητικήν ή άμετάβατον σημασίαν εις τήν προπαραλήγουσαν· π. χ. αυτό-γράφος = ό ύπ' αυτού γραφείς, χειρό-γράφος = ό διά χειρός γεγραμμένος, πρωτό-τοκος = ό πρώτος γεννηθείς.

γ) Έάν όμως τά τοιαύτα σύνθετα έχουν τήν παραλήγουσαν φύσει ή θέσει μακράν, τότε τονίζονται επί τής ληγούσης· π.χ. ναυ-πηγός, άργυρ-αμοιβός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ

1.— Πρότασις.

Μελετώ. Χθές ἔπαιξα. Ὁ Γεώργιος γράφει τὸ μάθημά του.

Μὲ τὰς παραπάνω λέξεις ἐκφράζομεν τρεῖς διαφόρους σκέψεις. Ἡ ἔκφρασις μιᾶς τελείας σκέψεώς μας μὲ μίαν ἢ περισσότεράς λέξεις λέγεται **πρότασις**.

2.— Ὅροι τῆς προτάσεως.

Ὁ Πέτρος παίζει.

Ὁ ἵππος εἶναι ζῷον.

Τὸ δένδρον εἶναι ὑψηλόν.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω προτάσεις βλέπομεν τί κάνει ὁ Πέτρος καὶ τί εἶναι ὁ ἵππος καὶ τὸ δένδρον. Αὐταὶ αἱ τρεῖς λέξεις λέγονται ὑποκείμενον. Λοιπόν. Τὸ πρόσωπον ἢ τὸ ζῷον ἢ τὸ πρᾶγμα, διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος εἰς τὴν πρότασιν, λέγεται **ὑποκείμενον**.

Διὰ νὰ εὐρίσκωμεν τὸ ὑποκείμενον μιᾶς προτάσεως, ἐρωτῶμεν μὲ τὸ **ποῖος**. Τὸ ὑποκείμενον τίθεται πάντοτε εἰς ὀνομαστικὴν πτῶσιν (ὁ Πέτρος, ὁ ἵππος, τὸ δένδρον).

Ἡ λέξις ἢ ὁποῖα φανερώνει τί κάνει ἢ τί εἶναι τὸ ὑποκείμενον, λέγεται **κατηγορούμενον** (παίζει, ζῷον, ὑψηλόν). Τὸ κατηγορούμενον εἶναι ἄλλοτε μὲν ρῆμα, ἄλλοτε δὲ ὄνομα ἐπιθέτου συνήθως, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὸν μὲ ἔννοιαν ἐπιθέτου, ὅπως παραπάνω ὁ ἵππος εἶναι ζῷον.

Διὰ νὰ εὐρίσκωμεν τὸ κατηγορούμενον, ἐρωτῶμεν μὲ τὸ **τί**, (τί εἶναι ἢ τί κάμνει τὸ ὑποκείμενον).

Εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις παρατηροῦμεν ἐπίσης, ὅτι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον συνδέονται ἀναμεταξύ των, Ἡ λέξις, ἢ ὁποῖα συνδέει τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον λέγεται **συνδετικὸν** καὶ εἶναι τὸ ρῆμα **εἶμαι**.

Τὸ ὑποκείμενον, τὸ κατηγορούμενον καὶ τὸ συνδετικὸν λέγονται **ὄροι τῆς προτάσεως**.

Σημ. 1.— Τὸ ὑποκείμενον συνήθως εἶναι οὐσιαστικὸν ἢ προσωπικὴ ἀντωνυμία : Ὁ Πέτρος, ἐγώ, σὺ κλπ. Μπορεῖ ὁμοίως νὰ εἶναι καὶ

ἄλλο μέρος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ ἄρθρον ἐμπρὸς τίθεται ὡς οὐσιαστικόν· π.χ. ὁ ἄτακτος τιμωρεῖται. Ὁ μὲν εἶναι σύνδεσμος. Τὸ καπνίζειν ἀπαγορεύεται. Καὶ δλόκληρος πρότασις τίθεται ὡς ὑποκείμενον· π.χ. ὅστις ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του θυσιάζεται δι' αὐτήν.

Σημ. 2.— Ἐκτὸς τοῦ εἶμαι ὡς συνδετικὰ ρήματα χρησιμεύουν καὶ τὰ ἑξῆς : γίνομαι, ὑπάρχω, καταντῶ, φαίνομαι, ὀνομάζομαι κλπ.

Ἀσκησις. Εὑρετε ἐπὶ τῶν κάτωθι προτάσεων τὸ ὑποκείμενον, κατηγορούμενον καὶ συνδετικόν.

Ὁ Σωκράτης ἦτο σοφός. Ἡ Κέρκυρα εἶναι νῆσος. Ὁ Νικόλαος μελετᾷ. Τὸ ρόδον εὐωδιάζει. Ὁ Γεώργιος εἶναι ἐπιμελής. Ἡ σελήνη λάμπει. Ὁ ἥλιος καίει. Ὁ ὄφις εἶναι ἔρπετόν. Ἡ περὶ εἶναι πρόθεσις. Ἐγὼ μὲν μελετῶ, σὺ δὲ παίζεις. Ὅστις προσέχει εἰς τὸ μάθημα, μανθάνει.

3.— Ἀπλῆ καὶ σύνθετος πρότασις.

Γράφω. Τὸ ρόδον εὐωδιάζει. Ὁ Πέτρος εἶναι ἐπιμελής.

Ἡ πρώτη πρότασις ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ τὸ ρῆμα. Λείπει τὸ ὑποκείμενον, διότι εὐκόλως ἐννοεῖται : γράφω (ἐγώ). Ἡ δευτέρα πρότασις ἔχει δύο λέξεις : τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ρῆμα, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς κατηγορούμενον. Ἡ τρίτη πρότασις ἔχει τρεῖς λέξεις : τὸ ὑποκείμενον, τὸ κατηγορούμενον καὶ τὸ συνδετικόν.

Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ προτάσεις λέγονται **ἀπλαῖ προτάσεις**. Ὅστε ἡ ἀπλῆ πρότασις ἀποτελεῖται κυρίως ὅπῃ δύο συστατικά, τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον, ἢ ἀπὸ ἓν μόνον εἰς τὸ ὁποῖον συνηνώθη τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον.

Ἡ Καλλιόπη εἶναι προσεκτικὴ καὶ φρόνιμη. Ὁ Νικόλαος καὶ ὁ Πέτρος εἶναι συμμαθηταί.

Αἱ προτάσεις αὐταὶ ἔχουν περισσότερα ἀπὸ ἓν ὑποκείμενα καὶ κατηγορούμενα καὶ λέγονται **σύνθετοι**.

Ἀσκησις. Νὰ γράψετε 3 προτάσεις ἀπλαῶ καὶ 3 συνθέτους.

4.— Τὸ ἀντικείμενον.

Ὁ ἵππος τρέχει. Ὁ ὕλοτόμος κόπτει τὸ δένδρον.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν τὸ ρῆμα φανερώνει ἐνέργειαν, ἢ ὁποία παραμένει εἰς τὸ ὑποκείμενον. Ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν φανερώνει ἐνέργειαν, ἢ ὁποία μεταβαίνει εἰς τὴν λέξιν δένδρον. Τὸ πρῶτον ρῆμα (τρέχει) λέγεται ἐνεργητικὸν ἀμετάβατον, τὸ δὲ δεύτερον (κόπτει) ἐνεργητικὸν μεταβατικόν.

Ἡ λέξις εἰς τὴν ὁποίαν μεταβαίνει ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου λέγεται ἀντικείμενον.

Τὸ ἀντικείμενον ἐκφέρεται συνήθως κατὰ αἰτιατικὴν πτῶσιν, σπανίως δὲ κατὰ γενικὴν ἢ μὲ τὴν πρόθεσιν εἰς καὶ αἰτιατικὴν, π.χ. Ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ μου (ἀντικ.). Τὰ τέκνα πρέπει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς γονεῖς (ἀντικ.).

Ὡς ἀντικείμενον χρησιμεύει κυρίως τὸ οὐσιαστικόν, ἀλλὰ καὶ πᾶν μέρος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ ἄρθρον λαμβάνει χαρακτηῖρα οὐσιαστικοῦ, καὶ ὀλόκληρος πρότασις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντικείμενον, π.χ. Ὁ διδάσκαλος ἀγαπᾷ τοὺς ἐπιμελεῖς. Δύναμαι νὰ πράξω ταῦτα. Λέγεις, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ.

Ἀσκησις. Νὰ διακρίνετε τὸ ἀντικείμενον εἰς τὰς κάτωθι προτάσεις. Ὁ γεωργὸς σκάπτει τὸν ἀγρὸν. Πρέπει νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε τὸ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἐχομεν ἀνάγκην χρημάτων. Πρέπει νὰ ἐλεῶμεν τοὺς πτωχοὺς. Αἱ καλαὶ μαθήτρια κτενίζουσι τὴν κόμην των. Πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰ μαθήματά μας.

5.— Προσδιορισμοί.

Ὁ ἐπιμελής μαθητὴς προοδεύει. Ὁ ἀτακτῶν μαθητὴς τιμωρεῖται. Ὁ ἰδικὸς σου θεῖος ἦλθε χθές.

Αἱ ἀνωτέρω προτάσεις ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ ρήματος περιέχουν καὶ ἄλλας λέξεις, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν εἰς προσδιορισμὸν (συμπλήρωσιν) τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ ρήματος καὶ λέγονται **προσδιορισμοί**. Αἱ δὲ τοιαῦται προτάσεις λέγονται **ἐπηυξημένοι ἢ πεπλατυσμένοι**.

1.— Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ὑποκειμένου δύναται νὰ εἶναι ἐπίθετον ἢ ἄλλη λέξις, ἢ ὁποῖα λαμβάνεται ὡς ἐπίθετον καὶ λέγεται **ἐπίθετικός**, ὅπως εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω προτάσεις.

Ἐπίσης δύναται νὰ εἶναι οὐσιαστικόν, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὑποκείμενον κατὰ πτῶσιν καὶ λέγεται **παράθεσις**· π.χ. Ὁ θεῖος ὁ Πέτρος θὰ ἔλθῃ. Ὁ Δημήτριος ὁ παντοπώλης ἀπέθανε. Ἡ Κρήτη ἢ νῆσος εἶναι μεγάλη.

Τέλος δύναται νὰ εἶναι γενικὴ πτῶσις οὐσιαστικοῦ καὶ λέγεται **γενικὴ συντακτικὴ**· π.χ. τὸ ἐξώφυλλον τοῦ βιβλίου ἐσχίσθη.

2.— Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ρήματος γίνεται με ἐπίρρημα καὶ λέγεται **ἐπίρρηματικός**, π.χ. Χθὲς μετέβημεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ὁ ἐξάδελφός μου κατοικεῖ ἐδῶ. Ὁ Γεώργιος ἐτιμωρήθη **ἀδί- κως**. Νὰ μὴ ὁμιλήτε **δυνατά**.

Γίνεται ἐπίσης με γενικὴν ἢ αἰτιατικὴν καὶ με μίαν πρό- θεσιν καὶ λέγεται **ἐμπρόθετος**, π.χ. Σήμερον ἦλθεν ὁ θεὸς μου ἐκ Πατρῶν. Ἡ καλὴ μαθήτρια μελετᾷ μετ' ἐπιμελείας. Ὁ στρα- τιώτης πολεμᾷ ὑπὲρ Πατρίδος. Τὸ δένδρον ἐκόπη ὑπὸ τοῦ ὕλοτόμου.

Σημ. Τὸ πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προκαλεῖ πάθος λέγεται **ποιητικὸν αἴτιον** καὶ ἐκφέρεται με τὴν πρόθεσιν ὑπὸ καὶ γενικὴν.

Ἀσκησις. Διακρίνατε τοὺς προσδιορισμοὺς εἰς τὰς κάτωθι προ- τάσεις: Οἱ καλοὶ μαθηταὶ παίζουν ἄνευ θορύβου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου. Κατὰ τὰ διαλείμματα οὐδεὶς μαθητῆς μένει ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Τὸ σχολεῖον μας ἔχει ἐπίσης ὠραῖον κήπον. Ὁ Ἀνδρέας ὁ κηπουρὸς καὶ ἐπιστάτης περιποιεῖται τὰ ἔξοχα καὶ εὐώδη ἄνθη τοῦ κήπου. Εἶναι εὐχάριστος ἀπασχόλησις νὰ περιποιῆσαι τὰ ἄνθη. Ἐφέ- τος ἔχομεν ποικιλίαν μεγάλην ἀνθέων.

6.— Διαίσεις προτάσεων.

Πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰ μαθήματά μας, διὰ νὰ εἴμεθα καλοὶ μαθηταί.

Ἡ περίοδος αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο προτάσεις. Ἡ πρῶ- τη πρότασις — Πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰ μαθήματά μας—μόνη της ἐκφράζει τέλειον νόημα. Ἡ δευτέρα ὁμως—διὰ νὰ εἴμεθα καλοὶ μαθηταί—μόνη της δὲν ἐκφράζει τέλειον νόημα, ἀλλὰ συμπληρώνει τὸ νόημα τῆς πρώτης.

Ἡ πρότασις ἢ ὁποία μόνη της ἐκφράζει τέλειον νόημα λέγε- ται **κυρία** ἢ **ἀνεξάρτητος**, διότι δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην. Καὶ ἡ πρότασις, ἢ ὁποία μόνη της δὲν ἐκφράζει τέλειον νόημα, ἀλλὰ συμπληρώνει τὴν κυρίαν, λέγεται **δευτερεύουσα** ἢ **ἐξηρ- τημένη**.

Ἀσκησις. Νὰ διακρίνετε τὰς κυρίας ἀπὸ τὰς δευτερευούσας προτάσεις τῶν κάτωθι περιόδων.

Ὁ μαθητῆς προοδεύει, ὅταν μελετᾷ ἐπιμελῶς τὰ μαθήματά του. Ἐὰν ἀπουσιάζῃ τακτικῶς, θὰ ἀπορριφθῇ. Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετᾷ καὶ νὰ φοιτᾷ τακτικῶς, διὰ νὰ προαχθῇ. Ὁ Πέτρος χθὲς ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, διότι ἠτάκτησεν.

7.— Σύνδεσις κυρίων προτάσεων.

Σήμερον τὸ πρῶτ' ἔγραψα καὶ ἐμελέτησα τὸ μάθημά μου. Καθ' ἐκάστην πρῶταν μελετῶ ἢ γράφω. Καὶ ἐγὼ μὲν μελετῶ, ἡ δὲ ἀδελφή μου πλέκει.

Αἱ προτάσεις καὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω περιόδων εἶναι κύριαι καὶ παρατάσσονται ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης συνδεόμεναι μὲ συνδέσμους. Ἡ σύνδεσις αὐτῆ τῶν προτάσεων λέγεται **κατὰ παράταξιν**.

Αἱ κύριαι προτάσεις συνδέονται ἀναμεταξύ τους μὲ τοὺς συμπλεκτικούς, διαζευκτικούς καὶ ἀντιθετικούς συνδέσμους καὶ λέγονται **συμπλεκτικά, διαζευκτικά καὶ ἀντιθετικά**.

Σημ. Δὲν τίθεται κόμμα μεταξὺ δύο προτάσεων συνδεομένων μὲ συμπλεκτικὸν σύνδεσμον.

Ἀσκησις. Νά γράψετε τρεῖς προτάσεις συμπλεκτικάς, τρεῖς διαζευκτικάς καὶ τρεῖς ἀντιθετικάς.

Ἀσκησις ἐπὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ.

8.— Σύνδεσις δευτερευουσῶν προτάσεων μὲ κυρίας.

Αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις συνδέονται μὲ τὰς κυρίας, τὰς ὁποίας προσδιορίζουν, μὲ τοὺς χρονικούς, αἰτιολογικούς, ὑποθετικούς, συμπερασματικούς, εἰδικούς καὶ τελικούς συνδέσμους.

Ἐπίσης μὲ τὰς ἀναφορικάς καὶ ἐρωτηματικάς ἀντωνυμίας.

Ἀναλόγως δὲ τοῦ συνδέσμου μὲ τὸν ὁποῖον συνδέονται ὀνομάζονται:

1.— **Χρονικά :** Ὁ ἄνθρωπος προοδεύει, ὅταν εἶναι ἐργατικός.

2.— **Αἰτιολογικά :** Ἡσθένησα, διότι χθὲς ἐκρουλόγησα.

3.— **Ἐυποθετικά :** Θὰ σοῦ κάμω ἕν ὦραϊον δῶρον, ἐάν προβιβασθῆς.

4.— **Συμπερασματικά :** Χθὲς ἔβρεχε τόσο πολύ, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νά ἐξέλθω.

5.— **Εἰδικά :** Ὅλοι οἱ μαθηταὶ λέγουν, ὅτι ὁ διδάσκαλός των εἶναι καλός.

6.— **Τελικά :** Ἐρχόμεθα εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νά μάθωμεν γράμματα.

7.— **Ἀναφορικά :** Ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον εἶδες, ἦτο ὁ θεῖός μου.

8.— Έρωτηματικά : Σέ έρωτώ, τί μανθάνεις εἰς τὸ σχολεῖον ;

Ἡ σύνδεσις μιᾶς ἐξηρητημένης προτάσεως μὲ τὴν κυρίαν λέγεται καθ' ὑπόταξιν.

Ἄσκησις. Νά γράψετε τρεῖς προτάσεις χρονικάς, τρεῖς αἰτιολογικάς, τρεῖς ὑποθετικάς κ.λ.π. Ὅμοίως ἄσκησις ἐπὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Όρισμός καὶ διαίρεσις τῆς Γραμματικῆς σελ. 3

ΙΔΙΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΝ

Κεφ. Α'

2. Φθόγγοι—γράμματα καὶ διαίρεσις αὐτῶν > 4
3. Διαίρεσις τῶν φωνηέντων > 5
4. » » συμφώνων > 5
5. Δίφθογγοι > 6

Κεφ. Β' ΣΥΛΛΑΒΑΙ—ΛΕΞΕΙΣ

6. Συλλαβὴ > 7
7. Χρόνος τῶν συλλαβῶν > 7
8. Συλλαβισμὸς > 8
9. Τόνοι > 9
10. Κανόνες τονισμοῦ > 10
11. Ἄτονοι λέξεις > 10
12. Ἐγκλιτικαὶ λέξεις > 11
13. Πνεύματα > 12
14. Σημεῖα τῆς στίξεως > 13

Κεφ. Γ'. ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΘΟΓΓΩΝ

α'. Πάθη φωνηέντων

15. Χασμωδία (ἔκθλιψις, ἀφαίρεσις, συναίρεσις, κρᾶσις) > 15
β'. Πάθη συμφώνων > 17

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΥΠΙΚΟΝ

Κεφ. Α'

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

16. Διαίρεσις τῶν μερῶν τοῦ λόγου > 19

Κεφ. Β'.

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

17. Πτωτικά και παρεπόμενα αὐτῶν	σελ.	25
18. Μέρη τῶν πτωτικῶν	>	27
19. Κλίσεις τοῦ ἄρθρου	>	27

Κεφ. Γ'.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

20. Διαίρεσις τῶν οὐσιαστικῶν	>	28
21. Πρώτη Κλίσις	>	29
22. Δευτέρα >	>	35
23. Τρίτη >	>	39
24. Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	>	58

Κεφ. Δ'.

ΕΠΙΘΕΤΑ

25. Διαίρεσις τῶν ἐπιθέτων	>	60
26. Κλίσις τῶν ἐπιθέτων	>	61
27. Ἀνώμαλα ἐπίθετα	>	67
28. Βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων	>	68
29. Παραθετικά ἐπιθέτων εἰς -ος	>	69
30. Παραθετικά ἐπιθέτων εἰς -υς, -εις, -ων καὶ -ης	>	70
31. Ἀνώμαλα παραθετικά	>	70
32. Παραθετικά ἔλλειπτικά	>	71
33. Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά	>	71
34. Παραθετικά ἐπιρρημάτων	>	72

Κεφ. Ε'.

35. Ἀριθμητικά	>	73
--------------------------	---	----

Κεφ. ΣΤ'.

36. Ἀντωνομῖαι	>	77
--------------------------	---	----

Κεφ. Ζ'.

ΡΗΜΑΤΑ

37. Παρεπόμενα τοῦ ρήματος	>	85
38. Ὀνομαστικοὶ τύποι τοῦ ρήματος	>	88
39. Συστατικά μέρη τοῦ ρήματος	>	90
40. Διαίρεσις τῶν ρημάτων ἀπὸ τὸν χαρακτήρα	>	90
41. Αὔξεισις τῶν ρημάτων	>	91
42. Ἀνωμαλῖαι τῆς αὔξεσεως	>	92
43. Αὔξεισις συνθέτων ρημάτων	>	92
44. Ἀναδιπλασιασμός	>	93
45. Βοηθητικά ρήματα	>	94

46. Κλίσις τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων	σελ.	96
47. Σχηματισμός τῶν χρόνων τῶν συμφωνολήκτων ρημάτων	»	100
48. Σχηματισμός τῶν χρόνων τῆς μέσης φωνῆς τῶν συμφωνολήκτων ρημάτων	»	109
49. Παθητικός ἀόριστος β'.	»	110
Περὶσπώμενα ἢ συνηρημένα		
50. Συνηρημένα εἰς -άω=ω	»	112
51. » εἰς -έω=ῶ	»	112
52. » εἰς -όω=ῶ	»	114

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ

Α'. ΠΑΡΑΓΩΓΗ

53. Πρωτότυποι καὶ παράγωγοι λέξεις	»	117
54. Παράγωγα οὐσιαστικά	»	118
55. » ἐπίθετα	»	118
56. » ρήματα	»	122
57. » ἐπιρρήματα	»	123

Β'. ΣΥΝΘΕΣΙΣ

58. Πρῶτον συνθετικόν	»	124
59. Δεύτερον »	»	125
60. Πολυσύνθετοι λέξεις	»	127

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ

1. Πρότασις	»	131
2. Ὅροι τῆς προτάσεως	»	131
3. Ἀπλῆ καὶ σύνθετος πρότασις	»	132
4. Τὸ ἀντικείμενον	»	132
5. Πρασδιορισμοὶ	»	133
6. Διαίρεσις τῆς προτάσεως	»	134
7. Σύνδεσις κυρίων προτάσεων	»	135
8. Σύνδεσις δευτερευουσῶν προτάσεων μετὰ κυρίας	»	135

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Αριθ. Πρωτ. 53.016

Δ/σις Διδ., Βιβλίων

*Αθήναι τῆ 19 - 6 - 1950

Π ρ ό ς

Τόν κ. Γρ. Γοργολίτσα - Γ. Γεωργίου
ὁδός Πανεπιστημίου 47

Ε Ν Τ Α Υ Θ Α

*Ανακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 529,74/1950 ἀποφάσεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἐπιτελείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαίδευσως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῆ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Γραμματικῆς διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Γραμματικῆ τῆς ἀπλῆς καθαρουργίας βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν. Παρακαλοῦμεν ὁθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποιήσας
Κ. Γ. Δ. Σ. Ε.

Ἐντολῆ Ἐκπαιδευτικοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. Μούστρης

0020660746

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

